

RAPORT

PRIVIND RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2021

CHIȘINĂU 2022

ACEST RAPORT ESTE ELABORAT CU SPRIJINUL FINANCIAR AL
UNICEF MOLDOVA

THIS REPORT IS PERFORMED WITH THE FINANCIAL SUPPORT OF
UNICEF MOLDOVA

CUPRINS:

INTRODUCERE	4
CAPITOLUL I	
Dreptul copilului la educație	7
Evaluarea Curriculumului Național la disciplinele care contribuie la pregătirea copilului către viața adultă: Dezvoltarea personală; Drepturile copilului și Ombudsmanul Copilului; Educația sexuala	
CAPITOLUL II	
Asigurarea drepturilor și libertăților ciivile ale copiilor	25
CAPITOLUL III	
Justiția juvenilă	32
CAPITOLUL IV	
Respectarea drepturilor copiilor aflați în situații de stradă	54
CAPITOLUL V	
Monitorizarea implementării recomandărilor Avocatului Poporului pentru drepturile copilului	60
CAPITOLUL VI	
Drepturile copiilor din cadrul Centrelor de plasament temporar al copiilor cu dizabilități din Hâncești și Orhei	77
CAPITOLUL VII	
Evaluarea respectării drepturilor și libertăților copiilor aflați în Centrele ftziopneumologice de reabilitare pentru copii Cornești și Târnova	88
CAPITOLUL VIII	
Evaluarea gradului de funcționare a serviciilor de asistenta psihologică acordate copiilor supuși abuzului	102
CAPITOLUL IX	
Propuneri de modificare a legislației pe segmentul drepturilor copiilor înaintate de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului	107
CAPITOLUL X	
Cererile parvenite în adresa Avocatului Poporului pentru drepturile copilului în 2021	115
CAPITOLUL XI	
Activitatea de promovare a drepturilor copiilor	131

INTRODUCEDE

Când oamenii se confruntă cu o amenințare reală și imediată la adresa vieții lor, aceștia își activează instinctele de bază și anume cel de a fugi sau cel de a lupta. Când a izbucnit pandemia COVID-19 în primul trimestru al anului 2020, societățile umane din întreaga lume au reacționat în acest fel. În primul rând, au fugit de pandemie impunând restricții de călătorie și adunări publice. Apoi au luptat împotriva ei prin finanțarea cercetării științifice pentru un remediu și vaccin împotriva virusului și sprijinirea celor ale căror vieți și mijloace de trai fuseseră perturbate de pandemie. Odată cu trecerea timpului, condițiile dictate de pandemie au devenit stil de viață, iar acum fiecare dintre noi urmează să se adapteze la noile realități pentru a face față noilor provocări, care în cel mai drastic mod au impact asupra copiilor și drepturilor acestora.

În multe privințe, această situație a caracterizat acțiunile din perioadă pandemică ale Avocatului Poporului pentru drepturile copilului și ale Oficiului Avocatului Poporului, în special, a echipei Direcției Drepturile Copilului. Evaluând gravitatea situației, ne-am reafirmat angajamentul față de copii privind monitorizarea asigurării respectării drepturilor prin cele trei dimensiuni: promovarea drepturilor, prevenirea încălcării drepturilor și protecția copiilor. Sistarea activității unui număr impunător de instituții din domeniul asigurării și protecției drepturilor copilului reprezintă în continuare un risc major pentru lucrul sistemului de protecție a drepturilor copilului.

Pe parcursul anului 2021 am pledat ca toți furnizorii de servicii să revină la un regim de lucru obișnuit, dar sigur pentru copii și familiile acestora și să lucreze pentru redeschiderea în siguranță a serviciilor și spațiilor destinate copiilor. Obiectivul nostru nu a fost pur și simplu pentru păstrarea *status quo* față de drepturile copiilor care a predominat înainte de pandemie, dar și pentru restabilirea cât mai rapidă și în siguranță, a tuturor drepturilor copiilor, în special asigurarea dreptului la educație cu prezența fizică în condiții sigure, asigurarea dreptului la sănătate prin asigurarea cu cele mai înalte standarde de sănătate a tuturor copiilor, inclusiv a celor care suferă de boli rare, a copiilor cu dizabilități sau se află în servicii paliative. În acest context reafirm cu tărie necesitatea de a aprofunda agenda drepturilor copiilor pe perioada pandemiei și fortificarea pe scară mai largă a interesului superior și a opiniilor copiilor.

Astfel, deși situația creată impunea necesitatea de a stabili drept prioritate respectarea dreptului la sănătate față de alte drepturi din convenție, aceasta nicidecum nu poate argumenta neglijarea totală a celorlalte drepturi garantate în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului. În acest context pe parcursul anului 2021, am monitorizat intens respectarea la nivel național a tuturor prevederilor prestabilite de tratatul internațional, dar, totodată, am inițiat și un proces amplu de monitorizare a implementării Recomandărilor Avocatului Poporului pentru drepturile copilului înaintate pe parcursul mandatului de activitate pe următoarele domenii: *Respectarea dreptului la sănătate în instituțiile de învățământ, respectarea drepturilor copiilor aflați în detenție, evaluarea situației copiilor plasați în casele-internat pentru copii cu deficiențe mintale Orhei și Hâncești în procesul dezinstituționalizării, incluziunea socială a copiilor cu dizabilități senzoriale, incluziunea socială a copiilor cu tulburări din spectru autist în Republica Moldova, participarea/implicarea copilului în procesul electoral, evaluarea gradului de funcționare a serviciilor de asistență psihologică acordate copiilor supuși abuzului, respectarea drepturilor copiilor din focarele de tuberculoză instituționalizate, evaluarea impactului Covid-19, măsurile întreprinse pentru a proteja drepturile copilului, educația pentru drepturile copilului în sistemul național de învățământ .*

Concluziile privind implementarea recomandărilor și îmbunătățirea nesemnificativă a situației în domeniile monitorizate vin să susțină opinia expusă în rapoartele anuale anterioare că ameliorările înregistrate privind respectarea drepturilor copiilor nu sunt în măsură să genereze concluzia privind asigurarea respectării absolute a drepturilor copiilor. De asemenea, constat că multe din recomandările Ombudsmanului Copilului nu au fost implementate.

Din perspectiva asigurării durabilității și consecvenței acțiunilor, voi continua monitorizarea respectării drepturilor copiilor, drepturilor în domeniile menționate, inclusiv prioritare vor fi monitorizarea respectării drepturilor copiilor cu boli rare, a copiilor care se află în serviciile paliative, a copiilor care suferă de cancer sau de boli mintale, a copiilor născuți prematur, a copiilor în situație de stradă, justiția juvenilă, a copiilor rămași fără îngrijire părintească, a copiilor victime ale violenței și abuzului.

Îmi propun evaluarea sistemului național de protecție a copilului, cum răspunde necesităților copiilor, inclusiv calitatea incluziunii sociale și educaționale a copiilor cu dizabilități.

Voi promova cu și voi susține conceptul „*Copiii – apărători ai drepturilor omului*” prin asigurarea unui mediu sigur și echitabil și voi persevera asupra includerii unui capitol separat în *Conceptul privind apărătorii drepturilor omului* elaborat și lansat de Oficiul Avocatului Poporului în anul 2021.

La fel, este foarte importantă crearea unui sistem de justiție juvenilă și elaborarea unei strategii de educație pentru drepturile omului/copilului la nivel național pentru toate persoanele, specialiștii care activează în domeniul drepturilor omului/copilului.

Dreptul viitoarei generații de asemenea va rămâne un deziderat în activitatea mea.

O altă dimensiune care rămâne în atenția mea este respectarea obligațiilor statului privind implementarea actelor internaționale, prioritară fiind Convenția ONU cu privire la drepturile copilului și a Recomandărilor (observațiilor finale) ale Comitetului ONU pentru drepturile copilului în acest context, cât și Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale (Convenția Lanzarote).

Reamintesc autorităților statului despre necesitatea și oportunitatea ratificării Protocolului facultativ al Convenției ONU privind drepturile copilului referitor la procedura de comunicare.

Prezint un mesaj de grațitudine pentru omologii mei europeni și partenerii fideli ai Oficiului Avocatului Poporului, cu care am conlucrat pentru a promova conceptul și practica unui mecanism de intervenție rapidă la necesitățile copilului care se află în situație de risc sau orișicare alt pericol public. Astfel, evidențiez suportul UNICEF care a fost unul vital pentru domeniul respectării drepturilor copilului în Republica Moldova.

Și nu în ultimul rând doresc să aduc sincere mulțumiri echipei Oficiului Avocatului Poporului, în special Direcției Drepturile Copilului, care m-a asistat în îndeplinirea atribuțiilor de mandat.

Avocatul Poporului pentru drepturile copiilor
Maia BĂNĂRESCU

CAPITOLUL I

DREPTUL COPILULUI LA EDUCAȚIE

Copiii au dreptul de a primi o educație care să le permită dezvoltarea, în condiții nediscriminatorii a aptitudinilor și personalității lor.

Dreptul la educație constituie unul dintre drepturile fundamentale ale Convenției internaționale pentru Drepturile Copilului este reglementat de articolele 28, 29, 30 și 31. Dacă articolul 28 din Convenție vizează în principal obligația statelor părți privind crearea unor sisteme educaționale care să asigure exercitarea drepturilor copilului și accesul la educație, articolul 29 subliniază drepturile individuale și subiective ale copilului la o educație de calitate (scopul și obiectivele educației). Deoarece educația trebuie să vizeze dezvoltarea deplină a personalității, talentelor și abilităților fizice, mentale, emoționale, ale copilului, punerea în aplicare a drepturilor prevăzute în articolul 31 (dreptul copilului la odihnă, timp liber, joc, activități recreative, viața culturală și artistică) este esențială pentru realizarea prevederilor enunțate în articolul 29¹.

La nivel național, dreptul la educație este garantat de articolul 35 din Constituția Republicii Moldova, Codul Educației și articolele 9 și 10 din Legea nr. 338 din 15 decembrie 1994 privind drepturile copilului.

Analizând raportul de compatibilitate dintre normele naționale din domeniul garantării dreptului la educație a copilului cu standardele internaționale, se constată o corespundere parțială a normelor naționale enumerate, fapt ce indică asupra necesității de modificare a cadrului normativ.

Totodată, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului constată că în anul 2021 situația privind respectarea dreptului la educație a copilului nu a cunoscut schimbări esențiale. Ombudsmanul Copilului reiterează problemele abordate în Raportul anual privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2020, precum și readuce în discuție recomandările cu privire la alimentația copiilor reflectate în Raportul anual privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2016. Deși au fost înaintate recomandări instituțiilor abilitate, încă în anul 2016, recomandările au fost implementate fie parțial, fie defectuos.

¹ <https://irdo.ro/irdo/pdf/Drepturile%20Copilului-Dreptul%20la%20educatie.pdf>, pag. 7;

Alimentația copiilor în cadrul instituțiilor de învățământ, constituie unul din subiectele abordate în permanență de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului.

Problema alimentației copiilor în cadrul instituțiilor de învățământ s-a aflat în vizorul Ombudsmanului Copilului și în anul 2021, a fost constatată drept o problemă majoră componența meniului aprobat pentru instituțiile de învățământ preșcolar, cantitatea și calitatea produselor alimentare.

Urmare a modificărilor aduse cu privire la alimentația copiilor, Ombudsmanul Copilului a fost sesizat de mai mulți părinți și manageri de instituții, care au invocat faptul, că meniurile aprobate nu sunt adaptate necesităților reale de alimentație a copiilor, indicând *excluderea totală a sării de masă, gramajul mic al porțiilor per copil, reducerea cantității de carne în timpul meselor principale ale zilei, reducerea cantității de paste făinoase și de pâine*. La fel, a fost invocat că autoritățile responsabile de crearea meniurilor nu au luat în considerație faptul că copiii sunt foarte activi pe parcursul zilei și este absolut necesară includerea a două aperitive între mesele principale.

Ministerul Sănătății a elaborat recomandări pentru un regim alimentar sănătos și activitate fizică adecvată în instituțiile de învățământ din Republica Moldova, aceasta prevede: *produsele alimentare recomandate, lista celor interzise în instituțiile de învățământ general, necesitățile nutriționale ale copiilor în funcție de vârstă și un set flexibil de rețete, care să fie pregătite în școli și grădinițe. Scopul implementării acestor recomandări este de a îmbunătăți starea de sănătate a copiilor și a adolescenților prin asigurarea alimentației echilibrate și raționale în școli și grădinițe. Noile meniuri au fost elaborate, în premieră, pentru sezonul rece și cald al anului. Acestea presupun o alimentație mai bogată în fructe și legume, promovează consumul de apă potabilă filtrată sau îmbuteliată și prevăd crearea posibilităților de practicare a activității fizice în școli. În meniuri a fost incluse două zile obligatorii de pește, produse din făină integral și alimente dietetice pentru copiii cu afecțiuni digestive. Totodată, specialiștii au exclus din alimentație produsele din carne cu adaos de aditivi alimentari (mezeluri și salamuri), produsele culinare prăjite în grăsimi și au redus cantitatea de pâine și paste făinoase.*²

Potrivit recomandării Ministerului Sănătății *de a fi urmată o alimentație săracă în sare și aceasta trebuie să fie iodată*, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră că

² https://msmps.gov.md/sites/default/files/legislatie/recomandare_metodica_alimentatia_copiilor.pdf

excluderea acesteia ar depăși cerința pozitivă a recomandărilor, inclusiv al Organizației Mondiale a Sănătății care menționează că *aportul maxim recomandat de sare pentru adulți să fie ajustat în jos pentru copiii cu vârsta cuprinsă între doi și 15 ani, în funcție de necesitățile lor energetice în raport cu cele ale adulților. Această recomandare pentru copii nu abordează perioada de alăptare exclusivă (0-6 luni) sau perioada de hrănire complementară cu alăptare continuă (6-24 luni)*³. În context, Ombudsmanul Copilului, a recomandat autorităților de a reduce cantitatea de sare în alimentația copiilor, conform recomandării OMS, dar nu excluderea acesteia.

În contextul expus, precum și din perspectiva aprecierii cantitative și calitative a rației alimentare, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a reamintit că *alimentația trebuie să fie suficient cantitativ, adică să asigure cantitatea necesară de energie, prin respectarea condițiilor sanitare în timpul transportării, păstrării și preparării culinare a produselor alimentare pentru a asigura cantitatea necesară în menținerea unei greutate adecvate a corpului, cât mai aproape de cea ideală. Să se respecte regimul alimentar rațional, adică la anumite intervale de timp strict respectate.*⁴ Astfel o funcționalitate fiziologic normală a organismului poate fi menținută și atinsă numai în cazul unui echilibru energetic perfect, adică în cazul în care aportul de energie prin energie și cheltuieli de energie, pentru că reacțiile metabolice continuă să se desfășoare. Acest consum de energie reprezintă metabolismul bazal. La un adult, metabolismul bazal este de 1 kcal/oră pentru un kilogram de greutate corporală. Copiii și adolescenții metabolismul bazal mai accentuat decât adulții⁵.

În opinia Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, alegațiile privind cantitatea prea mică a porției alimentare per copil, invocate de părinți, precum și lipsa stării de saț a copiilor, ar constitui temei pentru o revizuire a meniurilor, or în opinia Ombudsmanului Copilului, este important de a fi respectat echilibrul energetic raportat la metabolismul copiilor. Or, în condițiile în care copii au dreptul la supraviețuire și dezvoltare fizică, psiho-emoțională, cognitivă, socială și culturală, iar în toate deciziile și acțiunile ce afectează copiii trebuie luate

³ <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/salt-reduction#:~:text=For%20adults%3A%20WHO%20recommends%20that,relative%20to%20those%20of%20adult>

⁴ <https://library.usmf.md/sites/default/files/2018-10/35.pdf>, pag. 17;

⁵ Idem;

în considerație interesele lor majore⁶, este primordial ca statul, *prin recunoașterea dreptului copilului de a se bucura de cea mai bună stare de sănătate, să întreprindă măsuri corespunzătoare pentru combaterea malnutriției în cadrul măsurilor primare de ocrotire a sănătății, prin furnizarea de alimente și apă potabilă, să aibă acces la educație fiind sprijiniți în folosirea alimentației*⁷.

Este elocventă în contextul discutat sesizarea din oficiu a Ombudsmanului Copilului referitor la situația dintr-o grădiniță de copii din sectorul Râșcani al capitalei, unde au fost depistate corpuri străine în fulgii de ovăz⁸. Urmare a intervenției Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, Direcția Educație Tineret și Sport (DGETS) Râșcani a informat că reprezentanții administrațiilor din instituțiile de învățământ preșcolar au fost atenționați, repetat, privind următoarele aspecte:

- Intesificarea măsurilor de control la recepționarea produselor alimentare doar în baza certificatelor de calitate, certificatelor sanitar-veterinare, certificatelor de inofensivitate;
- Returnarea imediată a produselor neconforme și raportarea despre orice încălcări în procesul de achiziționare a produselor alimentare;
- Conlucrarea cu Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor în vederea intervenției prompte înru prevenirea neconformității în organizarea alimentației copiilor.

Cu referire la acest caz, a mai fost menționat că angajații secției alimentare a Direcției Educație Tineret și Sport Râșcani au întocmit act de control, fiind luată decizia de a returna agentului economic fulgii de ovăz neconformi; Direcția Educație Tineret și Sport a desfășurat un control special în circa 50 de instituții de învățământ preșcolar la capitolul organizarea alimentației copiilor, fiind evaluate aspectele ce țin de trierea, asigurarea alimentației nutritive uniforme pentru copii în baza meniului unic.

Un alt subiect abordat de Ombudsmanul Copilului pe parcursul anului 2021 a fost **asigurarea condițiilor corespunzătoare de sanitație și a accesului la apă potabilă de calitate în instituțiile de învățământ din Moldova.**

Pandemia Covid-19 a scos în evidență tot mai mult problema sanitației. Regretabil este faptul că declanșarea pandemiei a amintit despre importanța necesității de a asigura elevii cu

⁶ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/04/Conventia_RO2020%E2%80%94%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%8F.pdf

⁷ Idem;

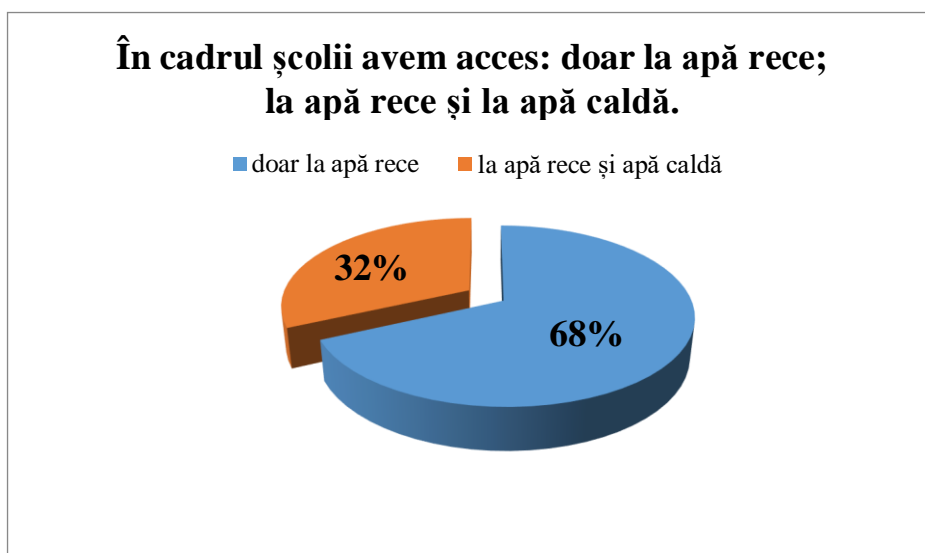
⁸ <https://sputnik.md/20211101/terci-viermi-gradinita-chisinau-ion-ceban-46071686.html>

apă și săpun pentru spălarea mâinilor și cu apă caldă pentru respectarea regulilor elementare de igienă.

Urmare a monitorizării efectuate a fost constat că situația privind asigurarea cu apă potabilă în școli este una alarmantă. În unele școli se utilizează apa din fântâni și izvoare, aceasta deoarece instituțiile de învățământ nu sunt conectate la apeductele centralizate sau alte surse locale de alimentare cu apă potabilă, iar în alte școli apa potabilă este procurată în butelii, fie din contul instituției, fie al părinților. Cauza unor astfel de condiții este lipsa în localitate a sistemului de apeduct și canalizare și/sau a resurselor financiare pentru racordarea la acestea.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a recomandat autorităților publice centrale să finalizeze fără întârziere implementarea Protocolului privind Apa și Sănătatea în Republica Moldova pentru anii 2016-2025, în special punctul 2, asigurarea în proporție de 100% din instituții accesului copiilor la surse îmbunătățite de apă în grădinițe și școli.

Ombudsmanul Copilului a efectuat un sondaj de opinie cu privire la accesul în școli la apă rece și la apă caldă. La acest sondaj au participat 1850 de copii, răspunsurile copiilor au arătat următoarea proporție:

1262 de elevi (68,2% dintre respondenți) au răspuns că au acces în școlile lor doar la apă rece, doar 588 dintre respondenți au acces și la apă caldă. Situația a devenit absolut intolerabilă în condițiile de pandemie, când spălarea mâinilor, nu sumară, ci una minuțioasă, este o recomandare care salvează vieți⁹.

⁹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/04/RAPORT_SANITATIE_RED-2021.pdf pag. 59-60;

În perioada raportată, Ombudsmanul Copilului a mai constatat că cerința asigurării cu lucrători medicali este respectată doar în unele școli (or, din 1266 de instituții de învățământ, doar în 113 sunt angajați lucrători medicali). Aceeași situație a fost constatată la capitolul dotării cu cabinete medicale, în majoritatea instituțiilor de învățământ acestea există, însă nu sunt suficient de dotate, având doar minimul de medicamente, care nu acoperă necesitățile reale.

O altă problemă gravă constatată este neasigurarea unor condiții de sanitație adecvate și anume, starea toaletelor din instituțiile de învățământ. La acest aspect a fost constatat că majoritatea toaletelor din școli reprezintă încăperi vechi, situate în curtea școlii, accesibile pentru orice persoană străină, spații care nu asigură intimitate, nu au canalizare, sunt în forma unei găuri în podea, insalubre și prost mirositoare.

Urmare a celor constatate la subiectul respectarea dreptului la sănătate în școli, Avocatul poporului pentru drepturile copilului reiterează că accesul la condiții adecvate de sanitație și igienă în instituțiile de învățământ reprezintă respectarea direct a mai multor drepturi: la sănătate, la viață, la siguranță și contribuie la asigurarea unui mediu sănătos de învățare, la diminuarea răspândirii bolilor și are un impact pozitiv asupra procesului educațional în sine, asupra calității acestuia, dar și a reușitei elevilor.

Respectarea dreptului copilului la sănătate în instituțiile de învățământ a fost abordată și discutată de către Ombudsmanul Copilului și la ședința Comisiei Parlamentare Drepturile Omului și Relațiile Interetnice, care a avut loc la 03 noiembrie 2021¹⁰. În cadrul ședinței au fost analizate cele trei domenii studiate în raport: asigurarea școlilor cu specialist medical și prezența cabinetelor medicale, asigurarea accesului la apă potabilă de calitate, starea sanitației în școli și recomandările Ombudsmanului Copilului prezentate în baza concluziilor raportului. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a menționat și importanța prezenței lucrătorului medical în școală și asigurarea condițiilor adecvate pentru activitatea acestora, care sunt garanții pentru monitorizarea continuă a stării de sănătate a copiilor, fapt devenit evident în condițiile de pandemie.

În rezultatul discuțiilor membrii Comisiei au dispus exercitarea controlului parlamentar asupra soluționării problemelor vizate și au dat asigurări că vor înainta propuneri relevante

¹⁰ <https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=T2kinhJhu6w%3d&tabid=130&mid=507&language=en-US>

Guvernului, vor întreprinde alte acțiuni pe segmentul legislativ. Urmare a recomandărilor înaintate Guvernului de Comisia Parlamentară la recomandarea „*Identificarea resurselor financiare necesare pentru a fi incluse în Legea bugetului de stat pentru anul 2022 în vederea alocării acestora pentru scopuri specifice de construcție și/sau renovarea blocurilor sanitare în școli, precum și racordarea acestora la sursele de apă potabilă*” Ministerul Finanțelor a majorat în bugetul Ministerului Educației cu 20.0 milioane de lei, alocațiile aferente renovării/construcției blocurilor sanitare în instituțiile de învățământ primar, gimnazial și liceal din țară. Totodată, Ministerul Finanțelor menționează și faptul că și în bugetul Ministerului Infrastructurii și Dezvoltării Regionale pentru anul 2022 a fost prevăzută suma de 25.0 milioane de lei, în scopul de a renova/construi blocurile sanitare în instituțiile de învățământ¹¹.

În concluzia celor menționate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului apreciază atitudinea și implicarea, precum și deschiderea spre colaborare dintre autorități pentru a identifica soluții optime în scopul de a implementa recomandările înaintate de Ombudsmanul Copilului pe segmentul dat.

Procesul educațional pe parcursul anului 2021 s-a desfășurat în mod combinat. În localitățile unde se atesta gradul de alertă Cod Verde sau Cod Galben s-a desfășurat cu prezență fizică, iar în localitățile în care se atesta gradul de alertă Cod Portocaliu sau Roșu s-a desfășurat în regim on-line sau în regim combinat. Pandemia COVID-19 a avut un impact fără precedent asupra sistemului național de învățământ și în perioada anului 2021.

În contextul situației create, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în cadrul monitorizării realizării dreptului copilului la educație pe timp de pandemie a constatat că și în acest an **accesibilitatea la procesul educațional la distanță** a rămas una din principalele problemele de care s-au confruntat atât copiii și părinții, dar și pedagogii.

Învățarea la distanță prin internet, cu utilizarea tehnologiilor digitale a reușit doar parțial să înlocuiască învățarea cu prezență fizică, deoarece nu toți copiii au avut conexiune la internet sau aveau la dispoziție tehnica necesară pentru desfășurarea procesului educațional.

Procesul educațional desfășurat la distanță a devenit o povară în special pentru copiii care aveau nevoie de echipamente specifice, materiale de învățare și curricule adaptate, pentru a face față nevoilor lor de învățare. Acest grup de copii ale căror necesități sunt dificil de realizat prin intermediul programelor de învățământ on-line, din cauza impedimentelor, au fost

¹¹ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/08/rasp.pdf>

supuși unui risc de a nu atinge obiectivele procesului educational și, respectiv, rezultatele scontate.

În asemenea circumstanțe, învățământul online și cel combinat a adâncit decalajul în materie de învățare între copiii care aveau resurse și condiții adecvate și copiii care nu le aveau.

În contextul circumstanțelor relatate mai sus, Ombudsmanul Copilului a sesizat Ministerul Educației și Cercetării¹² pentru a solicita informație despre măsurile și acțiunile care au fost întreprinse în vederea asigurării copiilor cu tehnica necesară. Prin răspunsul Ministerului Educației și Cercetării¹³, Ombudsmanul Copilului a fost informat că „toată tehnica achiziționată/donată în contextul pandemiei pentru asigurarea accesului la studiile online a elevilor a fost transmisă în gestiunea instituțiilor de învățământ și se află la evidența acestora.

Iar instituțiile de învățământ, **în limita posibilităților**, transmit, cu titlu gratuit, pentru o perioadă determinată de timp, tehnica de calcul în dotare elevilor și cadrelor didactice ce întâmpină probleme de ordin tehnic în participarea la studii, în special copiilor din familiile social-vulnerabile”.

Accesibilitatea la procesul educațional în instituțiile de învățământ în zona transnistreană reprezintă un alt subiect destul de sensibil, abordat de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, pe segmentul respectării drepturilor copilului la educație.

În acest sens, este necesar de menționat sesizarea din oficiu a Avocatul Poporului pentru drepturile copilului referitor la situația Liceului Teoretic „Lucian Blaga” din Tiraspol privind posibila suspendare a activității instituției de învățământ, pentru o perioadă de trei luni, urmare a unei „decizii” emise de către așa-numitele „autorități” ale așa-zisei „regiuni transnistrene”.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a informat Biroul Politici de Reintegrare și Ministrul Educației Culturii și Cercetării¹⁴ și a solicitat luarea în regim de urgență a măsurilor necesare pentru soluționarea situației expuse supra, pentru a asigura respectarea drepturilor copiilor la educație și prevenirea survenirii unor circumstanțe similare.

Urmare a intervenției Ombudsmanul Copilului^{15,16}, pe segmentul dat în rezultatul mobilizării eforturilor și a interacțiunii constructive s-a reușit depășirea dificultăților semnalate

¹² <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/03/12-7-17-din-15.04.2021-solicitare-MECC.pdf>

¹³ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/03/12-7-17-din-15.04.2021-r%C4%83spuns-MECC-nr.-03-1-09-2004-din-15.04.2021-06.05.2021.pdf>

¹⁴ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/08/BPR.pdf>

¹⁵ <https://gov.md/ro/content/procesul-educational-cadrul-liceului-teoretic-lucian-blaga-din-or-tiraspol-si-activitatea>

¹⁶ https://gazetadechisinau.md/wp-content/uploads/2021/08/Gazeta_30_13_08_2021.pdf

și revenirea la activitatea instituției, cu desfășurarea pregătirilor necesare pentru începutul anului școlar și organizarea procesului de studii¹⁷.

Realizarea scopului și principiilor educației, stipulate în Codul Educației al Republicii Moldova, pentru asigurarea încadrării copiilor în procesul educațional și a realizării efective a drepturilor copiilor la educație, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului s-a sesizat din oficiu referitor la o altă problemă ce ține de necesitatea de a crea un complex educațional multifuncțional în zona transnistreană.

Prin adresarea¹⁸ Ombudsmanului Copilului a fost informat Viceprim-ministrul pentru Reintegrare, Ministrul Educației Culturii și Cercetării, Ministrul Educației și Președinta Comisiei parlamentare cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media, despre aspectele constatate în cadrul monitorizării respectării dreptului la educație a copiilor aflați în regiunea transnistreană. Iar pe pagina web a Oficiului Avocatului Poporului, www.ombudsman.md¹⁹, a fost plasat apelul Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, adresat autorităților de resort să întreprindă acțiuni pentru a reorganiza școala de tip internat pentru copii rămași fără ocrotire părintească din Bender într-o instituție de învățământ de nivelul 0 și a crea, în baza acestuia și a Liceului Teoretic „Alexandru cel Bun” din aceeași localitate, un complex educațional multifuncțional.

Urmare a apelului lansat de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, autoritățile au reconfirmat disponibilitatea de a colabora pentru asigurarea respectării drepturilor copiilor la educație din școlile cu predare în limba română din stânga Nistrului²⁰.

În acest context, Ombudsmanul Copilului, reiterează că copiii au dreptul de a primi o educație care să le permită dezvoltarea, în condiții nediscriminatorii a aptitudinilor și personalității sale, iar în toate acțiunile care privesc copiii, întreprinse de instituțiile de asistență socială publice sau private, de instanțele judecătorești, autoritățile administrative sau de organele legislative, interesele copilului vor prevala.

¹⁷ <http://ombudsman.md/news/in-rezultatul-sesizarii-a-avocatului-poporului-pentru-drepturile-copilului-activitatea-liceului-teoretic-lucian-blaga-din-tiraspol-va-continua/> ; <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/08/CSt.pdf>

¹⁸ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/08/doc1111.pdf>

¹⁹ <http://ombudsman.md/news/ombudsmanul-copilului-propune-crearea-unui-complex-educational-multifuncțional-in-municipiul-bender/>

²⁰ http://ombudsman.md/news/propunerea-ombudsmanului-copilului-privind-crearea-unui-centru-pentru-activitati-extrascolare-in-bender-discutata-in-comisia-parlamentara-cultura-educatie-cercetare-tineret-sport-si-mass-media/#_ftn1

O altă problemă abordată pe parcursul anului raportat a fost **calitatea procesului educațional la distanță**. După cum a fost menționat *supra*, în acest an, unele instituții de învățământ au activat cu prezență fizică, iar altele au desfășurat procesul educațional la distanță sau în mod combinat. Chiar dacă s-ar părea că au fost analizate și identificate modalități optime de realizare a procesului educativ, calitatea procesului educațional a fost afectată. Menținerea unor școli închise sau desfășurarea procesului educațional în mod combinat au redus interacțiunea dintre profesori-părinți și profesori-elevi, fapt care a făcut aproape imposibilă aplicarea abordării învățării centrate pe elev. Potrivit afirmațiilor părinților, dar și opiniei copiilor, aceștia au întâmpinat dificultăți în asimilarea materiei și constatau lipsuri, în acest context, elevii au fost nevoiți să depună eforturi mai mari, pentru a ține pasul cu curricula prevăzută, fapt care a avut consecințe negative asupra reușitei școlare, dar și stării de bine a copiilor. Într-o atare situație, părinții au fost nevoiți să-și asume, într-o anumită măsură, rolul de pedagogi, o sarcină pentru care puțini dintre ei au fost pregătiți și au avut posibilitate să o realizeze sau au avut posibilitate în contextul în care aceștia la fel, erau încadrați în procesul de muncă, de multe ori și ei de la distanță. Problemele respective au devenit și mai acute în cazul în care părinții erau nevoiți să meargă la serviciu, lăsând copilul fără suportul dar și fără supravegherea necesară. În situația creată copilul, la fel, a fost expus diferitor riscuri privind asigurarea bunăstării inclusiv a siguranței, atât a celei fizice, cât și a celei on-line.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului apreciază eforturile depuse de către autoritatea centrală, pentru a identifica soluții optime de depășire a momentelor de criză, în acest context, au fost elaborate mai multe documente de politici, menite să reglementeze unele procese sau proceduri „Metodologia privind continuarea la distanță a procesului educațional în condiții de carantină pentru instituțiile de învățământ primar, gimnazial și liceal” aprobate prin Ordinul nr.351 din 19.03.2020, emis de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, care reglementează că diriginții urmează să mențină comunicarea cu părinții și reprezentanții legali, prevederi reglementate și de Codul Educației.

Din cererile parvenite în adresa Ombudsmanului Copilului a fost constatat că părinții nu cunoșteau modul de acțiune și rolul lor în asigurarea unui proces eficient și productiv de învățământ de la distanță. Aceste lacune, discrepante, au creat conflicte între instituția de învățământ și părinți, fapt resimțit negativ nemijlocit de către copii.

În asemenea circumstanțe se recomandă diseminarea materialelor inclusiv a metodologiilor aprobate și informarea tuturor actorilor implicați întru evitarea unor situații care ar avea impact negativ asupra copiilor.

Pe parcursul anului 2021, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a continuat să monitorizeze situația privind **protecția copiilor față de abuz și violență în instituțiile de învățământ.**

În perioada raportată printre problemele (invocate de către profesori, părinți, copii și reprezentanți ai societății civile) cu care se confruntă instituțiile de învățământ la identificarea și soluționarea cazurilor de bullying, au fost identificate următoarele:

- Lipsa unei comunicări deschise despre fenomenul bullying/violență;
- Necunoașterea particularităților bullyingului;
- Lipsa unor prevederi clare și explicite care ar reglementa acțiunile ce urmează a fi întreprinse în cazurile de bullying.

În acest context, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a înaintat forului legislativ, Opinia sa, cu unele propuneri de inițiativă legislativă²¹ privind modificarea Codului Educației al Republicii Moldova, prin care s-a propus introducerea noțiunii de *bullying*. Ombudsmanul Copilului a menționat că este un proiect de lege vital și un pas important pentru asigurarea demnității tuturor copiilor din Republica Moldova. Aceasta deoarece reglementările respective vor contribui în continuare la crearea de mecanisme de prevenire și combatere a diverselor forme de violență manifestate între elevi, direct sau on-line, pentru obținerea unui climat școlar sigur și pozitiv.

Urmare a acestor acțiuni, proiectul de lege privind reglementarea în legislația Republicii Moldova a noțiunii de bullying, a fost aprobat, în prima lectură, cu votul a 61 de deputați²².

De altfel, referitor la acest subiect, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, încă în Raportul privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2019²³, a propus completarea Codului Educației cu un nou principiu „nonviolență” și introducerea unui nou capitol privind eliminarea violenței în instituțiile de educație, iar bullying-ul să fie definit prin dispozițiile unui articol separat. Or, *Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, în*

²¹ Proiectul de lege pentru modificarea Codului Educației al Republicii Moldova nr.152/2014, Inițiativa legislativă nr. 301 din 25.10.2021;

²² <https://multimedia.parlament.md/notiunea-de-bullying-va-fi-introdusa-in-codul-educatiei/>

²³ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/08/Raport_anual_copii_2020-coperta-20.08.2020.pdf , pag. 48;

articolul 19, reglementează dreptul copilului la protecție împotriva oricărei forme de violență manifestată asupra lui de către adulți sau de către alți copii, iar potrivit articolului 39, de ai fi asigurate măsurile corespunzătoare pentru refacerea fizică și psihologică a copilului.

Reieșind din cele expuse la compartimentul respectarea dreptului la educație, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului recomandă statului să aloce suficiente resurse financiare, care să permită autorităților îndeplinirea obligațiilor ce le revin în corespundere cu normele prevăzute de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, pe segmentul respectării dreptului la educație a copilului.

În contextul celor prezentate Avocatul Poporului pentru drepturile copilului înaintează următoarele **RECOMANDĂRI:**

- **Ministerului Educației și Cercetării:**
- Asigurarea cu tehnica necesară copiii/profesorii care **nu au acces la învățământul la distanță;**
- Revizuirea procesului educativ din cadrul instituțiilor auxiliare de învățământ, pentru a-l adapta necesităților copiilor cu nevoi speciale în regimul de studii on-line;
- Întreprinderea acțiunilor necesare pentru asigurarea dreptului la sănătate a copilului în cadrul procesului educațional.
- Intensificarea măsurilor de control la recepționarea produselor alimentare, recepționarea lor doar în baza certificatelor de calitate, certificatelor sanitar-veterinare, certificatelor de inofensivitate;
- Revizuirea meniurilor, astfel încât să fie adaptate necesităților reale de alimentație a copiilor.
- Sporirea eficacității programelor educative și formative de prevenire a violenței, dedicate cadrelor didactice părinților și elevilor;

- **Parlamentului și Guvernului**
- Adoptarea normativelor financiare cât și suplinirea resurselor financiare pentru a asigura condiții corespunzătoare dezvoltării copilului, reieșind din respectarea dreptului copilului la sănătate în cadrul instituțiilor de învățământ;
- Sporirea eforturilor de investire atât la nivel național, cât și la nivel teritorial întru motivarea specialiștilor care activează în instituțiile educaționale, sporirea nivelului de

pregătire profesională, atragerea profesioniștilor tineri în câmpul muncii prin oferte atractive.

EVALUAREA CURRICULUMULUI NAȚIONAL LA DISCIPLINELE CARE CONTRIBUIE LA PREGĂTIREA COPILULUI PENTRU VIAȚA ADULTĂ: DEZVOLTAREA PERSONALĂ; DREPTURILE COPILULUI ȘI OMBUDSMANUL COPILULUI; EDUCAȚIA SEXUALĂ.

Un alt aspect aflat în vizorul Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în perioada raportată este **compatibilitatea curriculumului național față de standardul internațional privind dezvoltarea respectului pentru drepturile omului și a libertăților fundamentale, consacrat în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului.**

În cadrul vizitelor în instituțiile de educație, cu scopul informării și promovării drepturilor copiilor, realizate de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, a fost identificat faptul că majoritatea elevilor enumeră drepturile care le sunt cunoscute, însă fără a le putea explica, fără a înțelege ce înseamnă un drept sau altul. Situația respectivă a fost indicată de Ombudsmanul Copilului în *Raportul privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2019*²⁴.

A fost constatat și faptul că copii evită să vorbească atunci când sunt abordate aspecte ce țin de disciplina *Educația sexuală*. Unii copii au menționat că nu li s-a vorbit la disciplina educație pentru societate despre instituția Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, iar alții au menționat că au auzit câte ceva despre existența Instituției Naționale pentru Drepturile Omului.

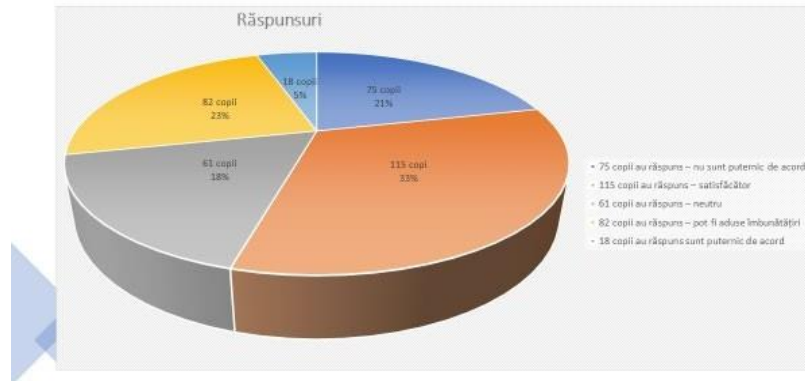
În perioada raportată Avocatul Poporului pentru drepturile Copilului a elaborat un **sondaj de opinie în rândurile copiilor**²⁵ referitor la unele aspecte ale programelor educaționale cu privire la drepturile copilului în școlile în care învață.

La sondaj au participat elevii din clasele 5-6 și 10-11, care efectiv au reușit să studieze după manualele noi, iar răspunsurile au fost repartizate după cum urmează:

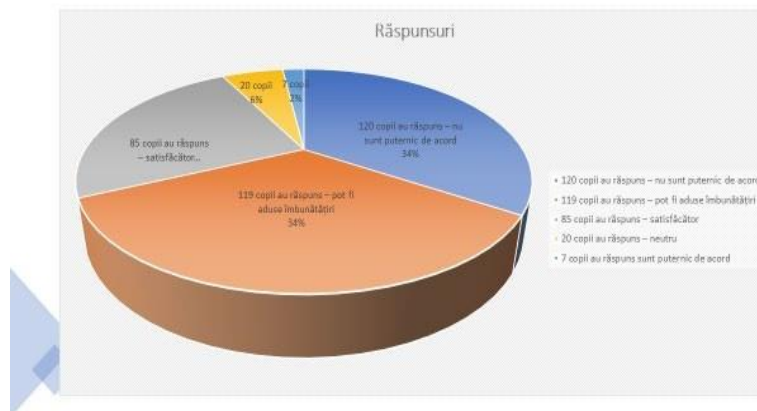
²⁴ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/08/Raport_anual_copii_2020-coperta-20.08.2020.pdf

²⁵ Efectuat în cadrul Raportului tematic, elaborat de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului: „Evaluarea Curriculumului național la disciplinele care contribuie la pregătirea copilului către viața adultă: Dezvoltarea personală, Drepturile Copilului și Ombudsmanul Copilului; educația sexuală”;

Sunt satisfăcut de cursul Educație pentru Societate?

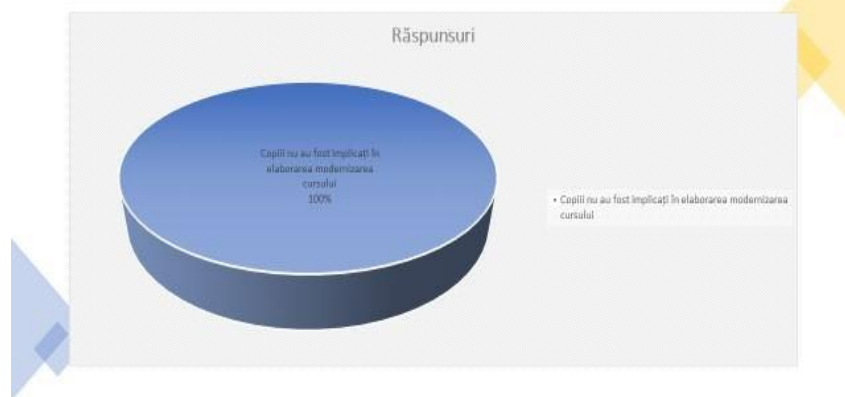
La acest curs am găsit răspuns la toate drepturile care mă interesează?

Profesorul care mi-a predat cursul a fost profesionist, a folosit limbajul adecvat și a utilizat materialul didactic corespunzător?

Am fost implicat în procesul de elaborare/modernizare a cursului?

Sondajul menționat confirmă cele observate de către Ombudsmanul Copilului în cadrul discuțiilor avute cu copiii.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului amintește că sistemul de învățământ are o mare responsabilitate în crearea condițiilor care să ducă la realizarea drepturilor copilului definite prin Convenție, iar școala și profesorii sunt promotori importanți ai drepturilor copilului.

Potrivit Comentariului General nr.1 din 2001²⁶, dreptul copilului la educație nu este doar o chestiune de acces, ci și de conținut. O educație cu conținutul său bine înrădăcinat în valorile articolului 29 paragraful (1) Convenția ONU pentru drepturile copilului, este pentru fiecare copil un instrument indispensabil pentru eforturile acestuia de a realiza în cursul vieții sale un răspuns echilibrat, prietenos cu drepturile omului, la provocările care însoțesc o perioadă de schimbări fundamentale conduse de globalizare, noi tehnologii și fenomene conexe.

Totodată, reieșind din cele observate în discuțiile cu elevii, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a efectuat și o **analiză²⁷ a materialului didactic** care stă la baza instruirii copiilor despre drepturile lor.

La acest aspect, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului menționează că, în anul 2019, Ministerului Educației și Cercetării, împreună cu un grup de organizații non-

²⁶ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/Nr.-1- -2.pdf>

²⁷ Efectuat în cadrul în cadrul Raportului elaborat de către Avocatul Poporului pentru drepturile Copilului „Evaluarea Curriculumului național la disciplinele care contribuie la pregătirea copilului către viața adultă: Dezvoltarea personală, Drepturile Copilului și Ombudsmanul Copilului; Educația sexuală.”

guvernamentale, cadre didactice și experți independenți au inițiat remodelarea conceptului de *educație pentru drepturile copilului* și au editat programele naționale de studiu și manualele respective pentru obiectul de studiu „*Educație pentru societate*”.

Ombudsmanul Copilului observă că la etapa actuală manualele respective sunt disponibile doar pentru elevii claselor a 5-6 și a 10-11, iar pentru celelalte clase din ciclul gimnazial și liceal se predă după programa veche a cursului de educație civică, adică cu manuale editate în perioada anului 2014.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului observă că pentru nivelul primar de studii în general nu a fost prevăzută vreo programă educațională cu privire la drepturile copilului, astfel, copiii din nivelul primar de studii rămânând în afara domeniului respectiv. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră că neincluderea copiilor de nivelul claselor 1-4 în Programa națională pentru educația în domeniul drepturilor copilului reprezintă o carență din partea autorităților din sistemul educațional și influențează negativ asupra dezvoltării copilului în viitor.

Urmare a analizei conținutului din cele două manuale existente pentru clasele 5-6 și 10-11, Ombudsmanul Copilului prezintă următoarele concluzii:

- Manualele nominalizate „*Educație pentru societate*”, deși reprezintă un produs modern rezultat din analiza mai multor experți din domeniul educației, nu oferă o acoperire pe deplină a segmentului educației pentru drepturile copilului;
- *Educația pentru societate*, în genere, reprezintă doar un compartiment îngust în sistemul educației pentru drepturile copilului;
- Manualele analizate nu includ toate drepturile care sunt prezentate în *Convenția ONU cu privire la drepturile copilului*;
- Nici într-un manual nu este prezentată desfășurat informația cu privire la instituția națională de protecție a drepturilor copilului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului;
- În cursurile specializate nu sunt oferite informații cuprinzătoare și pe înțelesul copilului referitor la modul în care copilul își poate apăra drepturile, în caz de necesitate/urgență și care sunt instituțiile către care poate apela copilul și care trebuie să intervină pentru a-l proteja;

- Profesorii care predau cursurile respective în mare parte sunt cadre didactice care predau cursul respectiv prin cumul, disciplina de baza de obicei fiind istoria sau biologia;
- Conceptul programei naționale și a manualelor elaborate, nu acoperă întru totul obiectivele prevăzute în cadrul *articolului 29 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului*.

În baza celor expuse mai sus, Ombudsmanul Copilului evidențiază faptul că sistemul de învățământ are un rol esențial în raport cu drepturile copilului prevăzute de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului. În raport cu natura și resursele **sistemului de învățământ, în contextul activităților educaționale, este necesară obligația de a informa copiii despre drepturile lor, precum și de a influența creșterea gradului de conștientizare cu privire la importanța respectării drepturilor copilului în toate aspectele sociale.**

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului mai indică asupra **importanței predării în școli a disciplinei educația sexuală** (adică învățarea despre aspectele cognitive, emoționale, sociale, interactive și fizice ale sexualității). Acest fapt rezultă și din studiile efectuate în mai multe țări europene ce indică, că introducerea programelor naționale de educație sexuală pe termen lung a determinat obținerea următoarelor „rezultate directe“, după cum sunt prezentate mai jos:

- Reducerea numărului de sarcini și avorturi în rândul adolescentelor;
- Reducerea numărului de infecții cu transmitere sexuală în rândul tinerilor cu vârsta cuprinsă între 15 și 24 de ani;
- Reducerea infecției cu virusul HIV în rândul tinerilor cu vârsta între 15 și 24 de ani;
- Reducerea numărului de abuzuri sexuale;
- Reducerea homofobiei.

În ceea ce ține de abordarea și predarea subiectului educației sexuale în majoritatea școlilor din Republica Moldova, Ombudsmanul Copilului evidențiază concluziile și recomandările reflectate în Raportul „Educația sexuală în Republica Moldova – cum o face școala și ce poate fi diferit?“ realizat de Platforma Copiilor, ghidată de Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului (CIDDC) și susținută de către OAK Foundation, Workshop for Civic Initiatives Foundation, Suedia și Save the Children²⁸, după cum urmează:

²⁸ https://drepturilecopilului.md/files/educatia_sexuala_cum_o_face_scoala_si_ce_poate_fi_diferit.pdf

În urma elaborării Raportului au fost deduse următoarele **concluzii**:

- În mediul rural educația sexuală are loc mai devreme decât în mediul urban;
- De obicei se discută la general, fără abordarea problemelor concrete din domeniul educației sexuale;
- Educația sexuală începe la o etapă destul de târzie;
- Părinții în mare parte nu se simt în stare de a purta discuții cu copii, la compartimentul educației sexuale;
- Reticența societății, reprezintă în continuare un impediment pentru implementarea educației sexuale;
- Profesorii nu sunt dotați cu material didactic suficient pentru abordarea compartimentelor conexe educației sexuale;

În urma elaborării raportului realizat de către Platforma Copiilor au fost formulate următoarele **RECOMANDĂRI** pentru instituțiile statului:

- Să introducă treptat/gradual disciplina Educație sexuală ca obiect de bază, dar fără sistem de evaluare. Să abordeze subiectele legate de educație sexuală de la grădiniță;
- Să includă în curriculumul de educație sexuală următoarele subiecte: relații sănătoase, senzualitate, identitate de gen, sănătate reproductivă, infecții cu transmitere sexuală, prevenirea abuzurilor și altele, ținând cont de interesul și nevoile copiilor la fiecare etapă de dezvoltare;
- Să dezvolte un suport informațional accesibil tuturor cadrelor didactice cu privire la educația sexuală;

CAPITOLUL II

ASIGURAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR CIVILE ALE COPIILOR

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului reglementează în articolele 12, 13, 14 și 15, pe de-o parte, libertăți de exprimare liberă și deplină a opiniei, de expresie, de gândire, conștiință și religie, precum și de asociere, iar de cealaltă parte, obligația deținătorilor de obligații de a asigura exercitarea acestor drepturi cu asigurarea nemijlocită a respectării interesului superior al copilului. Astfel, statul are obligația de a asigura, prin toate măsurile posibile, că nici un copil nu va fi marginalizat în realizarea acestor libertăți fundamentale.

Potrivit UNICEF²⁹ „Participarea copilului implică încurajarea și împuternicirea acestuia de a-și face cunoscute punctele de vedere privind problemele care îi afectează. În practică, participarea este ascultarea de către adulți a copiilor - prin toate formele multiple și variate prin care aceștia se exprimă. Participarea le asigură libertatea de a se exprima și ține cont de punctele lor de vedere când este vorba de decizii care îi afectează. Implicarea copiilor în dialog și în schimbul de opinii le permite acestora să învețe metode constructive de a influența lumea din jurul lor”.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a întreprins și în anul 2021 mai multe acțiuni cu scopul de a consulta opinia copiilor privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova.

În acest context, Ombudsmanul Copilului a realizat sesiuni de informare și consultare a opiniei copilului în cadrul unor ședințe online și cu prezență fizică a copiilor și/sau cu profesorii, a efectuat vizite în instituțiile de învățământ din țară, în penitenciarele unde sunt deținuți copii, în centrele de plasament temporar și centrele de reabilitare pentru copii, unde a avut discuții cu mai multe categorii de beneficiari - profesori, elevi și membri ai consiliilor elevilor, profesioniști din diferite domenii, care lucrează sau interacționează cu copiii referitor la respectarea dreptului la opinie și libertățile civile.

În cadrul vizitelor și sesiunilor online/discuțiilor, copiii au vorbit despre percepția lor asupra dreptului la opinie și libertățile civile, dar și cum acestea sunt respectate. Copiii au exprimat următoarele opinii:

„Vreau să mă pot expune liber cu privire la domeniile care mă vizează.”

²⁹ <https://www.unicef.org/moldova/ce-facem/educa%C5%A3ie/implicarea-tinerilor>

„Vreau să decid singur obiectele opționale.”;

„Vreau să fiu întrebat dacă pot să recuperez în zilele de weekend sau după ore, lecțiile anulate.”

„Deși este solicitată opinia noastră, aceasta nu este luată în considerare.”

„Nu am fost ascultat când am încercat să mă expun.”

„Opinia mea nu a fost auzită.”

„Nu cunosc despre existența Consiliilor Elevilor, despre Avocatul Poporului pentru drepturile copilului/Ombudsmanul Copilului/.”

„Nu pot fi membri ai Consiliilor Elevilor toți doritorii, doar cei care se manifestă, participă la mai multe activități și au note mari.”

În contextul subiectului abordat, trebuie de menționat că Comitetul pentru Drepturile Copilului, în Comentariul General nr. 12 (2009)³⁰, stipulează că toate procesele în al căror cadru sunt solicitate opiniile sau participarea unuia sau mai multor copii trebuie să respecte anumite standarde de participare adevărată și etică a copiilor. Prin urmare, procesele în al căror cadru sunt solicitate opiniile sau participarea unui sau mai multor copii trebuie să fie: **transparente și informative; benevole; bazate pe principiul respectului; relevante; prietenoase copilului; incluzive; susținute prin instruire; sigure și să țină cont de riscuri; responsabile.**

În anul 2021 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, în comun cu Alianța ONG-urilor active în domeniul Protecției Sociale a Copilului și Familiei (APSCF) și Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului (CIDDC), în scopul de a informa și instrui specialiștii care organizează procese în care este solicitată opinia copilului și implementarea corectă a principiilor de organizare a unor asemenea activități enunțate de Comitetul pentru Drepturile Copilului în Comentariul General nr. 12 (2009), au desfășurat 22 de ateliere în cadrul Programului de dezvoltare a capacităților adulților referitor la participarea copilului în procesul decizional. În procesul de instruire au participat peste 150 de profesioniști care lucrează cu copiii - angajați din domeniile educație, asistență socială, justiție, voluntari din ONG-uri locale și naționale, cu scopul de a obține informații, cunoștințe și deprinderi prin care se asigură că iau în considerare opinia copilului.

³⁰ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/Nr.-12_.pdf

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, reieșind din cele observate, dar și racordându-se la standardele internaționale din domeniul protecției drepturilor copilului, pe segmentul respectării dreptului la opinie și la reglementările din Comentariului General nr. 2 (2002)³¹, intenționează să creeze Consiliului Consultativ al Copiilor pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului (Ombudsmanul Copilului) din cadrul Oficiului Avocatului Poporului.

Consiliul Consultativ al Copiilor va fi creat pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului și Oficiul Avocatului Poporului în calitate de platformă pentru exprimarea opiniei copiilor, aceștia fiind implicați voluntar în activități de prevenire a încălcării, promovare și protecție a drepturilor și libertăților copilului în scopul îndeplinirii obligațiilor asumate de Republica Moldova în baza Convenției ONU privind drepturile copilului și Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană.

Pe parcursul anului 2021, Ombudsmanul Copilului, în comun cu Alianța ONG-urilor active în domeniul Protecției Sociale a Copilului și Familiei și Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului, au elaborat proiectul Regulamentului Consiliului Consultativ al Copiilor de pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului (Ombudsmanul Copilului) din cadrul Oficiului Avocatului Poporului.

Proiectul Regulamentului a fost ajustat în cadrul a 4 ateliere de consultare a opiniei copiilor organizate de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în perioada octombrie – decembrie 2021. La atelierele de consultare au participat peste 50 de copii din diferite regiuni ale țării, cu vârsta cuprinsă între 10-17 ani. Copiii și-au expus opiniile, sugestiile, propunerile referitor la regulamentul.

De asemenea, Ombudsmanul Copilului a inițiat și o acțiune de consultare a opiniei copiilor din Republica Moldova referitor la Regulamentul Consiliului, prin lansarea unui chestionar on-line³², care a putut fi completat timp de 10 zile de toți copiii, cu vârsta între 10-17 ani, urmând un link atașat la anunț.

Un alt mecanism eficient al Avocatului Poporului pentru drepturile copilului de consultare a opiniei copiilor este Forumul Național al Copiilor. În anul 2021 în cadrul

³¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/Nr.-2_-2.pdf

³² <http://ombudsman.md/news/ombudsmanul-copilului-lanseaza-un-chestionar-pentru-consultarea-opinieii-copiiilor-in-legatura-cu-proiectul-regulamentului-consiliului-consultativ-al-copiiilor-pe-langa-avocatul-poporului-pentru-drepturi/>

Forumului au fost prezentate rezultatele sesiunilor de consultare a opiniei copiilor și au fost avansate propuneri privind Regulamentul Consiliului Consultativ al Copiilor, sugestii de îmbunătățire a documentului. În cadrul evenimentului au fost prezentate rezultatele chestionarului lansat de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului pentru consultarea opiniei copiilor referitor la Regulamentul de creare și funcționare a Consiliului și analizate de participanții la Forum.

În rezultatul acestor activități de consultare a opiniei copiilor, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a adaptat conținutul regulamentului la propunerile înaintate de copii.

Activitățile descrise prezintă câteva exemple de forme de participare și expunere a opiniei copiilor. Activitățile desfășurate cu respectarea standardelor internaționale, în cadrul cărora îi informează pe copii că participarea și opinia lor contează, că își pot exprima opiniile cu privire la toate aspectele care le preocupă, în conformitate cu vârsta și maturitatea lor, și să se asigure că li se acordă ponderea cuvenită, fapt, de altfel, rezultat din numeroasele mesaje expediate Ombudsmanului Copilului de către copiii, care au participat la consultările referitor la regulamentul:

„Mulțumim pentru faptul că ne-ați dat oportunitatea de a ne exprima părerile față de drepturile copiilor.”

„Eu sunt de părerea că aceste ateliere ne-au ajutat să înțelegem mai bine ce drepturi avem noi, copiii și mi-a fost foarte plăcut să aud și să știu opinia noastră cu adevărat contează.”

„La aceste ateliere mi-am dat seama că părerea tuturor contează, toți suntem egali, iar copiii sunt viitorul, ei știu cum să facă viața mai frumoasă tuturor prin ideile ingenioase.”

„Îmi pare bine pentru că am avut posibilitatea să înțelegem mai multe ceea ce este un drept. Vă mulțumim!”

„Am văzut și înțeles că opinia noastră contează.”

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reiterează importanța revizuirii politicilor de implicare a copiilor în procesul decizional, astfel încât copiii și adulții să beneficieze de instruire pe acest segment. Or, exprimarea opiniilor este o alegere pentru copil, nu o obligație, iar persoanele responsabile trebuie să se asigure de faptul că copilul primește toate informațiile

și dispune de condițiile necesare pentru a lua o decizie cu privire la folosirea sau abținerea de la exercitarea acestui drept.

Un alt subiect care a fost inclus pe agenda Ombudsmanului Copilului se referă la **participarea copiilor în campaniile electorale.**

Ombudsmanul Copilului a monitorizat campaniile electorale desfășurate în Republica Moldova prin prisma respectării drepturilor copiilor, atenționând prin utilizarea imaginii și muncii copiilor de către candidații și/sau partidelor politice în campaniile electorale, în scopul formării imaginii și promovării candidatului politic.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a elaborat în anul 2021 *Raportul privind utilizarea imaginii copiilor în campaniile electorale*³³, în cadrul monitorizării a fost aplicat *un chestionar*³⁴ pentru consultarea opiniei copiilor, în legătură cu participarea lor la procesele electorale. Urmare a analizei datelor oferite, s-a constatat că 44.7% din respondenți cunosc ce reprezintă un proces electoral, 64,9% au spus că au fost informați despre drepturile lor în cadrul acestui proces la școală, iar 134 din copiii participanți la chestionar au afirmat că au participat la cel puțin una din întâlnirile candidaților electorali cu alegătorii împreună cu părinții sau cu unul din părinți, pe când 130 au participat în cadrul școlii, la propunerea unui profesor, iar 72 dintre respondenți au participat singuri, la inițiativa proprie. 64 dintre copiii afirmă că au fost implicați la distribuirea pliantelor, broșurilor, ziarelor unui candidat în campania electorală fără a primi o remunerare, pe când în schimbul remunerării au fost implicați un număr de 30 de copii.

În procesul monitorizării Ombudsmanului Copilului a constatat lipsa unor prevederi clare în vederea sancționării actorilor electorali care folosesc copiii și imaginea copiilor cu încălcarea standardelor internaționale și lipsa pregătirii speciale pentru a încuraja dezvoltarea de medii și circumstanțe în care copiii pot dezvolta abilități în materie politică.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a subliniat că standardele internaționale interzic utilizarea imaginii copilului, dar nu și participarea voluntară, informată și conștientă a lui la procesele decizionale ce-l vizează. Comentariile nr. 12, 14 și 20 al Comitetului ONU pentru Drepturile Copilului prevăd expres faptul că opinia copilului și participarea acestuia urmează a fi luată în considerație în legătură cu orice segment, în orice domenii față de care

³³ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/05/RaportELECT2021-.pdf>

³⁴ Idem, pag. 34

copilul manifestă interes, în corespundere cu dezvoltarea și cu maturitatea sa fiziologică și psihologică.

Ombudsmanul Copilului s-a adresat concurenților electorali și altor persoane implicate în campaniile electorale cu îndemnul să trateze copiii cu respectarea demnității lor umane și să nu admită acțiuni care să le afecteze viața privată, a expediat în adresa concurenților electorali un demers în care a indicat cele menționate anterior. Este de menționat că din numărul total al concurenților electorali la care s-a adresat Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, răspuns la adresarea acestuia a fost expediat doar de un singur partid politic participant în procesul electoral.

Încă în anul 2017 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a propus Guvernului inițierea procedurii de completare a Legii nr.26-XVI privind întrunirile, a Codului contravențional, cât și a Codului penal cu prevederi care ar reglementa sancționarea organizatorilor întrunirilor pentru atragerea la manifestații cu caracter politic a minorilor (persoane cu vârsta sub 18 ani).

În rezultatul constatărilor urmare a monitorizării, Ombudsmanului Copilului a înaintat Aviz cu recomandări în adresa Comisei Electorale Centrale.

Drept răspuns³⁵, Comisia Electorală Centrală a notat că organele electorale nu dispun de instrumente juridice eficiente pentru a putea investiga și examina situațiile de implicare a copiilor în campaniile electorale ale concurenților electorali, iar unica normă juridică care stabilește interdicția de a implica copiii în acțiuni politice este prevăzută de art. 13 alin. (3) din Legea nr. 338/1994 privind drepturile copilului, iar alte norme care să prevadă sancțiuni pentru încălcarea acestei interdicții nu sunt stabilite.

Urmare a celor menționate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului prezintă următoarele recomandări mai multor instituții decizionale:

Ministerului Educației, Culturii și Cercetării:

- Revizuirea politicilor de implicare a copiilor în procesul decizional;
- Elaborarea unui mecanism de consultare și implicare a copiilor în procesul decizional;
- Organizarea unui set de instruirii pentru copii și adulți privind opinia și participarea copiilor în procesul decizional;

³⁵ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/01/RCEC.pdf>

- Includerea în Codul Educației a reglementărilor legale cu privire la asigurarea educației corecte politice și electorale a copilului, conform gradului de maturitate a copiilor, la fel, obligarea concurenților electorali de a adapta programele politice la necesitățile copiilor, persoanelor cu dizabilități, etc.

Parlamentului și Guvernului

- Promovarea standardelor de consultare a opiniei copilului și implementarea acestuia;
- Reglementarea în cadrul normativ național a noțiunii de „activitate politică și propaganda politică” și completarea Codului contravențional cu prevederi exprese care ar sancționa persoanele responsabile pentru atragerea/implicarea minorilor în activitatea politică, propagandă/agitație politică;
- Completarea cadrului normativ, în special, a legislației electorale cu reglementări exprese cu privire la interzicerea utilizării imaginii copiilor (minorilor), fără consimțământul părinților/reprezentantului legal, în campaniile electorale, referendumuri, în acțiuni de agitație/propagandă politică și precum și interzicerea participării copiilor în acțiuni politice care prezintă pericol pentru viața și sănătatea minorului sau lezează onoarea și demnitatea acestuia.

CAPITOLUL III

JUSTIȚIA JUVENILĂ

În conformitate cu standardele internaționale, justiția pentru copii are ca sarcină asigurarea, în orice situație, a intereselor copilului, chiar și în cazul privării de libertate, ca măsură excepțională. Justiția pentru copii trebuie să fie corespunzătoare vârstei, rapidă, adaptată și concentrată pe necesitățile și drepturile copilului, inclusiv, dreptul la un proces echitabil, dreptul de a participa și de a înțelege procedurile din cadrul acestuia, dreptul la viață privată și de familie, dreptul la integritate și demnitate, dreptul la educație, dreptul de a se bucura de cel mai înalt standard realizabil de sănătate, dreptul la protecție împotriva pedepselor corporale sau alte forme de pedeapsă crudă sau degradantă, etc. Mai mult, justiția pentru copii semnifică și prevenția, inclusiv înlăturarea cauzelor care duc la delict.

Există o serie de documente internaționale care stabilesc standardele privind respectarea drepturilor copilului în administrarea justiției. Convenția ONU privind drepturile copilului³⁶, în articolele 37 și 40, stabilește unele garanții pentru administrarea justiției pentru copii cu respectarea și protejarea drepturilor acestora. Mai mult, Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului a formulat Comentariul General nr. 10 (2007) privind drepturile copiilor în justiția juvenilă, dar și alte comentarii: Comentariul General nr.1 (2001) „Obiectivele educației”, Comentariul general nr. 2 (2002) „Rolul instituțiilor naționale independente pentru drepturile omului în promovarea și protecția drepturilor copilului”, Comentariul General nr. 4 (2003) „Sănătatea și dezvoltarea adolescenților în contextul Convenției cu privire la drepturile copilului”, Comentariul General nr. 5 (2003) „Măsurile generale de punere în aplicare a Convenției privind Drepturile Copilului (art. 4, 42 și 44, paragraful 6)”, Comentariul General nr. 8 (2006) „Dreptul copilului la protecție împotriva pedepselor corporale și a altor forme de pedeapsă crude sau degradante”, Comentariul General nr. 12 (2009) „Dreptul copilului de a fi ascultat”, Comentariul General nr. 15 (2013) „Dreptul copilului de a se bucura de cel mai înalt standard realizabil de sănătate”, Comentariul General nr. 17 (2013) „Dreptul copilului la odihnă, timp liber, joc, activități recreative, viață culturală și artistică”, Comentariul General nr.19 (2016) privind „Bugetarea publică pentru realizarea drepturilor copilului”, dar și Comentariul General nr. 20 (2016) „Implementarea drepturilor copilului în timpul adolescenței”.

³⁶ Convenția ONU privind drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989 la New York. În vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993.

De asemenea există documente cu caracter de recomandare care stabilesc standardele internaționale privind administrarea justiției juvenile la diferite etape ale procesului: Regulile standarde minime ale ONU privind administrarea justiției juvenile (Regulile de la Beijing)³⁷, Regulile Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate (Regulile de la Havana)³⁸ și Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh)³⁹. Prevederi relevante se regăsesc și în Corpul de principii pentru protecția persoanelor contra oricărei forme de detenție sau închisoare⁴⁰, Regulile standarde minime ale ONU privind măsuri neprivative de libertate (Regulile de la Tokyo)⁴¹, precum și în Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (articolul 14).

Recomandarea (2003)20 privind noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile⁴² constituie documentul de bază pentru ghidarea statelor-membre ale Consiliului Europei. Aceasta este completată de Recomandarea (2006)2 privind regulile penitenciare europene⁴³, Rezoluția CM/Res/2 privind justiția prietenoasă copilului⁴⁴, precum și de Recomandarea (89)12 a Comitetului de Miniștri către statele-membre privind educația în penitenciare⁴⁵.

Este necesar de menționat câteva convenții specializate ale Consiliului Europei: Convenția Europeană privind protecția copilului împotriva exploatării sexuale și a abuzului sexual (Convenția de la Lanzarote, 2007), Convenția Europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante și Convenția Europeană privind exercitarea drepturilor copiilor (1996).

³⁷ Adunarea Generală a ONU, Regulile minime ale ONU pentru administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing), adoptate prin Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985, pct.3,5,7,8,11;

³⁸ Adunarea Generală a ONU, Regulile Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate (Regulile de la Havana), adoptate prin Rezoluția 45/113 din 14 decembrie 1990, pct.1,2;

³⁹ Adunarea Generală a ONU, Principiile ONU pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh), adoptate prin Rezoluția din 14 decembrie 1990, pct.60;

⁴⁰ Adunarea Generală a ONU, Corpul de Principii pentru protecția persoanelor contra oricărei forme de detenție sau închisoare, adoptat prin Rezoluția 43/173 din 9 decembrie 1988

⁴¹ Adunarea Generală a ONU, Regulile minime ale ONU pentru măsurile neprivative de libertate (Regulile de la Tokyo), adoptate la 14 decembrie 1990;

⁴² Recomandarea (2003)20 cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile, adoptată de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003;

⁴³ Recomandarea (2006)2 referitoare la Regulile Penitenciare Europene, adoptată de Comitetul de Miniștri la 11 ianuarie 2006;

⁴⁴ Rezoluția CM/Res/2 pentru Justiția Prietenoasă Copiilor, adoptată la cea de-a 28-a Conferință a Miniștrilor Justiției din cadrul Consiliului Europei (Lanzarote, octombrie 2007);

⁴⁵ Recomandarea (89) 12 cu privire la educația în penitenciare, adoptată de Comitetul de Miniștri la 13 octombrie 1989;

Pe parcursul a șapte ani (2015 – 2021), conform datelor oficiale prezentate de Portalul Guvernamental al Datelor Deschise⁴⁶, **numărul infracțiunilor comise de către copii sau cu participarea acestora este în descreștere** (2015 – 996 infracțiuni, 2021 – 695 infracțiuni). Cu toate acestea, chiar dacă numărul infracțiunilor este în scădere, **ponderea cauzelor trimise în judecată este în creștere** (de la 60 % în 2015 la 76 % în 2021), raportat procentual la numărul cauzelor unde urmărirea penală a fost finalizată.

În perioada analizată (2015 – 2021), este observat faptul că **numărul copiilor care au comis sau au fost implicați în comiterea infracțiunilor este de asemenea în descreștere** (2015 – 1438 minori, 2021 – 851 minori⁴⁷).

La 01.01.2022 în sistemul penitenciar se aflau **59 minori** (preveniți – 34%, 20 băieți, condamnați – 66%, 38 băieți și o fată). **Este de menționat că numărul copiilor deținuți în sistemul penitenciar este în continuă descreștere:** în 2017 (31/12/2017) erau deținuți 70 de minori (69 băieți/1 fată), 2018 - 71 de minori (67 băieți/4 fete), în 2019 - 57 de minori (55 băieți/2 fete), în 2020 - 61 de minori (59 băieți/2 fete), în 2021 - 59 de minori (58 băieți/1 fată).

La 01.01.2022 în sistemul penitenciar⁴⁸ erau deținuți 39 minori condamnați, dintre ei 43,58% (17 persoane) cu prima condamnare, 15,3% (6 persoane) cu a doua condamnare și 41,02% (16 persoane) – cu 3 condamnări și mai mult. Astfel, ponderea numărului copiilor condamnați (deținuți în sistemul penitenciar) care au săvârșit 2 sau mai multe infracțiuni (**recidiva**) **este de 56.32%**.

Distribuția după **gravitatea infracțiunii:** ușoare - 0, mai puțin grave -16 (41,02%), infracțiuni grave - 12 (30,76%), infracțiuni deosebit de grave -11 (28,20%), excepțional de grave - 0.

După **durata pedepsei:** condamnați până la 1 an -3 persoane, de la 1 an la 3 ani - 13 persoane, de la 3 la 5 ani - 10 persoane, de la 6 la 10 ani -11 persoane, de la 10 la 15 ani - 2 persoane.

Distribuția după **vârsta a minorilor condamnați:** de la 16 ani până la 17 ani - 16 persoane (41,02%), de la 17 ani până la 18 ani - 14 persoane (35,89%), de la 18 ani până la 21 ani - 9 persoane (23,07%).

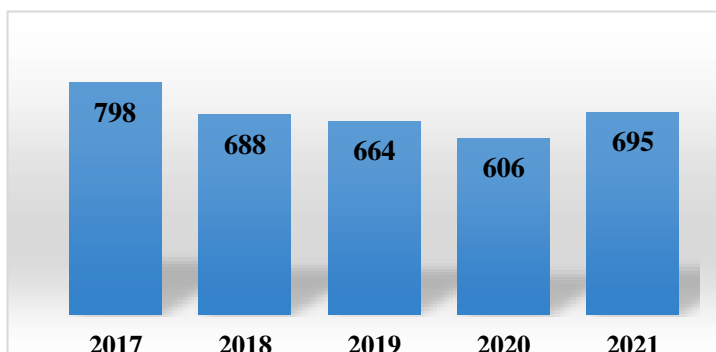
⁴⁶ Portalul Guvernamental al Datelor Deschise <https://date.gov.md/ckan/ro/dataset/4699-delicventa-juvenila>

⁴⁷ Datele reflectă situația pentru 9 luni ale anului 2021;

https://politia.md/sites/default/files/raport_cu_privire_la_activitatea_politiei_9_luni_2021.pdf

⁴⁸ Administrația Națională a Penitenciarelor (ANP), Rapoarte de bilanț semestriale/anuale <https://anp.gov.md/rapoarte-de-bilant>

Fenomenul infracțional în rândul minorilor în Republica Moldova, pe parcursul ultimilor 5 ani (2017-2021) a cunoscut o diminuare semnificativă, variația fiind marcată de o fluctuație în intervalul 798 - 606 infracțiuni, cu excepția anului 2021 care a înregistrat o ușoară creștere.

Dinamica criminalității juvenile în perioada 2017-2021⁴⁹

Pe parcursul anului 2021 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a monitorizat instituțiile penitenciare prin prisma gradului de respectare a drepturilor deținuților minori și a implementării recomandărilor înaintate pe parcursul mandatului. Urmare a monitorizării **condițiilor de detenție**, a fost constatată lipsa mobilierului necesar, spațiile comune nu sunt iluminate, din care cauză, copiii își cauzează frecvent diferite leziuni corporale, există fenomenul suprapopulării, lipsesc produsele de igienă personală, alimentația este insuficientă și de calitate joasă, lipsește un meniu diversificat și adaptat la necesitățile de creștere și formare a copiilor, din meniul zilnic lipsesc fructele, lipsește apa potabilă de calitate, toate în ansamblu periclitizează sentimentul de demnitate umană a copiilor deținuți, ceea ce în consecință poate genera sechele psihologice asupra acestora.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a remarcat că minorii nu au suficiente haine și încălțăminte, acestea fiind uzate și nu corespund anotimpului și condițiilor climaterice. Totodată, administrația instituției penitenciare a comunicat că copiii nu primesc haine și încălțăminte din surse bugetare ci doar din donații. Într-o situație și mai dificilă se află minorii ale căror familii nu dispun de resurse financiare sau acei copii care nu au familie sau rude pentru a le procura și trimite colete cu produsele de igienă personală și haine, alimente, precum și alte necesități.

Se constată că nu este asigurată protecția copiilor, există pericole pentru sănătatea minorilor, cum ar fi: cabluri electrice neizolate; ventilarea proastă în încăperea din care cauză persistă un miros neplăcut; echipamente sanitare uzate, cu care copiii își pot cauza diferite leziuni; blocurile sanitare

⁴⁹ Portalul Guvernamental al Datelor Deschise, <https://date.gov.md/ckan/ro/dataset/4699-delicventa-juvenila>

din celule sunt insalubre, murdare, unele nefiind iluminate; din cauza umidității cade tencuiala de pe pereți.

Urmare a problemelor constatate și recomandărilor înaintate de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, reprezentanții Ministerului Justiției⁵⁰ menționează o îmbunătățire a condițiilor materiale de detenție a minorilor aflați în custodia statului, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat la 6 decembrie 2021 *Strategia pentru asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025* și *Planul de acțiuni* pentru implementarea acesteia. Este menționată de asemenea definitivarea de Ministerul Muncii și Protecției Sociale a *Programului Național pentru protecția copilului și Planului de acțiuni aferent pentru perioada 2022-2026*.

Pentru a garanta o aplicare conformă a standardelor internaționale și în particular a Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, pentru anul 2022, Ministerul Justiției⁵¹, în colaborare cu Administrația Națională a Penitenciarelor, planifică modificarea Hotărârii Guvernului nr. 609/2006 privind aprobarea normelor minime de alimentare zilnică a deținuților și de eliberare a detergenților cu scopul adaptării ratelor alimentare, normelor privind hainele, încălțăminte și întreținerea minorilor din detenție la necesitățile acestora de dezvoltare și creștere, având ca referință Hotărârea Guvernului nr. 1335/2004 cu privire la aprobare normelor naturale de asigurare cu produse alimentare, îmbrăcăminte, încălțăminte, inventar moale, obiecte de igienă personală, jocuri și jucării pentru copii orfani și cei rămași fără îngrijirea părinților din casele de copii, școlile (gimnaziile-internat de toate tipurile).

Important de menționat este faptul că în trimestrul I al anului 2022 Ministerul Justiției, în comun cu Administrația Națională a Penitenciarelor⁵², planifică primele transferuri a deținuților minori în blocul nou din cadrul Penitenciarului nr.10 Goian, ca urmare a recomandărilor repetate a Ombudsmanului Copilului la diferite nivele administrative.

În conformitate cu *Regula nr. 28 din Regulile penitenciare europene*⁵³ *Rec(2006)2*, toate penitenciarele trebuie să ofere deținuților acces la programe de învățământ cât mai complete, care să răspundă nevoilor individuale, ținând cont de aspirațiile acestora. În măsura în care este posibil, **educația deținuților** trebuie să fie integrată în sistemul național de învățământ și formare

⁵⁰ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/12/R%C4%83spunsul-Ministerului-Justi%C8%9Biei-la-Avizul-cu-recomand%C4%83ri-al-APDC.pdf>

⁵¹ Idem;

⁵² <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/12/Raspuns-aviz-Administra%C8%9Bia-Na%C8%9Bional%C4%83-a-Penitenciarelor.pdf>

⁵³ <https://rm.coe.int/16804c8d9a>

profesională, astfel, încât după liberare, aceștia să își poată continua procesul de învățământ și formare profesională.

În procesul de monitorizare a acestui compartiment pe parcursul anului a fost constatat că orele de studii s-au desfășurat în regim on-line și cu prezența fizică a copiilor în sala de studii. Conexiunea la internet a fost slabă, din care cauză, conexiunea se întreruperea frecvent sau erau amânate lecțiile sau nu se reușea însușirea materiei predate. Lecțiile amânate din cauze tehnice nu au fost recuperate ulterior. S-au constatat situații în care copii nu frecventau lecțiile din motiv că erau implicați în alte activități (curățenie în cameră, baie, pe teritoriu, etc). S-a observat că în sălile de studii lipseau materialele informative, manualele, rechizitele necesare, precum și alte necesități care ar favoriza însușirea mai lesne a materiei dar și pentru buna desfășurare a procesului educațional. Copiii nu erau asigurați cu rechizite școlare, cu materialele didactice necesare pentru desfășurarea orelor și pregătirea temelor pentru acasă.

În același timp, profesorii nu le dau teme de pregătit minorilor pentru lecția următoare, astfel nefiind evaluat gradul de înțelegere a materiei dar și formarea unor competențe educaționale. Totodată, predarea orelor a avut loc doar în limba română, în pofida faptului că în instituție erau și minori vorbitori de limbă rusă. Minorii vorbitori de limba rusă nu dispun de suficiente cărți în limba rusă, iar cele din bibliotecă sunt vechi, fapt care se califică ca un criteriu de discriminare.

Copiii nu dispun nici de echipament sportiv necesar pentru antrenamente sau pentru a petrece util timpul liber.

Copiii care au finalizat ciclul gimnazial, nu-și pot continua studiile la ciclul liceal. De menționat că probleme de acest gen au fost constatate și anterior, iar pentru remedierea situației Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a înaintat un șir de recomandări care se regăsesc în rapoartele tematice⁵⁴ elaborate la acest compartiment, precum și în rapoartele anuale. Însă până în prezent recomandările Ombudsmanului rămân nerealizate.

O altă constatare gravă este și faptul reclamat de copii că pe parcursul anului de studii nu li s-a predat istoria, cu toate că pentru această disciplină, la final de an, este stabilit examen. A fost stabilit că unii copii nu sunt încadrați nici în procesul educativ sau cursurile de formare profesională și nici în câmpul muncii.

Este de remarcat faptul pozitiv pe care copiii îl apreciază și anume că aflându-se în Penitenciarul nr. 10 Goian, au avut posibilitatea să beneficieze de mai multe cursuri de dezvoltare

⁵⁴ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/09/Respect_drept_copil_detentie_14.09.2020-.pdf

profesională, cum ar fi frizer, bucătar, cizmar, etc., și pe care le vor profesa, ulterior. Totodată, copiii își doresc să urmeze și cursurile de lăcătuș-auto, mecanic-auto, sudor, dar, care în prezent, nu sunt desfășurate în instituția penitenciară.

Referitor la fortificarea procesului educațional în instituțiile penitenciare, Ministerul Justiției a comunicat că în conformitate cu Planul de acțiuni pentru anul 2022, se planifică elaborarea și aprobarea unui Ordin comun al Ministerul Justiției și Ministerului Educației și Cercetării cu privire la formarea profesională a condamnaților.⁵⁵

În contextul **respectării dreptului la familie**, Comentariul General nr. 10 al Comitetului ONU cu privire la drepturile copilului indică: „Fiecare copil privat de libertate are dreptul de a menține contactul cu familia prin corespondență și vizite. Pentru a facilita vizitele, copilul ar trebui să fie plasat într-o unitate cât mai aproape de locul de reședință al familiei sale. Circumstanțele excepționale care pot limita acest contact ar trebui să fie clar descrise în lege și să nu fie lăsate la aprecierea autorităților competente.”

În contextul crizei pandemice, administrația instituțiilor penitenciare, cât și copiii au declarat că vizitele au fost interzise, dar menținerea contactului cu familia, rudele, comunicarea cu aceștia are loc prin intermediul apelurilor telefonice cu durata de 20 minute, dar și prin intermediul aplicației Skype.

La acest compartiment Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a atestat unele impedimente privitor la realizarea dreptului la familie al minorilor. Unii deținuți au relatat că nu au posibilitatea să telefoneze acasă din cauza lipsei cartelei speciale pentru telefon, iar alții au declarat că scrisorile adresate familiilor lor nu au fost expediate, acest lucru având un impact negativ semnificativ asupra stării psihice și emoționale a copilului aflat în detenție.

În scopul realizării depline a dreptului de a comunica cu familia, Avocatul Poporului reiterează *recomandările* înaintate la începutul perioadei pandemice cu privire la examinarea oportunității de a fi mărit numărul discuțiilor telefonice sau a convorbirilor prin intermediul rețelelor on-line din contul vizitelor care nu se efectuează în această perioadă de criză pandemică.⁵⁶

⁵⁵ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/12/R%C4%83spunsul-Ministerului-Justi%C8%9Biei-la-Avizul-cu-recomand%C4%83ri-al-APDC.pdf>

⁵⁶ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/03/APDC_ANP.pdf

La acest compartiment Administrația Națională a Penitenciarelor menționează că este în proces de identificare a soluțiilor privind implementarea în penitenciare a unor noi sisteme telefonice pentru facilitarea convorbirilor telefonice a deținuților cu rudele/familia.⁵⁷

Ombudsmanul Copilului constată că acești copii nu sunt antrenați în activități, programe eficiente de **resocializare**, pentru a fi reintegrați cu succes în societate/comunitate, aceștia ajung să nu posede elementarul de cunoștințe de interacțiune cu mediul social.

Pentru îmbunătățirea situației la acest compartiment, Planul de acțiuni al Ministerului Justiției prevede un obiectiv specific care are scop dezvoltarea mecanismelor de reintegrare socială a persoanelor condamnate.

În procesul de monitorizare a situației copiilor aflați în detenție este atestat faptul că în unele cazuri sancționarea deținuților prin interzicerea vizitelor și a coletelor, aspect care contravine Regulilor și standardelor internaționale. La acest aspect, și anterior Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, a recomandat găsirea unor metode alternative de sancționare a copiilor pentru încălcări, dar care să fie în concordanță cu Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, regulile și standardele internaționale în domeniu. La fel, a se identifica un mecanism oportun pentru implementarea pe deplin a prevederilor Legii nr.297/1999 cu privire la adaptarea socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție.⁵⁸

Probleme au fost identificate și pe segmentul respectării **dreptului la sănătate**. În cadrul discuțiilor cu copii, mulți au afirmat că atunci când au dureri de cap, spate sau dinți, precum și dereglări ale somnului, nu sunt examinați de medicii de profil. La fel, copiii care au reclamat probleme de ordin psihiatric, neurologic menționând că anterior, aflându-se la libertate au primit tratamentul corespunzător, dar în instituția de detenție nu sunt examinați și nici nu li se oferă vreun tratament. Copiii au menționat că pentru orice problemă de sănătate li se oferă doar un tip de pastile. Solicitarea de a fi transferați în cadrul instituției penitenciare nr. 16 Pruncul, pentru investigații și tratament, le este de regulă, refuzată sau ignorată. Totodată, copiii au menționat că adresându-se cu anumite probleme de sănătate la medicul din instituție, nu sunt informați clar și pe înțelesul lor asupra problemei de sănătate pe care o au și despre tratamentul pe care este necesar să-l urmeze, fiind ignorat dreptul pacientului de a fi informat. Minorii și-au exprimat indignarea și față de calitatea asistenței medicale din penitenciar. Totodată, a fost constatat faptul că copiii sunt examinați

⁵⁷ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/12/R%C4%83spunsul-Ministerului-Justi%C8%9Biei-la-Avizul-cu-recomand%C4%83ri-al-APDC.pdf>

⁵⁸ Idem;

de specialist doar la intrare în instituția penitenciară, iar ulterior, după cum s-a menționat, chiar dacă solicită examinarea și asistența medicală, aceasta nu le este oferită, din care considerente deținuții renunță a solicita asistență medicală.

Referitor la neacordarea asistenței medicale, administrația penitenciarelor a explicat că dacă dimineața la apel, deținutul nu a invocat probleme de sănătate și nu a solicitat asistența medicului, atunci nu are de unde să cunoască acest fapt.

În acest context, argumentele respective nu sunt plauzibile, deoarece apariția problemelor de sănătate nu poate fi un factor controlat sau programat. Asistența medicală rămâne a fi o necesitate stringentă care nu suportă amânare sau neglijare, acest fapt fiind totalmente în detrimentul interesului superior al copilului și asigurării bunăstării, care include și sănătatea acestuia.

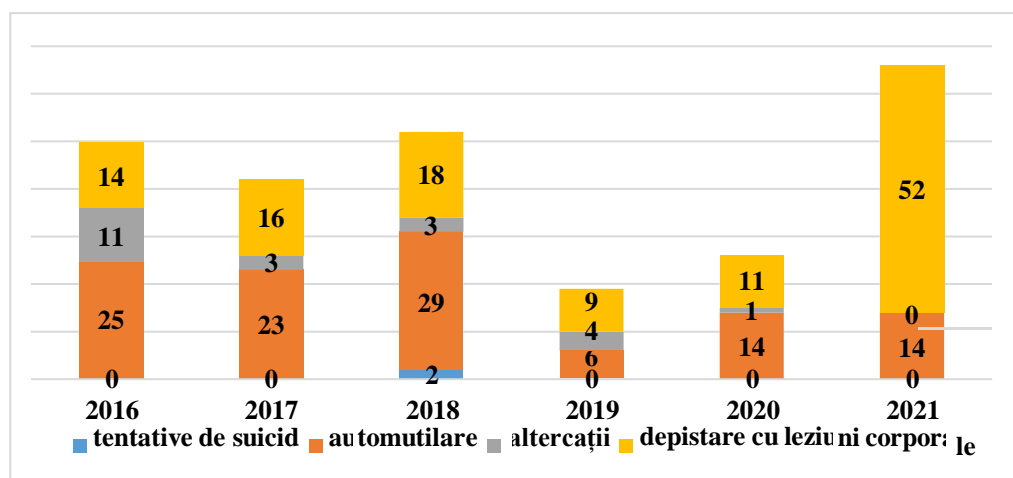
La compartimentul **protecția împotriva torturii și altor rele tratamente** au fost constatate cazuri în care minorii sunt abuzați de către alți copii. Deținuții invocă cazuri frecvente în care sunt amenințați, umiliți, înjosiți sau agresați verbal de către angajații instituției penitenciare. Copiii care au fost victime ale abuzului nu beneficiază de evaluare și asistență psihologică.

Frecvent sunt raportate cazuri de leziuni depistate la copii, iar în explicarea provenienței acestora sunt invocate condițiile în care sunt deținuți minorii și anume: spațiu insuficient, mobilier deteriorat, lipsă sursei de lumină, proasta calitate a alimentației, timp limitat (odată în săptămână sau două săptămâni) pentru plimbări, lipsa asistenței medicale, lipsa asistenței psihologice, lipsa de comunicare cu membrii familiei, și a informației despre situația acestora, precum și lipsa de oportunități pentru a-și dezvolta potențialul, lipsa unei ocupației, etc., iar toate acestea împreună influențează asupra stării psihice și psihologice ale acestora, creându-le o stare de destabilizare și demoralizare. Cu toate acestea, unii deținuți declară că nu s-au automutilat și nu le-au fost cauzate leziuni, deși informațiile operative din cadrul notelor informative susțin contrariul.

În urma examinării registrelor cazurilor de leziuni și automutilări, a fost constatat că nu toate cazurile de abuz sunt raportate sau sunt înregistrate și examinate corespunzător, iar aceasta denotă lipsa mecanismului de protecție față de abuz și neglijare a copiilor din detenție. Acest fapt îi descurajează pe copii să denunțe cazurile de încălcare a drepturilor, făcându-i și mai vulnerabili în situația în care se află, or existența unui mecanism de depunere a plângerilor pentru copiii aflați în detenție este unul din cei 15 indicatori ai Națiunilor Unite pentru evaluarea sistemului de justiție juvenilă.

În majoritatea notelor informative recepționate este indicat faptul că minorul care s-a automutilat, a fost depistat cu leziuni corporale sau a avut o tentativă de suicid, nu are pretenții față de administrația penitenciarului. În acest context, se prezumă faptul că se tănuiesc cauzele reale ale incidentelor sau se fac presiuni pe minori pentru a renunța la obiecții.

În perioada 2016-2021 au fost analizate și cazurile de automutilare, depistarea leziunilor corporale, altercații, decese și/sau tentative de suicid în rândul deținuților minori.

Evoluția cazurilor tentativelor de suicid, automutilărilor, altercațiilor între deținuți și depistarea leziunilor corporale în perioada 2016-2021⁵⁹

Urmare a monitorizării acestui compartiment și analizând motivele de automutilare în rândul minorilor deținuți, acestea sunt reflectate prin dorința de a atrage atenția la propria persoană, invocând cel mai frecvent dezacordul cu condițiile de detenție sau în general fără a indica motive.

Pe parcursul anului au fost raportate 52 cazuri depistate de leziuni corporale, care rămân a fi neelucidate, cauzele invocate fiind neîntemeiate. În acest context, este necesar de atenționat că minorii fac parte dintr-o categorie specială de deținuți din prisma stării psihic-emoționale având nevoie de un tratament specific din partea agenților statului în vederea depășirii stării de izolare de societate în rezultatul ispășirii pedepsei pentru faptele infracționale săvârșite.

În contextul celor menționate a fost constatat un regres în respectarea drepturilor copiilor din instituția penitenciară vizată în contextul crizei pandemice.

În urma discuțiilor purtate și recomandărilor înaintate, Ministerul Justiției a menționat că pe parcursul anului 2021, cu suportul CoE, au fost organizate instruirii privind examinarea medicală la admiterea în penitenciar și calitatea documentării și modalitatea raportării leziunilor corporale.⁶⁰

⁵⁹ Date furnizate de Administrația Națională a Penitenciarelor;

În scopul de a redresa situația pe parcursul anului 2022 Administrația Națională a Penitenciarelor va elabora și aproba formularul statistic tipizat pentru colectarea de date specifice care să reflecte leziunile, traumatismele, automutilările, greva foamei și tentativele de suicid în rândul deținuților⁶¹.

Asigurarea **accesului la justiție și dreptul la apărare a copiilor aflați în conflict cu legea** este o obligație a statelor în baza legislației internaționale în domeniul drepturilor omului. Articolul 37 al Convenției ONU privind drepturile copilului prevede că copiii trebuie să fie asigurați cu acces prompt la asistență juridică și alte tipuri de asistență după reținere, iar articolul 40 alin. (2) stipulează că statele au obligația de a asigura accesul fiecărui copil la asistență juridică sau alt tip relevant de asistență în timpul pregătirii și prezentării apărării.

La acest compartiment a fost constatat faptul că copiii deținuți în procesul de judecată, au beneficiat de asistență juridică garantată de stat, dar nu sunt mulțumiți de calitatea acesteia, menționând că avocatul deseori nu ia cunoștință de materialele dosarului, nu discută preventiv cu copilul, pentru a înțelege aspecte sau detalii importante pentru proces. Copiilor nu le este acordată consultanța necesară pentru a înțelege mai bine drepturile de care pot dispune în cadrul procesului și acțiunile pe care trebuie să le întreprindă. Avocații deseori se prezenta doar formal, în acest mod, copiilor fiindu-le încălcat dreptul de acces liber la justiție.

Unii copiii nu cunosc termenul la care au fost condamnați, nu sunt informați pe înțelesul lor cu privire la aspectele care îi vizează, precum drepturile procesuale, dreptul de contestare, de depunere a cererilor pentru eliberare condiționată, pedepse alternative, etc. În instituție lipsesc materiale informative utile și pe înțelesul copilului, iar cele plasate sunt scrise mărunt și nu sunt relevante sau actualizate. Toate acestea în ansamblu, denotă încălcarea dreptului la informare a copilului.

Pentru a realiza recomandările Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat a aprobat un șir de standarde de calitate pentru a asigura o prestație calitativă în apărarea drepturilor și intereselor copiilor în conflict cu legea. Totodată, pentru anul 2022 CNAJGS planifică formarea continuă a avocaților care acordă asistență juridică garantată de stat. În vederea îmbunătățirii calității serviciilor de asistență juridică garantată

⁶⁰ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/12/Raspuns-aviz-Administra%C8%9Bia-Na%C8%9Bional%C4%83-a-Penitenciarelor.pdf>

⁶¹ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/12/R%C4%83spunsul-Ministerului-Justi%C8%9Biei-la-Avizul-cu-recomand%C4%83ri-al-APDC.pdf>

de stat, Consiliul este în proces de îmbunătățire a mecanismului de monitorizare a calității juridice calificate garantate de stat, acordată de către avocați.

Pe parcursul monitorizării s-a constatat faptul că mulți dintre minori sunt deținuți un **timp îndelungat în arest preventiv**, de la 1-3 ani, din cauză că este tergiversată examinarea cauzelor penale, însă, potrivit Codului de procedură penală arestul preventiv nu poate depăși termenul de 12 luni. Astfel, se recomandă identificarea alternativelor care trebuie să fie disponibile iar privarea de libertate să fie doar ca măsură de ultimă instanță. Aspectul principal care necesită a fi menționat este deținerea îndelungată în Penitenciarul nr. 13, care are repercusiuni negative asupra minorilor, dat fiind faptul că aceștia sunt influențați de către adulții preveniți și, drept rezultat, minorii pot fi atrași în relațiile de subcultură criminală, chiar dacă aparent par a fi izolați.

Cu referire la acest aspect, angajații instituțiilor penitenciare au vorbit despre necesitatea creării unui penitenciar în care să poată fi plasați doar minori, fiindcă separarea deținuților minori în celule nu poate exclude totalmente interacțiunea cu deținuții adulți, ci doar o limitează.

A fost constatat că minorii care comit infracțiuni sunt adesea supuși publicității negative în mass-media, ceea ce contribuie la apariția unor stereotipuri discriminatorii și negativă a acestor copii și, adesea, a copiilor în general. Această prezentare negativă sau criminalizarea copiilor contravenienți se bazează adesea pe denaturarea sau neînțelegerea cauzelor delincvenței juvenile și are drept rezultat, în mod regulat, o cerere pentru o abordare mai dură.

Este esențial pentru calitatea administrării justiției juvenile ca toți profesioniștii implicați în aplicarea legii și sistemul judiciar să primească o pregătire corespunzătoare cu privire la conținutul și semnificația dispozițiilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, în special cele direct relevante pentru practica lor zilnică. Această instruire ar trebui să includă și informații despre cauzele sociale și alte cauze ale delincvenței juvenile, aspectele psihologice și alte aspecte ale dezvoltării copiilor.

Regula 70 din Regulile penitenciare europene stipulează că deținuții au dreptul să formuleze cereri și reclamații, individual sau în grup, directorului penitenciarului sau oricărei alte autorități competente în scopul **protecției față de abuz și neglijare**.

Pentru anul 2022, Administrația Națională a Penitenciarelor are trasată ca sarcină elaborarea unui program specializat în lucru cu copiii care au comis abateri disciplinare.

La minorii aflați în detenție în instituțiile penitenciare din țară se observă o degradare de ordin psihologic, care reprezintă un pas înapoi în calea resocializării lor și integrării în societate în

perioada post-executorie. Aceasta explică necesitatea **intervenției psihologice** frecvente care le-ar cultiva tinerilor aptitudini și deprinderi „sociale”, ceea ce ar reduce recidivismul în rândul lor.

Inițierea diverselor programe de reabilitare/recuperare psihologică și psihiatrică a minorilor aflați în detenție este indispensabilă promovării ideii de prevenire a delincvenței juvenile, reducerii recidivismului în rândul minorilor, reintegrării lor în societate și reabilitării.

Reabilitarea psihologică în timpul detenției este factorul care a fost omis sau a fost plasat pe planul doi de către judecător în timpul stabilirii pedepsei, când acesta a fost presat extrem de mult de gravitatea faptei comise de minor, care a lăsat în umbră personalitatea minorului.

Din cele relatate de către deținuți, a fost constat că tinerii nu beneficiază de asistență psihologică necesară, corespunzătoare vârstei și nevoilor.

Minorii deținuți invocă frecvente cazuri de neglijare și ignorare a solicitărilor din partea angajaților instituției spre exemplu atunci când invocă: sistemul de canalizare nu funcționează; lipsa produselor de igienă personală; atitudinea și comportamentul angajaților; lipsa iluminării în blocurile sanitare, etc.. Respectiv, aceste probleme nerezolvate, servesc cauze a declanșării unor stări tensionate, revolte din partea minorilor.

În contextul dat, este important de evidențiat că în instituțiile penitenciare activează de regulă doar unu sau doi psihologi, care de obicei discută cu copiii și desfășoară activități tematice, dar care nu sunt suficiente pentru susținerea și reabilitarea minorilor. Psihologii au subliniat că majoritatea minorilor au nevoie de a fi incluși și participa în programe complexe de asistență, dar din cauza numărului mare de deținuți, toată asistența se limitează doar la discuții cu deținuții. Deținuți au invocat că de cele mai dese ori merg la psiholog, aceasta fiind oportunitatea de a ieși din celulă, deoarece nu au nici o ocupație și nu sunt încadrați în nici un fel de alte activități.

Aspectele problematice invocate au fost constatate și de Consiliul pentru Prevenirea Torturii⁶², al cărui membru este Avocatul Poporului pentru drepturile copilului. Îngrijorătoare este și situația **copiilor din regiunea transnistreană, copiii care intră în conflict cu legea penală**. În special, Consiliul este îngrijorat de lipsa unui sistem de justiție prietenos copiilor în regiune, precum și, interpretarea greșită a conceptului de „justiție juvenilă”; pragul de vârstă (scăzut) de la care copiii sunt cercetați/reținuți și deținuți; calitatea și tratamentul deținerii în instituțiile de detenție; lipsa unor garanții de protecție împotriva abuzurilor în cadrul instituțiilor de detenție; lipsa mecanismelor eficiente de reabilitare și resocializare a foștilor deținuți minori.

⁶² http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/12/CpPT_Raport-minori-in-penitenciare_2021.pdf

Aceste îngrijorări sunt bazate și pe faptul că în regiunea transnistreană nu există un mecanism independent de monitorizare și raportare, iar Consiliul pentru Prevenirea Torturii, Avocatul Poporului, Avocatului Poporului pentru drepturile copiilor nu au acces în instituțiile de detenție care se află sub jurisdicția Tiraspolului.

Ținând cont de faptul că membrii Consiliului pentru prevenirea torturii nu au avut acces în spațiile de detenție situate în regiunea transnistreană, destinate minorilor, nu au fost analizate aspecte legate de constatări fizice, punctuale. Totuși, lipsa accesului, concluziile unor rapoarte ale organizațiilor nonguvernamentale⁶³, jurisprudența CtEDO în materie, a conturat îngrijorarea membrilor CpPT asupra tratamentului minorilor din locurile de detenție situate în regiunea transnistreană. În contextul dat, concluziile expertului ONU în domeniul drepturilor omului, Thomas Hammarberg, care a vizitat în iunie 2018 Republica Moldova, menționate în raportul său de follow-up privind implementarea drepturilor omului în regiunea Transnistreană⁶⁴, indică ratele ridicate de arestare și detenție, precum și condițiile de detenție care rămân un domeniu de îngrijorare, până în prezent.

Din așa-numitul raport al așa-zisei instituții de protecție a drepturilor omului pentru anul 2020 din regiunea transnistreană suntem informați că în sistemul de detenție din Transnistria erau plasați 6 minori. În perioada de referință, nu au fost recepționate plângeri din partea condamnaților minori. În total, din partea tuturor deținuților din regiunea transnistreană, în perioada anului 2020, au fost recepționate de către așa-zisa instituție de protecție a drepturilor omului doar 72 de plângeri. Acest număr extrem de redus de plângeri recepționate, accentuează îngrijorările CpPT privind inexistența unor mecanisme reale și eficiente de plângeri pe marginea cazurilor de tortură și rele tratamente din penitenciarele din regiunea necontrolată de autoritățile constituționale.

Situația copiilor cu necesități speciale este similară situației adulților cu necesități speciale, în sensul că, instituțiile penitenciare nu răspund necesităților de dezvoltare și trai a acestor persoane.

Consiliul pentru Prevenirea Torturii a constatat lipsa unei evaluări complexe, de o comisie multidisciplinară, în baza chestionarelor aprobate privind evaluarea nevoilor sociale și medicale a minorului în detenție, inclusiv pentru identificarea dizabilității (fizice, mentale, senzoriale și intelectuale) la plasarea în detenție și pe parcurs.

⁶³ <https://promolex.md/20280-raport-drepturile-omului-in-regiunea-transnistreana-a-republicii-moldova-retrospectiva-anului-2020/?lang=ro>

⁶⁴ <https://moldova.un.org/ro/14666-expertul-onu-domeniu-drepturilor-omului-thomas-hammarberg-prezintaraportul-sau-de-follow>

Condițiile de detenție în penitenciare nu sunt adaptate la nevoile speciale ale deținuților cu dizabilități. În pofida faptului că atât Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, cât și Consiliul pentru Prevenirea Torturii, pe parcursul anului nu au recepționat cereri care să invoce probleme din partea deținuților minori cu dizabilități locomotorii, auditivie sau de vedere, totuși se atrage atenția conducerii ANP că ele pot apărea pe viitor. Arhitectura nici unui penitenciar pentru deținuți minori nu este adaptată nevoilor persoanelor cu necesități speciale. Minorii cu dizabilități locomotorii nu vor avea acces independent la spațiile de plimbări, locuri destinate activităților cultural-educative (biblioteci, săli de învățământ, săli de cultură), în sectoarele sau camere pentru întrevederi, bucătării. Mai mult decât atât, blocurile sanitare (cu veceurile de tip asiatic) în celulele, cantinele și saloanele medicale nu sunt accesibile. Funcții de personal inferior de îngrijire (infirmieri, brancardieri) în statele instituțiilor penitenciare nu sunt prevăzute, aceste atribuții fiind delegate secției de deservire gospodărească compusă din alți deținuți angajați. Astfel, pot să apară situații când un deținut o să aibă grijă de alt deținut sau o să fie solicitate bunuri materiale (haine, alimente) în vederea ajutorării persoanelor cu dizabilități din partea altor deținuți.

Minorii cu CES au acces la învățământ, dar calitatea acestuia este afectată de caracterul formal, lipsa de sprijin profesionist, din altă parte, acești copii deseori refuză școlarizarea, dar cauzele reale nu sunt obiectiv apreciate de personalul penitenciar și sunt deduse numai la un comportament de opoziționare.

Subcultura criminală influențează foarte mult situația copiilor cu CES (și anume celor cu dizabilități mentale) în mediul penitenciar. Ei sunt supuși hărțuiții, sunt umiliți și agresați verbal și fizic. Mulți dintre ei devin victima acestor relații, deoarece efectiv nu se încadrează în sistemul de reguli dictate de elementul criminal.

Cum a mai fost menționat în acest Raport, problema legată de sănătate mentală la minori este foarte slab abordată în sistemul penitenciar. Mulți dintre minori stau la evidența în grupul de risc la psiholog sau la evidența psihiatrică, au tulburări depresive, tulburări comportamentale sau legate de stări anxioase.

Problemele lor nu sunt nici bine diagnosticate, nici nu sunt abordate multidisciplinar, pentru că personalul penitenciar nu are pregătirea necesară nici în particularitățile normale și necesitățile esențiale ale adolescenței, nici în aspectele legate de pedopsihiatrie și anume în tulburările mentale, care deseori au debut anume în adolescență. Personalul penitenciar (psihologii, psihiatrii) nu au

beneficiat de instruire specializată în abordarea cognitiv-comportamentale a acestor tulburări mentale.

RESPECTAREA DREPTURILOR COPIILOR CU VÂRSTA DE 0-3 ANI CARE SE AFLĂ ÎMPREUNĂ CU MAMELE LOR CARE ÎȘI ISPĂȘESC PEDEAPSA ÎN LOCURILE DE DETENȚIE

Regulile de la Bangkok reglementează drepturile copiilor cu vârsta de 0-3 ani, care se află împreună cu mamele lor care își ispășesc pedeapsa în locurile de detenție, care indică că principiul „interesului superior al copilului” trebuie să fie respectat ca bază de fiecare dată atunci, când autoritățile statului urmează să ia decizii în privința faptului dacă copiii urmează să fie lăsați în penitenciar împreună cu mamele lor. În acest sens, copiii aflați în penitenciar împreună cu mamele lor nu trebuie să fie tratați ca fiind deținuți.

Pe parcursul anului 2021 Ombudsmanul Copilului a continuat să monitorizeze respectarea drepturilor copiilor cu vârsta 0-3 ani care se află alături de mamele lor în instituțiile penitenciare. Prin urmare au fost efectuate vizite de monitorizare în cadrul Penitenciarului nr.7 Rusca și în cadrul Casei mamei și copilului din cadrul Penitenciarului nr.16 Pruncul.

Condițiile de detenție sunt satisfăcătoare, fiind respectate regulile sanitare-igienice. În odăile în care sunt deținute mamele cu copii a fost observat faptul că aceștia dispun de haine, încălțăminte și jucării precum și alte obiecte de uz personal, necesare copiilor. Mamele copiilor, au menționat că tot necesarul pentru copii le este asigurat de către membrii familiei sau din ajutoarele care parvin de la diferite organizații non-guvernamentale.

În cadrul discuțiilor cu mamele și nemijlocit cu administrația Penitenciarului nr.7 Rusca, aceștia au afirmat că se acordă din bugetul instituției, săptămânal, produse pentru copii, acesta fiind o soluție identificată de către instituție dar care nu este reglementată în bugetul acesteia. În bugetul instituției, la fel, nu sunt prevăzute finanțe, pentru asigurarea cu produse de igienă personală a copiilor 0 - 3 ani.

Referitor la îmbunătățirea rației alimentare pentru copii, potrivit Planului de acțiuni a Ministerului Justiției pentru anul 2022, este setată acțiunea de modificare a Hotărârii Guvernului nr. 609/2006, cu scopul de a institui norme privind asigurarea copiilor născuți în instituțiile de detenție

cu rația alimentară conform regulilor nutriționale, echipament individual și produse de igienă și întreținere.⁶⁵

În rapoartele din anii anteriori, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a indicat faptul că există problema terenului de joacă amenajat necorespunzător vârstei copiilor, care nu asigură protecția și siguranța necesară copilului, existând riscul de a fi traumatizați în timpul jocului, pe terenul respectiv. De asemenea, lipsa spațiului de joacă amenajat corespunzător în interiorul încăperii instituției penitenciare ceea ce reprezintă o încălcare a prevederilor articolului 31 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului care stipulează că „Statele recunosc dreptul copilului la odihnă și la timp liber, la joc și la activități recreative proprii vârstei sale, de a participa în mod liber la viața culturală și artistică”.

Realizarea *dreptului la odihnă, timp liber și joacă* este adesea împiedicată de lipsa de oportunități pentru copiii cu vârsta de 0-3 ani, aflați în instituțiile penitenciare alături de mamele lor care își ispășesc pedeapsa. Actualmente a fost constatat că terenul de joacă pentru copii atestă o ușoară îmbunătățire a amenajării, prin instalarea unei plase pentru protecția de razele solare directe în perioada toridă și prin înlăturarea pericolelor eminente pentru viața și securitatea copiilor. Totuși aceste acțiuni nu sunt suficiente pentru realizarea deplină a dreptului la joacă al copiilor.

Cu suportul financiar al unui ONG a fost amenajată în interior o camera de joacă pentru copii, dar care nu răspunde pe deplin necesităților acestora, reieșind din vârsta și interesele lor specifice. Examinând condițiile în care cresc și se dezvoltă copiii nominalizați, nu au fost observate cărți, jocuri sau alte materiale educaționale corespunzătoare vârstei.

Ombudsmanul Copilului constată în continuare că acești copii nu sunt antrenați în activități eficiente de resocializare în perioada aflării împreună cu mamele lor, motiv pentru care aceștia nu posedă elementarul de deprinderi și cunoștințe de a interacționa cu mediul social.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului subliniază faptul că instituțiile statului au acordat o atenție insuficientă implementării dispozițiilor articolului 31 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului. Jocul este una dintre cele mai distinctive trăsături ale copilăriei timpurii. Prin joc, copiii se bucură și își provoacă capacitățile actuale, indiferent că se joacă singuri sau cu alți copii. Valoarea jocului creativ și a învățării exploratorii este larg recunoscută în educația timpurie.

⁶⁵ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/12/Raspuns-aviz-Administra%C8%9Bia-Na%C8%9Bional%C4%83-a-Penitenciarelor.pdf>

Ombudsmanul Copilului remarcă faptul că insuficient se acordă *asistență psihologică* copiilor 0-3 ani și mamelor acestora. Asistența necesară din partea personalului specializat contribuie la dezvoltare adecvată conform vârstei a copilului.

Reieșind din realitățile actuale ale implicării și integrării copiilor cu vârsta de 0-3 ani, se constată ignorarea articolului 31 din Convenție. Este de menționat că nici unul dintre cei 4 copii, care se aflau în această instituție în anul raportat, nu frecventau creșa, fiind astfel încălcat dreptul la dezvoltare și socializare, cu toate că standardele internaționale recomandă crearea de condiții pentru acești copii de a beneficia de serviciile necesare în comunitate, pentru a nu se simți excluși din viața socială. În acest sens, fiind ignorate și recomandările anterioare ale Avocatului Poporului pentru drepturile copilului.

La acest compartiment, Ombudsmanul Copilului reamintește recomandările sale anterioare și solicită identificarea soluțiilor optime pentru acești copii în realizarea deplină a drepturilor acestora, reiterând în acest sens că statul este încurajat să acorde o atenție sporită și să aloce resurse corespunzătoare (umane și financiare) pentru implementarea dreptului la o dezvoltare normală potrivit vârstei, dreptului la sănătate, educație, la odihnă, recreere și joacă a copiilor cu vârsta de 0-3 ani, care se afla în instituțiile penitenciare împreună cu mamele lor.

La compartimentul realizării *dreptului la familie și întrevederi*, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a atestat că nu există impedimente privitor la realizarea dreptului la familie a copiilor, aceștia comunică regulat cu familia (zilnic sau de 2-3 ori pe săptămână). Totodată, este de apreciat faptul că administrația instituției a ținut cont de recomandările Ombudsmanului Copilului, privind mărirea numărului de discuții telefonice din contul întâlnirilor de scurtă durată sau înlocuirea acestora cu apeluri video-audio cu durata de 45 minute prin intermediul platformei Skype. Acest lucru are un impact semnificativ de asupra stării psihico-emoționale a copilului aflat în detenție, dar și a mamei fiind oferită posibilitatea de a comunica cu copiii aflați la libertate. Din declarațiile deținuților, acestea primesc regulat colete de la familie, fiind asigurate cu strictul necesar.

Pe parcursul anului problema respectării drepturilor copiilor din instituțiile penitenciare, a fost reflectată și în rapoartele Consiliului pentru Prevenirea Torturii.⁶⁶

În acest context, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului apreciază eforturile administrației penitenciarului în realizarea dreptului la familie a copiilor dar și a mamelor și reiterează recomandările înaintate la începutul perioadei pandemice cu privire la examinarea

⁶⁶ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/12/CpPT_Raport-minori-in-penitenciare_2021.pdf

oportunității de a fi mărit numărul discuțiilor telefonice cu familia și/sau cu rudele din contul vizitelor care nu se efectuează în această perioadă de criză pandemică.

Conform Comentariului General nr.15 (2013) a Comitetului ONU privind drepturile copilului care vizează „Dreptul copilului de a se bucura de cel mai înalt standard realizabil de sănătate” se menționează că „Copiii au ***dreptul la servicii de sănătate*** de calitate, inclusiv servicii de prevenire, promovare, tratament, reabilitare și îngrijiri paliative. La nivelul primar, aceste servicii trebuie să fie disponibile în cantitate și calitate suficiente, funcționale, la îndemâna fizică și financiară a tuturor secțiunilor populației copilului și acceptabile pentru toți.”

În același timp este inadmisibil faptul că în bugetul instituției penitenciare nu sunt prevăzute resurse financiare pentru medicamente și tratament destinat nemijlocit copiilor, cu vârsta de 0-3 ani, care se află împreună cu mamele lor în instituția vizată. Deținutele cu copii au invocat problema lipsei medicamentelor pentru copii, acestea fiind livrate de acasă, deși șeful secției medicale, în cadrul discuțiilor a menționat contrariul.

Mamele care au copiii cu vârsta de 0-3 ani au susținut că se adresează cu copiii la medic doar la necesitate, fiind invocat faptul că copiii nu beneficiază de controale profilactice de sănătate, cu toate că au solicitat acest fapt, în repetate rânduri.

Urmare a analizei situației copiilor aflați în penitenciare, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a înaintat o adresare către Parlamentul Republicii Moldova și Guvern⁶⁷, precum și Avize cu recomandări către Ministerul Justiției și Administrația Națională a Penitenciarelor⁶⁸, prin care recomandă în continuare dezvoltarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea unei politici cuprinzătoare care să acopere toate domeniile reglementate de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, care să fie susținută prin resurse umane, tehnice și financiare suficiente cu acțiuni concrete pentru acoperirea necesităților minorilor aflați în detenție.

La 24 noiembrie 2021, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, a prezentat în cadrul ședinței Comisiei parlamentare drepturile omului și relații interetnice⁶⁹, constatările și recomandările care au fost reflectate inclusiv și în Rapoartele tematice: „Respectarea dreptului la învățătură a deținuților minori din instituțiile penitenciare”⁷⁰, „Evaluarea respectării drepturilor copiilor aflați în

⁶⁷ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/12/aviz.pdf>

⁶⁸ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/12/Aviz-ANP-%C8%99i-MJ.pdf>

⁶⁹ <http://ombudsman.md/news/ombudsmanul-copilului-a-prezentat-constatarile-privind-respectarea-drepturilor-copiiilor-aflati-in-detentie-la-comisia-parlamentara-drepturile-omului-si-relatii-interetnice/>

⁷⁰ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/09/RAPORT-REC-EDUCATIE-3-2.pdf>

detenție în legătură cu urmărirea penală sau executarea pedepsei”⁷¹, „Respectarea drepturilor copiilor cu vârsta 0-3 ani, care se află împreună cu mamele lor ce-și execută pedeapsa în instituțiile penitenciare din Moldova”⁷², „Monitorizarea implementării recomandărilor Avocatului Poporului pentru drepturile copilului privind respectarea drepturilor copiilor aflați în instituțiile de detenție”⁷³ și „Monitorizarea implementării recomandărilor Avocatului Poporului pentru drepturile copilului privind respectarea dreptului la educație al deținuților minori din instituțiile penitenciare”⁷⁴, elaborate de Ombudsmanul Copilului pe parcursul mandatului.

Legislativul, prin prisma exercitării controlului parlamentar a înaintat o Decizie⁷⁵ către Guvernul Republicii Moldova prin care solicită implementarea recomandărilor înaintate de Ombudsmanul Copilului.

Drept concluzie, urmare a monitorizării nivelului de implementare a recomandărilor înaintate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului constată restanțe majore la toate capitolele, înaintând următoarele **RECOMANDĂRI:**

- **Ministerul Justiției** va elabora și pune în aplicare o politică integrală de justiție juvenilă, care să nu limiteze realizarea dispozițiilor specifice cuprinse în articolele 37 și 40 din Convenția privind drepturile copilului, ci să ia în considerare și principiile generale consacrate în articolele 2, 3, 6 și 12 și în toate celelalte articole relevante ale Convenției, precum articolele 4, 19 și 39, și care să corespundă Normelor minime standard ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției juvenile („Normele de la Beijing”), Normele Națiunilor Unite cu privire la protecția minorilor lipsiți de libertate („Normele de la Havana”) și Orientărilor Națiunilor Unite cu privire la prevenirea delincvenței juvenile („Orientările de la Riyadh”);
- **Ministerul Justiției** va dezvolta, implementa, monitoriza și evalua politici cuprinzătoare care să acopere toate domeniile reglementate de Convenție, care să fie susținute de resurse umane, tehnice și financiare suficiente pentru acoperirea necesităților acestor copii (inclusive haine și încălțăminte);
- **Administrația Națională a Penitenciarelor** va crea o linie bugetară separată în cadrul bugetului Penitenciarului nr. 7 Rusca pentru implementarea dreptului la o

⁷¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/09/Respect_drept_copil_detentie_14.09.2020-.pdf

⁷² <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/02/RAPORT-COPIIREDACTAT.pdf>

⁷³ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/09/Raport-dr-penitenciare-red.-1-3-1.pdf>

⁷⁴ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/09/RAPORT-REC-EDUCATIE-3-2.pdf>

⁷⁵ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/12/24-78-187-10025-din-13.12.2021.semnat-2-8.pdf>

dezvoltare normală potrivit vârstei, dreptului la sănătate, educație, la odihnă, recreere și joacă a copiilor cu vârsta de 0-3 ani, care se afla în instituțiile penitenciare împreună cu mamele lor;

- **Ministerul Justiției** va întreprinde măsuri necesare pentru modificarea Hotărârii de Guvern nr. 609 din 29.05.2006 „privind aprobarea normelor minime de alimentare zilnică și obiecte de toaletă și menaj ale deținuților” pentru introducerea normelor de alimentație, inclusiv a fructelor proaspete conform sezonului pentru copii cu vârsta cuprinsă între 0-3 ani, dar și pentru deținuții minori.

- **Ministerul Justiției în colaborare cu Administrația Națională a Penitenciarelor** va efectua operațiuni de modificare a bugetului instituțiilor penitenciare în scopul de revizuire a rației alimentare în conformitate cu necesitățile de creștere al copiilor, introducerea în alimentația zilnică a fructelor proaspete de sezon, precum și adaptarea meniului zilnic la problemele de sănătate a copiilor;

- **Administrația Națională a Penitenciarelor** va fortifica procesul educațional în instituțiile penitenciare prin modificarea bugetului, pentru a asigura minorii cu manuale, rechizite, materiale didactice, etc;

- **Administrația Națională a Penitenciarelor** în colaborare cu Direcțiile municipale de învățământ și cu Administrația instituțiilor penitenciare vor elabora mecanismul necesar de control asupra modului de organizare și desfășurarea a lecțiilor dar și vor identifica resursele necesare, pentru a oferi posibilitatea minorilor de a-și continua ciclului de învățământ;

- **Ministerul Justiției** va întreprinde măsuri necesare pentru finalizarea construcției și darea în exploatare a noului bloc al Penitenciarului nr. 10 Goian în vederea asigurării de condiții adecvate, pentru copiii preveniți dar și separarea acestora de deținuții adulți;

- **Ministerul Justiției în colaborare cu Administrația Națională a Penitenciarelor** vor dezvolta mecanismul de cooperare între instituția penitenciară, autoritatea locală și familia copilului;

- **Ministerul Justiției în colaborare cu Administrația Națională a Penitenciarelor** va elabora cadrul normativ necesar și pertinent pentru diversificarea posibilităților de asigurare a contactului cu familia, utilizând soluții tehnice actuale, oferind deținuților posibilitatea de a comunica prin intermediul platformelor și softurilor on-line, în special

pentru copiii din familii social-vulnerabile sau familiilor care locuiesc la distanțe mari de instituția penitenciară, dar și în scopul fortificării de eforturi pentru menținerea legăturii copiilor condamnați și preveniți cu familia în contextul realităților pandemice și prevenirii infectării minorilor cu SARS-CoV-2;

- **Administrația Națională a Penitenciarelor** va întreprinde măsurile necesare pentru eliminarea practicii de aplicare a pedepselor disciplinare cu interzicerea vizitelor, primirea coletelor, expedierea scrisorilor aplicate față de copii;

- **Administrația Națională a Penitenciarelor** va efectua o acțiune amplă de monitorizare și control a sistemului medical, în scopul de a eradica carențele stabilite în special în ceea ce ține de asigurarea continuității tratamentelor pentru bolile de până la privarea de libertate și de a racorda sistemul la standardele internațional prin asigurarea minorilor cu medicamentele necesare, organizarea și desfășurarea controalelor profilactice de către diferiți medici de profil, etc.;

- **Administrația Națională a Penitenciarelor** va elabora un registru electronic care să cuprindă data plasării minorului/minorei în detenție și toate acțiunile asupra /cu minorul (automutilări, tentative de suicid, altercații cu alți deținuți, greva foamei, depistarea cu leziuni, atacuri asupra angajaților instituției, evaluări psihologice);

- **Administrația Națională a Penitenciarelor** va raporta în termen toate incidentele în rândul minorilor deținuți către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului și procuratura de circumscripție;

- **Administrația Națională a Penitenciarelor** va crea un mecanism de depunere a plângerilor pentru copiii aflați în detenție, realizând indicatorul Națiunilor Unite pentru evaluarea sistemului de justiție juvenilă;

- **Administrația Națională a Penitenciarelor** va coopta experți și specialiști în domeniu din exterior pentru elaborarea, revizuirea și desfășurarea unor programe de asistență și consiliere psihologică, speciale pentru minorii din custodia statului;

CAPITOLUL IV

RESPECTAREA DREPTURILOR COPIILOR AFLAȚI ÎN SITUAȚII DE STRADĂ

Termenul de copii în situație de stradă este reglementat în Comentariul General al Comitetului ONU privind drepturile copilului nr. 21 (2017) privind copii în situație de stradă. Termenul „copii în situații de stradă” cuprinde: (a) copii care depind de străzi pentru a trăi și/sau a lucra, fie de sine stătător, fie cu colegii sau cu familia; și (b) o populație mai largă de copii care au format legături puternice cu spațiile publice și pentru care strada joacă un rol vital în viața și identitățile lor de zi cu zi⁷⁶. Iar termenul „a se afla în spații publice” se înțelege că aceștia petrec perioade îndelungate de timp pe străzi sau parcuri publice, spații publice comunitare, piețe și stații de autobuz și tren. Aceasta nu include clădiri publice, cum ar fi școli, spitale sau alte instituții similare⁷⁷.

Pe parcursul activității sale Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a inițiat mai multe discuții cu reprezentanții autorităților publice locale, teritoriale, precum și centrale. Subiectul *copiii în situație de stradă*, a fost abordat și în cadrul diferitor mese rotunde, conferințe de presă și întâlniri cu responsabilii din domeniu, unde s-a pledat pentru: armonizarea cadrului legal la standardele internaționale; identificarea acțiunilor/măsurilor aplicabile în raport cu copiii în situație de stradă; crearea serviciilor sociale destinate copiilor - de adăpost/găzduire; instruirea specialiștilor care interacționează cu copiii aflați în situație de stradă; intensificarea acțiunilor de identificare a familiilor în care copiii pot fi în situație de risc; intervenția timpurie pentru evitarea abandonului de domiciliu, etc.

Cu referire la fenomenul copiilor în situație de stradă, autoritățile statului nu au reușit să asigure protecția și asistența necesară acestor copii. În contextul eșecului, există o serie de probleme care duc la dezvoltarea fenomenului copiilor în situație de stradă, cum sunt:

- ineficiența mecanismului de cooperare dintre structurile publice la nivel local, teritorial și central;
- lipsa serviciilor de protecție a copilului dezvoltate la nivel local;
- lipsa serviciilor sociale primare în cadrul autorităților publice locale de nivelul I, menite să prevină comportamentul delincvent al copilului;

⁷⁶ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/Nr.-21-_.pdf

⁷⁷ Idem;

- reticența autorităților tutelare locale și teritoriale în implicarea pentru a soluționa cazurile copiilor originari din localitățile respective, care practică mod de viață stradal în mun. Chișinău;
- intervenția întârziată, sau inacțiunea specialiștilor de la locul de trai al copilului în situație de stradă proveniți din alte unități teritorial-administrative, privind reintegrarea familială și comunitate;
- pregătirea insuficientă a specialiștilor de a comunica/interacționa eficient cu copiii care au un comportament deviant;
- insuficiența specialiștilor calificați cu experiență în domeniul muncii cu copiii în situații de stradă;
- dificultăți în aplicarea managementului de caz, deoarece lipsește informația despre copii, proveniți din alte unități administrativ-teritoriale, iar elaborarea și implementarea planului individualizat de asistenți nu se reușește să se realizeze și este deosebit de complicat de implicat în acest proces familia copilului, reprezentanții autorității tutelare de la locul de trai al copilului din alte unități teritorial-administrative etc.;
- lipsa serviciilor de reabilitare și tratament a dependenței de droguri, de alcool sau alt gen, etc;
- lipsa unui mecanism clar de intervenție în cazul identificării copiilor în situație de stradă aflați sub influența drogurilor, serviciilor de reabilitare a acestora, tratament medical, dezintoxicare și terapie de lungă durată duce la imposibilitatea de a schimba situația la moment.

Situația la moment indică că eforturile autorităților în soluționarea problemelor copiilor aflați în situații de stradă s-au dovedit a fi insuficiente și ineficiente.

În ameliorarea situației, statul trebuie să întreprindă măsuri pentru a asigura copiilor aflați în situații de stradă accesul la servicii de bază, cum sunt sănătatea, educația, accesul la justiție, cultură, sport precum și informații. Statul este responsabil să asigure că sistemul de protecție a copilului asigură servicii specializate pe stradă, implicând asistenți sociali instruiți, cu o bună cunoaștere a conexiunilor stradale locale și care pot ajuta copiii să se reconecteze cu familia, serviciile comunitare locale și societatea mai largă⁷⁸.

⁷⁸ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/Nr.-21-_.pdf

În contextul competențelor funcționale de care dispune Ombudsmanul Copilului, fiind considerate epuizate toate căile de intervenție, de reamintit că la 17 iulie 2020, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a solicitat președintelui Parlamentului Republicii Moldova⁷⁹, organizarea unor dezbateri parlamentare la subiectul dat în cadrul ședințelor mai multor comisii parlamentare⁸⁰. În acest sens, Ombudsmanul Copilului a prezentat Parlamentului Opinia privind nerespectarea drepturilor copiilor în situații de stradă și propuneri pentru repunerea în drepturi a copiilor care duc un mod de viață stardal⁸¹ însă, adresarea respectivă a rămas fără examinare, urmare a dizolvării acestuia.

Deoarece situația copiilor aflați în situație de stradă rămâne nerezolvată, la 10 decembrie 2021, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului s-a adresat către Parlamentul Republicii Moldova, solicitând inițierea unor dezbateri parlamentare în cadrul comisiilor parlamentare responsabile⁸².

La 15 decembrie 2021, în cadrul Comisiei drepturile omului și relații interetnice, cu participarea reprezentanților autorităților responsabile dar și ale societății civile, au avut loc audieri publice privind respectarea drepturilor copiilor în situație de stradă⁸³. Urmare a audierii subiectului copiii în situații de stradă, Comisia Parlamentară a emis Decizia privind respectarea drepturilor copiilor în situație de stradă⁸⁴, fiind puse în sarcina Guvernului acțiuni concrete care urmează a fi realizate, la compartimentul respectiv.

De asemenea în practică de cele mai multe ori nu se aplică sau se aplică defectuos mecanismul prevăzut în Hotărârea de Guvern nr. 270 din 08.04.2014 „Cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului”.

⁷⁹ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/07/12-5-15-din-17.07.2020-adresare-c%20C4%83tre-Parlamentul-RM-copiii-str%20C4%83zii.pdf>

⁸⁰ Idem;

⁸¹ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/07/12-5-16-din-12.08.2020-Comisia-Parlamentar%C4%83-CECTSMM-Opinia-privind-nerespectarea-drepturilor-copiilor-%20C3%AEn-situa%C5%A3ie-de-strada-%20C5%9Fi-propuneri.pdf>

⁸² <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/07/12-6-23-3120-din-10.12.2021-adresare-Parlamentul-RM-copiii-%20C3%AEn-strad%C4%83.pdf>

⁸³ <http://ombudsman.md/news/subiectul-copiilor-in-situatie-de-strada-readus-in-discutie-de-avocatul-poporului-pentru-drepturile-copilului-in-cadrul-comisiei-parlamentare-drepturile-omului-si-relatii-interetnice/>

⁸⁴ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/07/Decizia-386.pdf>

În contextul problemelor menționate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reiterează că măsurile întreprinse de către Guvern în contextul pandemiei Covid-19, în scopul de a stopa sau diminua răspândirea virusului (spălătul mâinilor, dezinfectarea suprafețelor și obiectelor, distanțarea socială, purtarea măștilor și mănușilor de protecție) sunt eficiente însă, nu își ating scopul în cazul copiilor care duc un mod de viață stradal. Pentru implementarea acestor măsuri este nevoie, cel puțin, de apă și săpun, de o igienă personală zilnică, igienă care în condiții de stradă lipsește, nemaivorbind de dezinfectanți, măști sau mănuși. Este nevoie ca autoritățile responsabile trebuie să se implice direct prin monitorizarea stării sănătății, acordarea dezinfectanților, măsuri de igienizare în locurile unde de obicei se află acești copii.

Un alt aspect care rămâne fără atenție este respectarea dreptului la educație, în acest domeniu autoritățile nu întreprind suficiente măsuri pentru implementarea lor, iar statul în acest sens, nu are o strategie clară și de perspectivă privind incluziune educațională a acestor copii.

Cu referire la numărul de copii în situație de stradă, potrivit informației oferite de către Inspectoratul Național de Securitate Publică a Ministerului Afacerilor Interne, în anul 2021 au fost identificați 110 copii în situație de stradă (care practică vagabondajul), totodată urmare a activităților desfășurate angajații Poliției, au identificat 147 minori care au abandonat domiciliul/alte forme de plasament⁸⁵.

Factorii de ordin social și economic favorizează creșterea numărului de copii aflați în conflict cu legea. La capitolul delincvenței juvenile, comparativ cu anii precedenți pe parcursul anului 2021 au fost bănuți în săvârșirea infracțiunilor/contravențiilor – 583 minori, tot în decursul anului curent în privința minorilor cu vârsta cuprinsă între 16 -18 ani le-au fost întocmite 757 de procese-verbale cu privire la contravenție. Cu referire la copiii cu comportament deviant, în perioada de referință, angajații Poliției au luat identificat și au luat în vizor 628 copii care pot fi încadrați în o astfel de categorie (ce manifestă comportament deviant și/sau delincent), în total în vizorul Poliției fiind 1242 de copii cu comportament deviant/delincent⁸⁶.

Un alt aspect care urmează a fi abordat sunt copiii aflați în situație de stradă care săvârșesc infracțiuni, dar nu sunt pasibili de răspundere penală. În acest context, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reiterează că pe parcursul întregului mandat a menționat în repetate

⁸⁵ https://politia.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_starea_delincvenței_juvenile_si_activitatea.pdf

⁸⁶ https://politia.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_starea_delincvenței_juvenile_si_activitatea.pdf

rânduri lipsa reglementărilor juridice, privind proceduri clare pentru specialiștii/profesiioniștii în cadrul examinării cazurilor de săvârșire a unor fapte penale de către copiii sub vârsta răspunderii penale. La fel, și despre lipsa măsurilor de protecție și resocializare care urmează a fi aplicate față de acești copii, în contextul în care copilul trebuie să beneficieze de servicii de asistență specializată de îngrijire, plasament și supraveghere, îndrumare și verificare, programe de educație generale și alternative. În acest sens, Ombudsmanul Copilului atrage atenția asupra faptului că măsurile respective trebuie să poarte un caracter non represiv, iar serviciile specializate să aplice programe adaptate necesităților specifice ale fiecărui copil.

În contextul implementării Legii privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant nr. 299 din 30.11.2018, au fost atestate următoarele probleme: lipsa mecanismelor de implementare a acesteia; lipsa serviciilor pentru aceste categorii de copii; lipsa de cooperare între autorități, pasând responsabilitatea de la o instituție la alta; lipsa specialiștilor pentru protecția drepturilor copiilor la nivel local, etc. La etapa actuală există necesitatea de a efectua o evaluare/expertizare a legii, pentru a se vedea dacă acest act legislativ răspunde interesului superior al copilului și necesităților acestuia.

În concluzie se constată că lipsa reglementărilor juridice a statutului copilului care a săvârșit o faptă penală, dar nu a atins răspunderea penală și a procedurilor clare, constituie o situație alarmantă pentru întreaga societate, deoarece lipsa cadrului legal nu oferă respectarea deplină a drepturilor copilului și a garanțiilor sale legale. Urmare a constatărilor și concluziilor pe subiectul copii aflați în situații de stradă,

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului înaintea următoarele **RECOMANDĂRI:**

- Efectuarea unei analize multiaspectuale în raport cu limitările drepturilor și libertăților copiilor care duc un mod de viață stradal;
- Dezvoltarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea unei politici cuprinzătoare care să acopere toate domeniile reglementate de Convenția ONU cu privire la drepturile copiilor, care să fie susținută de resurse umane, tehnice și financiare suficiente pentru acoperirea necesităților copiilor în situație de stradă;
- Elaborarea unei strategii pentru protecția copiilor în situație de stradă, în scopul prevenirii și atenuării fenomenului;
- Crearea unor servicii adecvate de asistență medicală, educațională, socială, etc., inclusiv programe de prevenire și combatere a abuzului de substanțe, consiliere

pentru sănătate mintală, în scopul recuperării și reintegrarea copiilor în situație de stradă, inclusiv adăpost, educație și formare profesională;

- Fortificarea mecanismelor intersectoriale de cooperare pentru a asigura protecția adecvată a copiilor în situație de stradă;
- Elaborarea Protocolului Clinic Național privind dezintoxicarea narcologică a copiilor;
- Evaluarea de către autorități privind gradul de respectare a drepturilor copiilor dezinstituționalizați și a sistemului de protecție a copilului în perioada post dezinstituționalizați.

CAPITOLUL V

MONITORIZAREA IMPLEMENTĂRII RECOMANDĂRILOR AVOCATULUI POPORULUI PENTRU DREPTURILE COPILULUI

SITUAȚIA COPILOR NĂSCUȚI PREMATUR

Respectarea dreptului la viață, sănătate și dezvoltare a **copiilor născuți prematur** a fost în vizorul Avocatului Poporului pentru drepturile copilului și pe parcursul anului 2021. Conform datelor Biroului Național de Statistică, rata nașterilor premature a cunoscut o diminuare de la 2066 cazuri în 2015 până la circa 1600 cazuri în 2020, care se datorează și scăderii numărului de nașteri în general⁸⁷.

Acest subiect s-a aflat mereu în atenția Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, problemele, constatările și recomandările fiind reflectate și în rapoartele anuale privind respectarea drepturilor copiilor^{88, 89}.

Pe parcursul mandatului Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a abordat problemele cu care se confruntă familiile copiilor născuți prematur la diferite nivele și a realizat mai multe acțiuni la subiectul dat. În acest sens, a fost desfășurată în parteneriat cu Asociația Obștească „Vitae” Conferința națională „Prematuritatea în Republica Moldova, provocări și oportunități”⁹⁰. În cadrul conferinței a fost discutată și analizată situația existentă, au fost identificate unele soluții pertinente, pentru realizarea recomandărilor de către autoritățile publice de profil. Urmare a discuțiilor și problemelor abordate în cadrul conferinței, a fost înaintată o Rezoluție, în care au fost solicitate îmbunătățirea diagnosticării stărilor patologice care condiționează nașterea prematură; sporirea calității serviciilor medicale în caz de naștere prematură; acordarea suportului psihologic părinților în caz de pierdere prematură a copilului, etc.

Urmare a Rezoluției înaintate, Ministerul Sănătății, în scrisoarea sa⁹¹ susținea faptul că era în proces de elaborare a Strategiei naționale de sănătate a mamei, copilului și adolescentului

⁸⁷ <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7002>

⁸⁸ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/01/RAPORT_APDC_2019.pdf

⁸⁹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/08/Raport_anual_copii_2020-coperta-20.08.2020.pdf

⁹⁰ <http://ombudsman.md/news/fiecare-copil-are-dreptul-la-cea-mai-buna-stare-de-sanatate-si-a-beneficia-de-servicii-medicale-de-inalta-calitate-tratament-si-recuperare/>

⁹¹ Scrisoarea Ministerului Sănătății, nr. 07/3227 din 30.05.2019;

pentru anii 2020-2030, prin care seste trasat obiectivul de asigurare a accesului universal la servicii medicale calitative pentru gravide, copii și adolescenți, prin monitorizarea și evaluarea continuă a rezultatelor, care vizează și copii născuți prematur.

Cu toate că s-a încercat întreprinderea unor măsuri pentru îmbunătățirea situației copiilor născuți prematur și a familiilor acestora, totuși analizând situația la moment, reieșind din afirmațiile părinților acestor copii, Ombudsmanul Copilului constată în continuare următoarele aspecte ale problemei:

- Insuficiența profesioniștilor cu specializare în domeniul acordării de asistență medicală calificată copiilor născuți prematur;
- Repartizarea neuniformă a medicilor de familie și pediatrilor pe întreg teritoriul Republicii Moldova;
- Subaprecierea stării copilului și spitalizarea tardivă;
- Sistemul de prevenție timpurie slab dezvoltat;
- Lipsa conlucrării între serviciul de intervenție timpurie cu specialiștii în doemniul de protecție socială din teritoriu;
- Lipsa în maternități, spitale, a unor produse specifice pentru copiii născuți prematur;

Monitorizând gradul de implementare a constatărilor și recomandărilor de rigoare adresate autorităților publice pentru redresarea situației, Ombudsmanul Copilului apreciază efortul autorităților publice pentru măsurile întreprinse care au avut un impact pozitiv pe acest segment, totuși indică asupra unor rezerve la acest compartiment.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reiterează că dreptul copilului la viață și accesul la servicii calitative de sănătate și disponibilitatea acestora, indiferent de perioada apariției copilului pe lume, dar mai cu seamă în cazurile de naștere prematură, este o obligațiune primordială care urmează a fi implementată de stat și monitorizată de instituțiile naționale din domeniul protecției dreptului omului/copilului.

De asemenea, Ombudsmanul Copilului reamintește autorităților publice de resort Recomandările stipulate în Raportul tematic privind „Monitorizarea respectării drepturilor copilului în procesul de acordare a asistenței medicale de urgență prespitalicească”⁹², prin care s-a făcut referire la starea precară a dotării ambulanțelor cu echipamente predestinate copiilor și în special a nou-născuților.

⁹² http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/studiu_medicina_0.pdf

Conform datelor Ministerului Sănătății⁹³, în perioada 2016-2021 s-a atestat o diminuare a numărului copiilor născuți morți prematur, dar și a copiilor noi- născuți decedați prematur.

Anul	Nr. copiilor născuți morți prematur	Nr. copiilor născuți vii prematur	Nr. copiilor nou-născuți decedați prematur
2016	134	2036	113
2017	130	1786	91
2018	130	1765	93
2019	121	1731	87
2020	133	1599	92
2021*	102	1684	87

**Notă: La momentul scrierii prezentului Raport, Ministerul Sănătății ne-a informat că datele sunt prealabile*

Conform datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova^{94, 95}, în perioada 2016-2021 a fost atestată o diferență de date a numărului copiilor născuți morți prematur, dar și a copiilor noi-născuți decedați prematur, în raport cu datele furnizate de Ministerul Sănătății.

Anul	Nr. copiilor născuți morți prematur	Nr. copiilor născuți vii prematur	Nr. copiilor nou-născuți decedați prematur
2016	134	1922	113
2017	130	2036	91
2018	130	1786	96
2019	110	1768	BNS nu a indicat
2020	131	BNS nu a indicat	BNS nu a indicat
2021*	-	-	-

**Notă: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova nu deține date, datele vor fi disponibile în trimestrul II al anului 2022.*

În concluzia celor enunțate supra, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului înaintează următoarele **RECOMANDĂRI**:

- **Ministerul Sănătății** urmează să întreprindă următoarele acțiuni: optimizarea diagnosticării stărilor patologice care condiționează nașterea prematură, precum și măsurile profilactice preconceptionale și prenatale;
- **Ministerul Sănătății** va spori calitatea serviciilor medicale în caz de iminență a nașterilor premature;
- **Ministerul Sănătății** va spori calitatea serviciilor medicale și condițiilor de spitalizare pentru copiii prematuri și mamele lor;

⁹³ Scrisoarea Ministerului Sănătății nr. 12/697 din 23.02.2022;

⁹⁴ Scrisoarea Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova nr. 08-5/28 din 23.05.2019;

⁹⁵ Scrisoarea Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova nr. 08-4/16 din 16.02.2022;

- **Ministerul Sănătății** va spori capacitățile sistemului de sănătate de a oferi servicii în corespundere cu nevoile reale de sănătate și dezvoltare a copiilor prematuri;
- **Ministerul Sănătății** va dezvolta servicii medicale de calitate prin asigurarea instituțiilor medicale cu echipament adecvat și instruirea continuă a personalului medical.

COPIII CU BOLI RARE

În perioada anului 2021 Avocatul Poporului pentru drepturilor copilului a continuat să supravegheze respectarea drepturilor copiilor **care suferă de boli rare**, monitorizând în acest sens și implementarea recomandărilor înaintate pe parcursul întregului mandat.

Orice boală care afectează mai puțin de 5 persoane din 10.000 în UE este considerată rară. Deși acest lucru ar putea părea mic, se traduce în aproximativ 246.000 de oameni. Majoritatea pacienților suferă de boli și mai rare care afectează 1 persoană din 100.000 sau mai mult. Aproximativ 5.000-8.000 de boli rare distincte afectează 6-8% din populația UE, adică între 27 și 36 de milioane de oameni⁹⁶.

Conform informațiilor oferite de Ministerul Sănătății, în Republica Moldova Lista Bolilor Rare este gestionată de Centrul de Sănătate a Reproducerii și Genetică Medicală din cadrul Institutului Mamei și Copilului, fiind completată în funcție de cazuistică.

Numărul bolilor rare depinde și de acuratețea definirii bolii și a diagnosticării ei. Până acum, în domeniul medical, o boală a fost definită ca alterare a stării de sănătate, care prezintă un model unic simptome cu un singur tratament. Dacă modelul este considerat unic depinde în totalitate de acuratețea analizei. Cu cât analiza este mai corectă, cu atât se observă mai bine unele nuanțe⁹⁷.

Bolile rare au o evoluție serioasă, cronică și progresivă. Pentru unele boli rare, primele semne pot fi observate la naștere sau în copilărie precoce, cum ar fi în cazul atrofiei musculare spinale. Bolile rare genetice sunt adeseori clasificate în două grupuri. Un grup reprezintă bolile rare metabolice, alt grup reprezintă bolile rare neuro-musculare⁹⁸.

⁹⁶ https://ec.europa.eu/health/non-communicable-diseases/steering-group/rare-diseases_en

⁹⁷ <http://www.orpha.net/national/RO-RO/index/despre-boli-rare/>

⁹⁸ <https://agora.md/stiri/82352/opinie-bolile-rare-si-parcursul-pacientilor-rari-in-republica-moldova>

Numărul total al pacienților incluși în Lista bolilor Rare aflați în evidența Centrului de Sănătate a Reproducerii și Genetică Medicală din cadrul Institutului Mamei și Copilului, constituie 1200 pacienți⁹⁹. În acest sens, conchidem că numărul copiilor care suferă de o boală genetică rară nu se cunoaște cu exactitate. După cum afirmă părinții acestor copii, unii dintre ei inițial sunt diagnosticați greșit, iar în multe din cazuri diagnosticul corect este stabilit peste hotarele țării.

De menționat că diagnosticarea bolilor rare la copii în Republica Moldova constituie o problemă majoră pentru asigurarea dreptului la ocrotirea sănătății. În acest sens, lipsa unui diagnostic timpuriu și a tratamentului adecvat agravează situația copiilor cu boli rare. În lipsa unei evidențe unice, dezagregată pe tipul de dizabilitate nu pot fi elaborate și implementate politici în domeniul tratării și profilaxiei bolilor rare și nu pot fi stabilite acțiuni de intervenție pozitivă.

În urma monitorizării situației copiilor care suferă de boli rare, Ombudsmanul Copilului a constatat următoarele carențe:

- Lipsa datelor dezagregate a copiilor cu boli rare;
- Sistemul de diagnosticare preventivă slab dezvoltat;
- Lista bolilor rare necesită a fi reactualizată/suplinită;
- Numărul mic al specialiștilor calificați, în special în regiunile rurale ale țării;
- Lipsa serviciilor sociale dezagregate pe tipul de dizabilitate/afecțiune, inclusiv pentru abilitarea copiii cu boli rare;
- Lipsa totală sau parțială a aparatelor pentru diagnosticarea prenatală RETT a familiilor cu risc sporit;

Pentru compensarea medicamentelor necesare, pacienților cu boli rare, în anul 2021 a fost planificată suma de 48 446776, 78 de lei¹⁰⁰ fapt ce constituie un pas pozitiv din partea statului. Actualmente, selectarea și tratamentul copiilor care suferă de boli rare peste hotarele țării se efectuează conform Regulamentului Comisiei privind selectarea pacienților pentru tratament și/sau investigații costisitoare, aprobat prin Ordinul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale nr. 979/2016 „Privind selectarea pacienților pentru tratament și/sau investigații costisitoare”. Chiar dacă este elaborat acest mecanism, părinții acestor copii consideră că

⁹⁹ <https://stiri.md/article/social/cati-pacienti-cu-boli-rare-traiesc-in-republica-moldova>

¹⁰⁰ <https://stiri.md/article/social/lucrul-asupra-programului-privind-bolile-rare-stopat-din-cauza-covid>

procedura sistemului de acordare a compensațiilor este excesiv de birocratizată, din care cauză copiii obțin asistență și medicamente cu întârziere.

Un capitol aparte sunt problemele legate de medicamentele pentru copiii cu boli rare, acestea în majoritatea cazurilor nu sunt pe piața farmaceutică din Republica Moldova din simplu motiv că „*companiile farmaceutice internaționale vin pe piață doar dacă este rentabil*”¹⁰¹. Astfel, părinții acestor copii sunt nevoiți să identifice soluții de a procura de peste hotarele țării din mijloacele financiare proprii aceste medicamente, rareori aceste medicamente sunt compensate parțial de către stat.

În perioada pandemiei provocate de către virusul Covid-19, problema medicamentelor s-a acutizat și mai tare, acesta fiind resimțită mai acut de către familiile care au copii cu dizabilități, inclusiv, cu boli rare. În lipsa medicamentelor necesare, după cum și a fost mediatizat, au fost atestate cazuri de deces a copiilor cu boli rare¹⁰².

În contextul dat Ombudsmanul Copilului reiterează că statul trebuie să ia în considerație calitatea vieții familiilor în care sunt copii diagnosticați cu boli rare, întrucât acestea sunt puse în situația de a procura din cont propriu medicația necesară, consumabilele sunt extrem de costisitoare, din simplu motiv că acestea sunt „rare”, în acest sens se recomandă preluarea practicilor din țările europene unde aceste medicamente sunt oferite în totalitate gratuit.

În prezent, în Republica Moldova este asigurat diagnosticul și tratamentul, din contul bugetului de stat, a pacienților cu una dintre cele 13 boli rare: maladia Wilson Conovalov, Hemofilia, Fenilcetonurie, Insuficiența hipofizară, B – talasemie, Pubertate precoce, Epidermoliză buloasă, Artrită juvenilă, Diabet insipid, Boala Addison, Colita ulceroasă nespecifică/boala Cron, Hipertensiune pulmonară, Distrofia musculară Duchenne (în proiectul listei bolilor rare din Republica Moldova, elaborat de către Ministerul Sănătății, fiind înregistrate 204 denumiri).

O altă problemă cu care se confruntă copiii afectați de boli rare este incluziunea educațională și socială. Integrarea acestor copii în școală, comunitate și societate de cele mai multe ori se realizează formal, nu se ține cont de particularitățile fiecărui copil, reieșind din problema de sănătate pe care o are. Se constată că la nivel național servicii specializate de

¹⁰¹ <https://newsmaker.md/ro/viata-unui-copil-nu-poate-fi-pusa-pe-pauza-cum-pandemia-a-devenit-un-pericol-pentru-viata-copiilor-cu-boli-rare/>

¹⁰² <https://newsmaker.md/ro/viata-unui-copil-nu-poate-fi-pusa-pe-pauza-cum-pandemia-a-devenit-un-pericol-pentru-viata-copiilor-cu-boli-rare/>

reabilitare a copiilor cu boli rare prestate din partea statului practic nu există. Serviciile prestate pentru acești copii sunt în număr mic, majoritatea fiind asigurate de către organizațiile neguvernamentale.

În concluzie, urmare a monitorizării situației copiilor cu boli rare, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului constată că situația rămâne neschimbată, în acest context reiterează următoarele **RECOMANDĂRI:**

- Instruirea profesioniștilor din sfera medicală și educație, pentru prestarea unor servicii calitative copiilor cu boli rare;
- Acordarea suportului în instruirea părinților în terapii și îngrijirea propriilor copii;
- Elaborarea protocoalelor clinice naționale pentru toate bolile rare care sunt/vor fi incluse în Registrul bolilor rare;
- Crearea unui laborator clinic adaptat standardelor medicinei moderne pentru diagnosticarea timpurie a bolilor rare și profilaxiei acestora (screening-ul prenatal și alte forme de diagnosticare);
- Pregătirea specialiștilor în domeniu biomedicină, genetică, medicina moleculară și alte domenii conexe pentru diagnosticarea, profilaxia și elaborarea tratamentelor pentru bolile rare;
- Revizuirea bazelor de date privind copii cu boli rare, dezagregată pe tipul de dizabilitate, vârstă, gen, etc.
- Suplinirea listei bolilor rare, luând în considerare bolile identificate în anii precedenți.

COPIII CU DIZABILITĂȚI SENZORIALE

Respectarea drepturilor copiilor cu dizabilități a fost și rămâne o prioritate în activitatea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului. Ombudsmanul Copilului a monitorizat situația copiilor cu dizabilități senzoriale (de auz/văz). În acest sens a fost constatat că accesul copiilor cu dizabilități senzoriale la viața socială rămâne limitat, din cauza lipsei unei acomodări rezonabile a infrastructurii: accesul fizic în clădiri și în locuri publice, accesul la informație, stigmatizarea din partea societății precum și discriminarea care duce la periclitarea procesul de integrare socială a copiilor cu dizabilități senzoriale.

În conformitate cu Hotărârea Guvernului nr. 333/2014 serviciile de comunicare prin utilizarea limbajului mimico gestual/limbajului semnelor se acordă gratuit persoanelor cu deficiențe de auz, inclusiv copiilor cu dizabilități senzoriale, însă, de fapt, în majoritatea cazurilor aceste servicii nu se acordă din simplu motiv că mulți copii nu cunosc limbajul semnelor.

Programul de instruire din școlile generale nu prevede utilizarea limbajului mimico-gestual. Se pune accent pe dezvoltarea limbajului oral, pentru a facilita comunicarea și integrarea ulterioară a copiilor cu dizabilități de auz în societate.

Accesul la informație și comunicare rămâne a fi o problemă pentru copii cu dizabilități senzoriale, de cele mai multe ori sistemele tehnologice, mijloacele de comunicare nu răspund cerințelor specifice pentru acești copii. Un exemplu elocvent care poate fi dat, în perioada pandemiei Covid-19, însuși briefingurile Ministerului Sănătății nu erau interpretate în limbajul semnelor. În cazul învățământului on-line, copii cu dizabilități senzoriale sunt primii care întâmpină probleme la însușirea obiectelor din cauza neracordării procesului educațional la necesitățile specifice ale acestor copii.

Cu referire la incluziunea educațională a copiilor cu dizabilități senzoriale, majoritatea acestora sunt încadrați în instituțiile educaționale cu profil general. În prezent, sunt doar câteva instituții educaționale speciale: Liceul Teoretic cu profil tehnologic pentru copii cu vederea slabă nr. 8 din Chișinău, Instituția publică specială de Educație Timpurie nr. 135 pentru recuperarea vederii copiilor cu dizabilități vizuale din Chișinău și Școala specială nr. 12 pentru copii hipoacuzici și surditate tardivă. Restanțe majore are statul în privința calității încadrării acestor copii în instituțiile cu profil general. De menționat că nu toate instituțiile de învățământ sunt dotate cu calculatoare care au instalate softuri speciale pentru copii slab-văzători și dispozitive cum sunt: lupe speciale, monitoare speciale care măresc imaginea, sisteme televizate cu circuit închis, table interactive (dispozitive de corecție optică și ajutor vizual).

În instituțiile de învățământ general lipsesc marcajele speciale.

Deși se atestă tendințe pozitive, în elaborarea diferitor programe de formare continuă a cadrelor didactice de către Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică¹⁰³, dar, și Serviciile municipale/raionale de asistență psihopedagogică care realizează suportul metodologic în procesul de incluziune a copiilor cu deficiențe senzoriale pentru cadrele

¹⁰³ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=22066&lang=ro

didactice și părinții copiilor, totuși un punct sensibil al incluziunii educaționale rămâne a fi pregătirea insuficientă a cadrelor didactice în procesul educațional cu copiii cu dizabilități senzoriale.

Pentru copiii fără rest de vedere sau cu un rest de până la 10% este practic imposibilă frecventarea instituțiilor generale de învățământ în condiții egale cu copiii fără astfel de probleme. Situația devine critică și din cauza pregătirii insuficiente a cadrelor didactice care asigură educația copiilor cu dizabilitate de vedere. Atât părinți, cât și profesorii invocă numărul insuficient al cadrelor didactice de sprijin. Se atestă lipsa specialiștilor: defectologi, tiflopedagogi, psihologi, atât în instituțiile republicane specializate, cât și în instituțiile de învățământ general.

Totodată sunt în număr limitat materialele didactice, atât pentru copii cu dizabilități de auz cât și pentru cei cu dizabilități de văz, majoritatea materialelor fiind cu conținut învechit, lipsește literatura artistică editată în alfabetul Braille¹⁰⁴. În Republica Moldova sunt estimativ 15.000 de persoane cu dizabilități de vedere, dintre care doar 2500 cunosc alfabetul Braille¹⁰⁵, în acest context „*deosebit de important este sistemul Braille pentru copii, deoarece dobândirea abilităților de scriere, pe lângă alfabetizare, dezvoltă și formează în sine trăsăturile proceselor mentale și trăsăturile de caracter*”.¹⁰⁶

Cu toate că statul garantează dreptul la sănătate tuturor copiilor prin sistemul de asigurări obligatorii, de asistență medicală și urgențe, totuși în perioada pandemică s-a constatat că copii cu dizabilități senzoriale (de auz) nu au parte de aceste servicii în volum deplin, problema constă în barierele lingvistice, care se acutizează din cauza purtării măștilor, ceea ce face imposibil „citirea de pe buze” și mai complicat devine pentru acești copii interdicția asistenței interpretului în limbajul semnelor în instituțiile medicale, din cauza rigorilor impuse de situația pandemică.

Restanțe rămân și la nivel de statistică cu referire la copii slab-văzători, deoarece la moment nu sunt date care ar reprezenta numărul real al acestora. Lipsesc date dezagregate clasificate după toate bolile ochiului, la moment fiind incluse doar: cataracta, miopia și

¹⁰⁴ <https://ea.md/ce-presupune-alfabetul-braille-si-cat-de-aplicat-este-in-republica-moldova-video/>

¹⁰⁵ <https://medium.com/undp-moldova/alfabetul-braille-utilizat-%C8%99i-%C3%AEn-moldova-pentru-a-oferi-tuturor-acces-egal-la-informa%C8%9Bii-ae5c149b15ca>

¹⁰⁶ <https://diez.md/2021/01/04/alfabetul-braille-utilizat-in-moldova-pentru-a-oferi-tuturor-acces-egal-la-informatii-electorale/>

glaucoma. În acest sens, specialiștii recomandă includerea și a altor boli cum ar fi: patologia retinei, patologia nervului optic etc.

O altă problemă care necesită a fi abordată este *asigurarea accesibilității la infrastructură, la transporturi, la informație și comunicații pentru copiii cu dizabilități*. Statul are restanțe serioase în adaptarea la cerințe specifice a trecerilor de pietoni, trotuare, căi de acces în imobile etc. Tot în acest context industria alimentară trebuie să folosească simbolurile în relief pe etichetele produselor alimentare, similar aceste cerințe trebuie îndeplinite și pe etichetele medicamentelor. Deși la nivel de autorități se raportează preconizarea la o serie de acțiuni, implementarea acestora decurge foarte dificil.

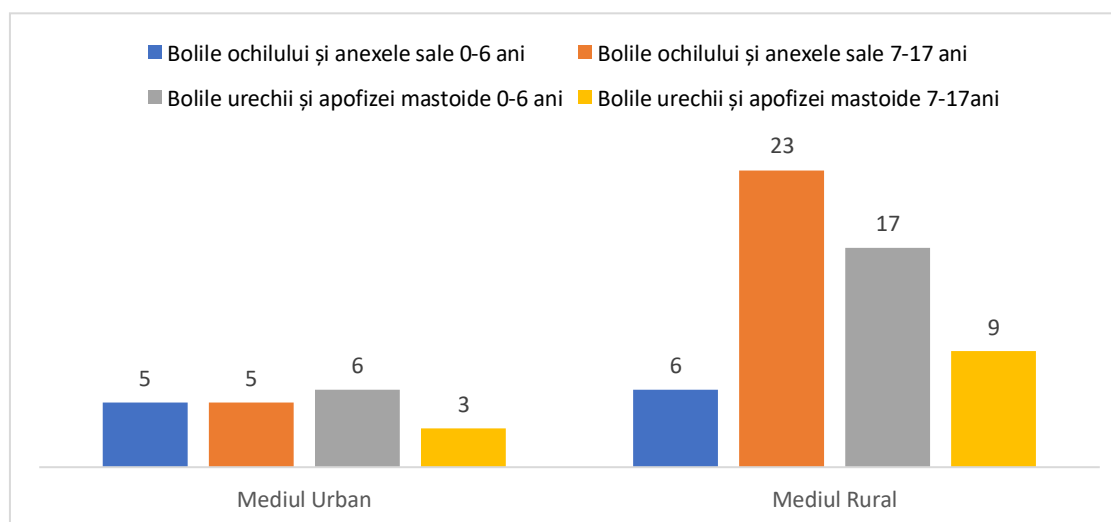
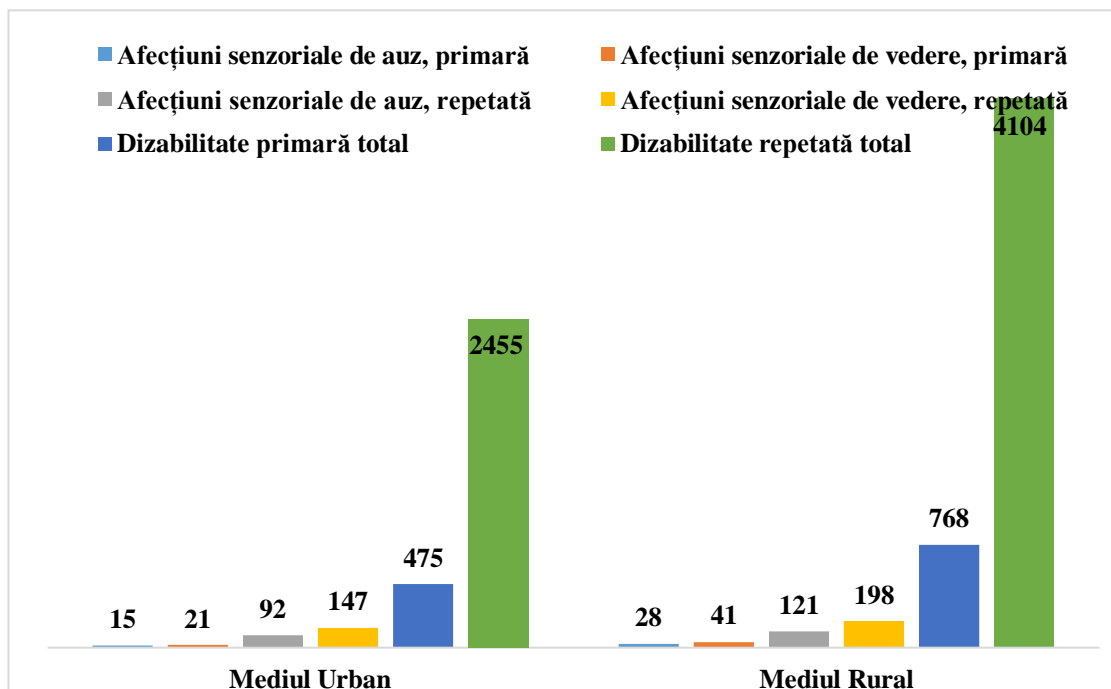
Este necesară eliminarea barierelor menționate pentru facilitarea participării persoanelor cu dizabilități în diferite domenii ale vieții sporind gradul de incluziune al acestora.

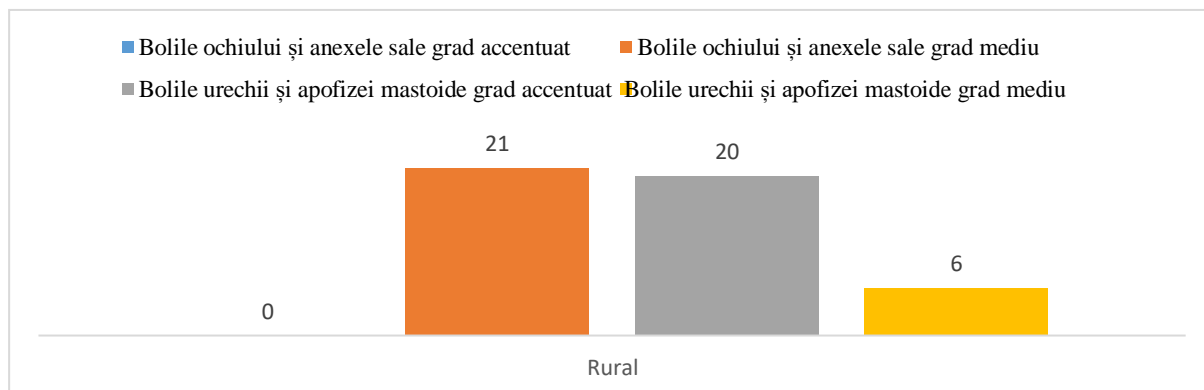
Evident, cuantumul prestațiilor sociale oferite familiilor cu copii cu dizabilități senzoriale adesea nu acoperă coșul de consum. Această situație este condiționată și de faptul că până la moment nu este stabilit minimul de existență pentru un copil cu dizabilități. În acest sens, Ombudsmanul Copilului a atenționat de mai multe ori autoritățile responsabile de situația financiară a acestor familii, înaintând propuneri de modificare a legislației, în acest sens.¹⁰⁷

Potrivit datelor statistice oferite de către Ministerul Sănătății, numărul copiilor cu afecțiuni senzoriale de auz este mai mare în mediul rural față de cel urban. A fost constatat un număr mare al copiilor cu dizabilitate repetată și aceeași diferență între mediul rural și urban.

¹⁰⁷ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/10/Propunere-minim-existenta-semnat.pdf>

Repartizarea copiilor cu dizabilitate primară și repetată pe tipuri de afectări ale funcțiilor și medii de reședință

Urmare a monitorizării implementării recomandărilor Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, pe segmentul incluziunii sociale a copiilor cu dizabilități senzoriale au fost constatate următoarele:

- Ministerul Educației și Cercetării a elaborat mai multe politici naționale de incluziune educațională, fapt apreciat pozitiv, însă, se atestă carențe la implementarea acestora.
- Problema screening-ului rămâne a fi una actuală și, la acest moment, de cele mai multe ori aceasta se efectuează formal, ceea ce duce la depistarea tardivă a dizabilităților senzoriale, respectiv are loc pierderea „timpului de aur”, tratamentul ulterior devenind mult mai costisitor și mai puțin eficient.
- Rămân restante în eliminarea barierelor care parvin în timpul deplasării persoanelor cu dizabilități senzoriale. Persistă problemele, invocate și anterior, la traversarea străzilor de către persoanele cu dizabilități senzoriale (auz/văz), mersul pe trotuare, în timpul deplasării/călătoriei în oraș/afara orașului, deoarece lipsește informarea sonoră la majoritatea semafoarelor dar și în transportul public, precum și la stațiile auto etc.
- Până în prezent, nu a fost elaborată o formulă de calcul pentru stabilirea minimului de existență a copiilor cu dizabilități.
- Restanțe rămân și la capitolul creării centrelor de zi pentru copii cu dizabilități senzoriale. La moment, acestea sunt doar în Chișinău și Bălți.
- Deși statul, prin intermediul Ministerului Educației și Cercetării în colaborare cu organizațiile internaționale, a depus eforturi pentru dotarea instituțiilor de învățământ cu echipamente speciale de asistență, copiii cu dizabilități senzoriale întâmpină dificultăți privind achiziționarea acestor echipamente.
- În comunicarea/interacționarea cadrelor didactice cu copii cu dizabilități senzoriale apar dificultăți, din cauza pregătiri insuficiente a personalului, care duc la insuccese pe planul

educației incluzive. Este constatată lipsa specialiștilor: defectologi, tiflopedagogi, psihologi, atât în instituțiile de învățământ specializat, cât și în instituțiile de învățământ general.

- Lipsa cadrelor didactice de sprijin și norma didactică mult mai mare decât posibilitățile de a asista copiii cu CES, rămâne în continuare una dintre problemele cele mai acute în acest domeniu.
- Lipsa materialelor didactice în alfabetul Braille.
- Majoritatea instituțiilor media nu au adaptate programe informative, artistice de divertisment etc., pentru persoanele/copii cu dizabilități de auz (titrări sincron/traducerea oferită de interpretul mimico-gestual, etc.).
- Lipsa datele dezagregate, reale cu privire la statistica copiilor cu dizabilități senzoriale din țară.

În scopul ameliorării situației copiilor cu dizabilități senzoriale, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, înaintează următoarele **RECOMANDĂRI:**

- **Ministerul Sănătății** va identifica măsuri eficiente în excluderea formalismului privind efectuarea screening-ului la copii, în scopul de a identifica la o etapă cât mai timpurie dizabilitățile senzoriale.
- **Ministerul Sănătății, Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Biroul Național de Statistică** vor eficientiza funcționarea mecanismului intersectorial de cooperare, inclusiv, în implementarea unui sistem unic de colectare a datelor dezagregate pe tipul și forma de dizabilitate.
- **Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Biroul Național de Statistică** vor elabora formula de calcul privind stabilirea minimumului de existență pentru copiii cu dizabilități.
- **Ministerul Muncii și Protecției Sociale** va analiza situația și va asigura crearea serviciilor de plasament și reabilitare, întru satisfacerea necesităților acestor persoane.
- **Ministerul Educației și Cercetării** va identifica măsuri eficiente de implementare a politicilor naționale de incluziune educațională, pentru a spori accesibilitatea la materiale și echipamente necesare în procesul de predare pentru copiii cu dizabilități de auz și vedere, inclusiv, editarea materialelor didactice în alfabetul Braille.
- **Ministerul Educației și Cercetării** va dezvolta programe de instruire, dezvoltare, informare a cadrelor didactice și a cadrelor didactice de sprijin.

- **Ministerul Educației și Cercetării** va revizui politica de cadre în scopul de a micșora numărul de copii care revin la un cadru didactic de sprijin sau de a suplini numărul acestor specialiști.
- **Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor** de comun cu autoritățile locale va eficientiza politicile de incluziune socială, eliminând barierele existente pentru persoanele/copii cu dizabilități senzoriale (marcaje pe trotuare, semnale sonore la intersecții, la stații și inclusive în transportul public etc.).
- **Consiliul Audivizualului** își va revedea politicile sale în scopul obligării furnizorii de servicii media să mărească numărul de programe audivizuale de știri/artistice/divertisment etc. interpretate în limbaj mimico-gestual sau prin titrare sincron, asigurând accesul la informație pentru persoanele/copiii cu deficiențe de auz.

COPIII CU TULBURĂRI DIN SPECTRUL AUTIST

Respectarea drepturilor copiilor cu dizabilități a fost și rămâne o prioritate în activitatea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, pe parcursul exercitării mandatului.

În opinia Ombudsmanului Copilului, autoritățile statului au restanțe în soluționarea problemelor identificate pe dimensiunea incluziunii sociale/educaționale, lipsa profesioniștilor calificați/instruiți care interacționează cu copii cu dizabilități, în domeniul de dezvoltare/instruire/informare a părinților, de educare a societății în spiritul toleranței și nediscriminării.

Problemele copiilor care suferă de autism au constituit tema Raportului „*Incluziunea socială a copiilor cu tulburări din spectrul autist (TSA) în Republicii Moldova*”¹⁰⁸, elaborat de către Avocatul Poporului pentru drepturilor copilului în anul 2016. Pe parcursul anului 2021 a fost efectuată evaluarea implementării recomandărilor înaintate în cadrul Raportului tematic „*Cu privire la incluziunea socială a copiilor cu dizabilități senzoriale*”.

Urmare a evaluării procesului de incluziune socială a copiilor cu tulburări din spectrul autist se concluzionează următoarele:

- Ministerul Sănătății a elaborat mai multe acte normative: *Protocolul Clinic Național, Tulburări din spectru autist la copil și adult și Protocolul Clinic standardizat pentru medicii de familie, Tulburări din spectru autist la copil și adult*, fapt apreciat pozitiv de către

¹⁰⁸ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_tematic_autismul_0.pdf

reprezentării societății civile, însă tot după părerea acestora, se atestă curențe la implementarea respectivelor documente;

- Ministerul Sănătății informează că a contribuit la crearea unor centre specializate de intervenție pentru copiii cu tulburări din spectrul autist, totuși, la moment, a fost constatat că există doar ONG-uri (de ex. mun. Chișinău Asociația Obștească „SOS Autism”, Asociația Obștească „Centrul de Intervenție Precoce Voinicel”, serviciile acoperite de Compania Națională de Asigurări în Medicină sunt insuficiente atât la număr, cât și din punct de vedere a spectrului de servicii;

- lipsesc datele dezagregate, reale cu privire la statistica copiilor cu TSA din țară. Datele pe care le dețin în prezent instituțiile diferă;

- până în prezent nu a fost elaborată o formulă de calcul pentru stabilirea minimului de existență a copiilor cu dizabilități;

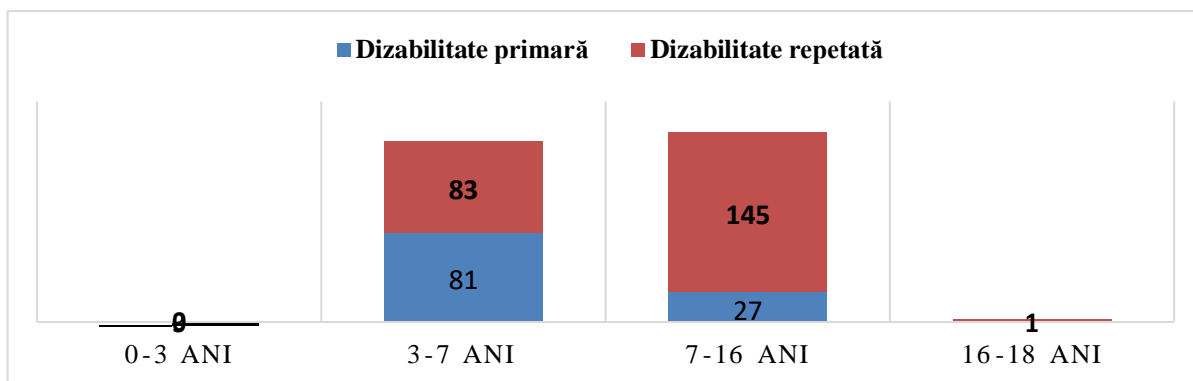
- terapia comportamentală rămâne unul din cel mai eficient „tratament” în cazul copiilor cu TSA. Până la moment nu toate serviciile sunt acoperite de Compania Națională de Asigurări în Medicină și se atestă lipsa specialiștilor pentru prestarea astfel de servicii;

- educația incluzivă rămâne de cele mai multe ori doar la nivel de politici, existând reticențe privind implementarea acestora, fapt ce poate duce la neglijarea sau discriminarea copiilor cu dizabilități;

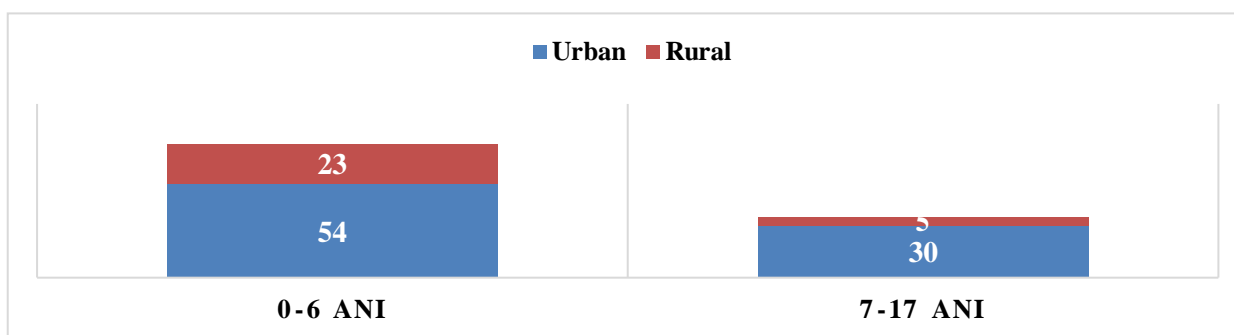
- lipsa cadrelor didactice de sprijin și norma didactică mult mai mare decât posibilitățile de a asista copiii cu CES, rămâne în continuare una dintre problemele cele mai acute;

- este atestată pregătirea insuficientă/lipsa a specialiștilor care interacționează cu copiii cu TSA. Din această categorie fac parte și cadrele didactice care nu cunosc, nu au fost instruite și nu au dezvoltate abilitățile de interacționare cu copii cu dizabilități.

Potrivit datelor prezentate de Ministerul Sănătății, referitor la numărul copiilor cu TSA, după dizabilitate primară și repetată, se constată cel mai mare număr între vârstele 3-7 și 7-16, dizabilitatea repetată fiind cu mult mai ridicată decât cea primară:

Conform datelor oferite de către Biroul Național de Statistică privind repartizarea copiilor cu dizabilitate după medii de reședință se atestă în creștere față de cel rural.

În contextul celor menționate Avocatul Poporului pentru drepturile copilului prezintă următoarele **RECOMANDĂRI**:

- **Ministerul Sănătății** vă stabili măsuri urgente privind eficientizarea aplicării în practică a *Protocolul Clinic Național Tulburări din spectru autist la copil și adult* și *Protocolul Clinic standardizat pentru medicii de familie, Tulburări din spectru autist la copil și adult*;
- **Ministerul Sănătății** va include în Programul Unic al asigurării obligatorii de asistență medicală a serviciilor de asistență medicală și de terapie comportamentală gratuită copiilor cu TSA;
- **Ministerul Sănătății** va asigura instituirea unui proces complex (plan, program, curs) privind formarea de competențe de Analiză Comportamentală Aplicată;
- **Ministerul Sănătății** va crea un organ /entitate care va monitoriza și acredita/licenția activitatea psihoterapeuților în baza unor standarde de calitate;

- **Ministerul Sănătății** va crea centre de intervenție specializate pentru copiii cu tulburări din spectrul autist, fiind acoperite financiar în totalitate din bugetul de stat;
- **Instituțiile medicale, educaționale, sociale** vor crea, instituțional, baze de date dezagregate cu privire la copii cu TSA;
- **Ministerul Sănătății, Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Biroul Național de Statistică** vor eficientiza funcționarea mecanismului intersectorial de cooperare pentru implementarea unui sistem unic de colectare a datelor dezagregate pe tipul și forma de dizabilitate;
- **Ministerul Sănătății, Ministerul Educației și Cercetării, Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică, Ministerul Muncii și Protecției Sociale** vor elabora mecanisme de conlucrare/referire între serviciile medico-socio-educative privind realizarea adaptării sociale a copiilor cu TSA;
- **Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Biroul Național de Statistică** vor elabora formula de calcul pentru stabilirea minimumului de existență a copiilor cu TSA;
- **Ministerul Educației și Cercetării** va crea instrumente pentru evaluarea nivelului de performanță socială a copiilor cu TSA în cadrul educației incluzive și menținerea în cadrul procesului educațional;
- **Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Sănătății, Ministerul Muncii și Protecției Sociale** vor dezvolta programe de instruire, dezvoltare a specialiștilor care interacționează cu copiii cu TSA, inclusiv a cadrelor didactice;
- **Ministerul Educației și Cercetării, Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică** va acorda asistență psihologică gratuită părinților copiilor cu dizabilități, inclusiv TSA.

CAPITOLUL VI

DREPTURILE COPIILOR DIN CADRUL CENTRELOR DE PLASAMENT TEMPORAR AL COPIILOR CU DIZABILITĂȚI DIN HÂNCEȘTI ȘI ORHEI

Ratificarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități¹⁰⁹, de către Republica Moldova în anul 2010, dar și a Protocolului Opțional al Convenției¹¹⁰ în noiembrie 2021 a marcat schimbări importante în domeniul incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități. Republica Moldova și-a asumat obligația de a întreprinde toate măsurile necesare pentru ca copiii cu dizabilități să se bucure pe deplin de toate drepturile și libertățile fundamentale, în condiții de egalitate cu ceilalți copii.

Prin aplicarea procedeelelor reglementate de legislație și în scopul de a ameliora situația copiilor plasați în instituțiile respective, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, dar și Consiliul pentru Prevenirea Torturii, a cărui membru este Ombudsmanul Copilului, a elaborat un șir de rapoarte: *„Raportul preliminar în baza vizitei la Casa-internat pentru copii cu deficiențe mintale (băieți) din Orhei din 08 septembrie 2015”*¹¹¹; *„Evaluarea situației copiilor plasați în Casele-internat cu deficiențe mintale Orhei și Hâncești în procesul de dezinstituționalizare”*¹¹²; *„Raportul privind vizita preventivă efectuată în Casa-internat pentru copii cu deficiențe mintale (fete) or. Hâncești din 16 martie 2018”*¹¹³; *„Raportul privind vizita preventivă efectuată în Casa-internat pentru copii cu deficiențe mintale (băieți) or. Orhei din 20 martie 2018”*¹¹⁴; *„Raportul privind vizitele de monitorizare a respectării garanțiilor de bază pe durata epidemiei Covid19 în cadrul Centrelor de Plasament Temporar pentru Copii cu Dizabilități (Orhei și Hâncești), efectuate în datele de 6 octombrie 2020 și 20 octombrie 2020”*¹¹⁵. Urmare a monitorizării efectuate, în baza constatărilor și concluziilor la care s-a

¹⁰⁹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117839&lang=ro

¹¹⁰ https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a77c14ef-972e-44cc-81dd-c104c8218c20.0013.02/DOC_3&format=PDF

¹¹¹ http://old.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raportul_vizitei_orhei_2015r.pdf

¹¹² http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_diz_2017_red_0.pdf

¹¹³ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/07/Raport-privind-vizita-preventiv%C4%83-efectuat%C4%83-%C3%AEn-Casa-internat-pentru-copii-cu-deficien%C5%A3e-mintale-fete-or.-H%C3%AEnce%C5%9Fti-din-16-martie-2018.pdf>

¹¹⁴ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/07/Raport-privind-vizita-preventiv%C4%83-efectuat%C4%83-la-Casa-internat-pentru-copii-cu-deficien%C8%9Be-mintale-b%C4%83ie%C8%9Bi-din-ora%C8%99ul-Orhei-din-20-martie-2018.pdf>

¹¹⁵ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/02/08-1-04-din-16.02.2021-CPTCD-Orhei-Raport-p-d-vizita-la-CPTPD-H%C3%A2nce%C8%99ti-la-06.10.2020-%C8%99i-CPTPD-Orhei-la-20.10.2020.pdf>

ajuns, Ombudsmanul Copilului a înaintat mai multe recomandări atât la nivel central, cât și instituțional, iar nivelul de respectare și implementare a fost reflectat inclusiv în Rapoartele anuale privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova^{116, 117, 118, 119}.

În cadrul monitorizării implementării recomandărilor înaintate pe perioada mandatului, la compartimentul respectiv, pe parcursul anului 2021, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a dispus analiza gradului de realizare a acestora precum și identificarea problemelor care au dus la crearea impedimentelor în realizarea deplină a recomandărilor cu stabilirea ulterioară a noilor observații viabile, fiind elaborat și un raport în acest sens.¹²⁰

Copiii cu dizabilități nu beneficiază, în totalitate, de serviciile specializate de care au nevoie, din cauza lipsei sau numărului limitat al acestor servicii, în acest mod copiii cu dizabilități sunt excluși din activitățile vieții de zi cu zi. În contextul dat, Ombudsmanul Copilului reiterează că fiecare copil, inclusiv cei cu deficiențe mentale, au dreptul la un trai decent și afecțiune. Natura deficiențelor mintale poate fi diferită, de la persoană la persoană, însă, acest fapt nu este un temei de a limita aceste persoane în drepturi și oportunități. Practica și realitatea, demonstrează că, în condiția acceptării sociale a persoanelor cu dizabilități mintale, deficiența nu este o piedică pentru o viață normală a persoanei în societate. Doar urmare a asigurării depline a asistenței necesare, persoanele cu deficiențe mintale, pot obține rezultatele scontate în diferite domenii.

Unele persoane cu funcții, abilitate de stat cu obligații și responsabilități în domeniul asistenței sociale, a protecției și integrării respectivei categorii de copii, continuă să considere instituțiile rezidențiale drept modalitate optimă de a avea grijă de copiii vulnerabili care necesită diverse tipuri de sprijin. În acest sens, s-a demonstrat că îngrijirea instituțională duce în mod invariabil la rezultate mai scăzute în ceea ce privește calitatea vieții, echivalând adesea cu segregarea, comparativ cu serviciile de calitate din cadrul comunității. Îndeosebi este de menționat că atunci când este vorba despre copii de vârste foarte mici, chiar și perioada de timp relativ scurtă, petrecută în plasament instituționalizat poate afecta negativ dezvoltarea psihico-emoțională și poate avea consecințe și asupra comportamentului copilului. În acest context, *Avocatul Poporului pentru drepturile copilului își reiterează opinia sa prin care consideră*

¹¹⁶ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_2015_final.pdf

¹¹⁷ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport2017redfinal.pdf>

¹¹⁸ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/01/RAPORT_2018_final.pdf

¹¹⁹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/09/Avocatul-Poporului_Raport-_aprobare-pentru-tipar.pdf

¹²⁰ <https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/11/Raport-Orhei-H%C3%AEnce%C8%99ti-final-.pdf>

instituționalizarea drept o politică ineficientă și o încălcare a drepturilor copilului.

Potrivit datelor Biroului Național de Statistică¹²¹, din totalul copiilor cu vârstă de până la 18 ani, 1,6% sunt copii cu dizabilități (circa 10700 copii).¹²²

În Republica Moldova activează două instituții rezidențiale, care se află în subordinea Agenției Naționale Asistență Socială (ANAS) din cadrul Ministerului Muncii și Protecției Sociale, care prestează servicii de specialitate copiilor cu deficiențe mentale: *Centrul de Plasament Temporar pentru Copii cu Dizabilități din municipiul Hâncești (pentru fete) și Centrul de Plasament Temporar pentru Copii cu Dizabilități din municipiul Orhei (pentru băieți)*. Scopul instituțiilor menționate este de a oferi servicii și asistență medicală și psihopedagogică pentru creșterea și dezvoltarea copiilor care se află în aceste instituții, precum și pentru facilitarea procesului de reintegrare în mediul familial și ulterioara incluziune comunitară și socială.

Reformarea sistemului rezidențial a pus noi accente pe necesitatea de adaptare a activității instituțiilor rezidențiale la necesitățile și nevoile copiilor. Acestea urmând a-și perfecționa capacitatea și abilitatea nu doar de a instituționaliza copiii cu deficiențe mintale severe, dar și de a le oferi servicii de calitate, care ar accelera procesul de dezinstituționalizare și incluziune în comunitate. Din aceste considerente se insistă asupra perfecționării statelor de personal și stabilirii unui program individual de reabilitare, eficient pentru fiecare copil, aflat în astfel de instituții.

Pe parcursul anului 2021, fiind monitorizate aceste instituții, s-a constatat că ele continuă să activeze în baza *Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Casei-internat pentru copii cu deficiențe mintale*, cu toate că recomandarea de perfecționare a acestor Regulamente a fost înaintată de Avocatul Poporului pentru drepturilecopilului, în anul 2017, în cadrul raportului: „Evaluarea situației copiilor plasați în casele-internat pentru copii cu deficiențe mintale Orhei și Hâncești în proces de dezinstituționalizare”¹²³. Conform răspunsului Agenției Naționale Asistență Socială¹²⁴, Regulamentele-cadru ale instituțiilor nominalizate se aflau în proces de definitivare.

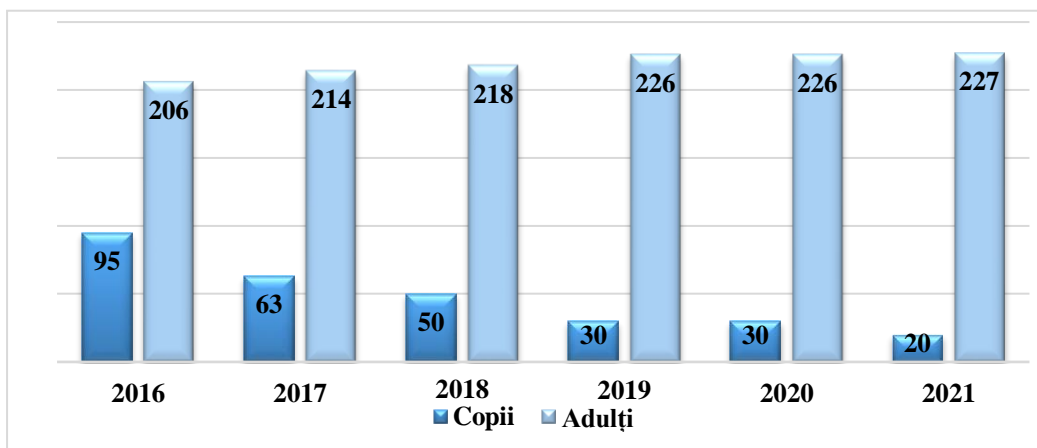
¹²¹ <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7194&parent=0>

¹²² Raportul Implementarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, disponibil aici: <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/08/RAPORT-implementare-Conventie-ONU-privind-drepturile-persoanelor-cu-dizabilitati.pdf>

¹²³ https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_diz_2017_red_0.pdf

¹²⁴ Scrisoarea Agenției Naționale Asistență Socială nr. 101/1000 din 25.05.2021;

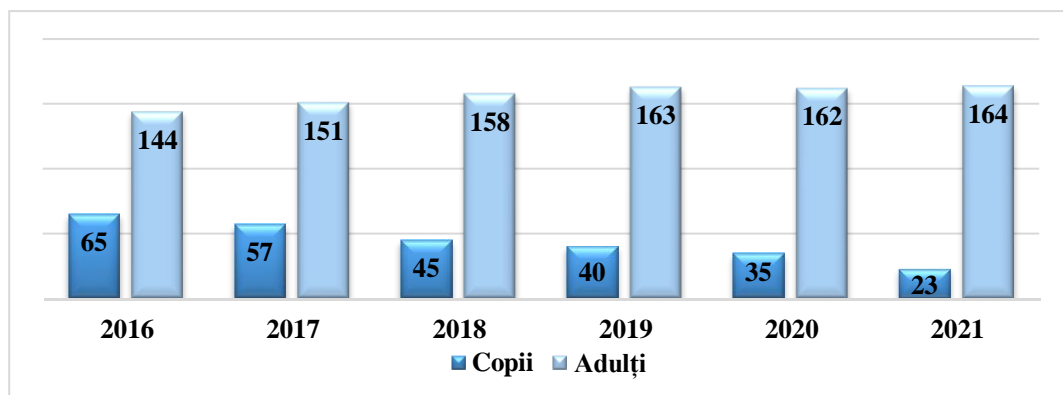
În conformitate cu datele prezentate¹²⁵ de Centrul de Plasament Temporar al Copiilor cu Dizabilități din municipiul Hâncești, din numărul total de persoane aflate în instituție, se constată că numărul copiilor este net inferior față de numărul persoanelor adulte, aceeași situație s-a atestat și pe parcursul ultimilor 6 ani.

Numărul persoanelor aflate în Centrul de Plasament Temporar al Copiilor cu Dizabilități din municipiul Hâncești, în perioada 2016-2021

La momentul vizitei din anul 2021, în cadrul Centrului de Plasament Temporar al Copiilor cu Dizabilități din municipiul Orhei se aflau 187 beneficiari, dintre care 23 copii.

Analizând datele oferite de Centrul de Plasament Temporar al Copiilor cu Dizabilități din municipiul Orhei, la fel, este de remarcat raportul numeric mare dintre adulții și copiii aflați în instituție pe parcursul ultimilor 6 ani.

Numărul persoanelor aflate în Centrul de Plasament Temporar al Copiilor cu Dizabilități din municipiul Orhei, în perioada 2016-2021

¹²⁵ Scrisoarea Centrul de Plasament Temporar al Copiilor cu Dizabilități din municipiul Hâncești nr.44 din 06.05.2021;

În contextul celor sus-menționate, Ombudsmanul Copilului remarcă că în cele două instituții predestinate plasamentului copiilor cu dizabilități severe se află la moment un număr mult mai mare de adulți decât de copii, *fapt ce contravine Recomandărilor Organizației Națiunilor Unite*¹²⁶ *din domeniul protecției copiilor, și poate pune în pericol viața și sănătatea copiilor*. Prezența unui număr mare de beneficiari adulți în această instituție este dovadă a acțiunilor ineficiente ale statului, în vederea dezinstituționalizării și integrării acestora într-un mediu familial.

Potrivit monitorizărilor anterioare, în structura personalului nu era prevăzută *funcția de psiholog*. Prin urmare, în ambele instituții, nu exista funcția de psiholog, care este absolut necesară în procesul de reabilitare și (re)integrare socială a tutelaților. În contextul dat, Ombudsmanul Copilului a înaintat recomandarea de a institui în statele de personal funcția de psiholog/psihoterapeut. Analizând situația actuală, potrivit Schemelor de încadrare a personalului din 2021, în prezent, în ambele instituții este prevăzută funcția de psiholog, fapt apreciat pozitiv de către Ombudsmanul Copilului.

Analizând statele de personal, reieșind din specificul și scopul instituției s-a constatat că numărul dădacelor era insuficient în raport cu contingentul de beneficiari fiind imposibil de satisfăcut necesitățile reale ale acestora. Lipsa de motivare salarială constituind cauza principală care generează insuficiență și fluctuația de mare de personal.

În procesul monitorizării în Centrul de Plasament Temporar al Copiilor cu Dizabilități din municipiul Hâncești, s-a constatat că fiecare grupă de beneficiari (inclusiv copii) în scopul integrării social-educaționale are un plan educativ bine determinat, în care se ține cont de particularitățile de dezvoltare intelectuală ale acestora. Totodată, este de apreciat faptul că pentru 20 beneficiare (inclusiv 4 copii) este deschisă o școală improvizată care activează după un plan de activitate și curriculum individual pentru fiecare copil.

Potrivit administrației Centrului de Plasament Temporar al Copiilor cu Dizabilități din municipiul Orhei, 3 copii din cadrul centrului sunt înmatriculați la gimnaziu din comunitate, în clasa I și II, beneficiind de cadrul de sprijin din instituția de învățământ în scopul facilitării

¹²⁶ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

integrării social-educative.

Reieșind din gradul de dizabilitate sever al celorlalți beneficiari care servește ca impediment în realizarea incluziunii sociale, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, constată că au fost întreprinse acțiuni, însă mai există unele rezerve la acest compartiment.

În procesul monitorizării acestui compartiment, a fost analizat și numărul copiilor reintegrați în familie și comunitate. Prin urmare s-a constatat că în perioada 2016-2021, din cadrul Centrului de Plasament Temporar al Copiilor cu Dizabilități din municipiul Hâncești, au fost reintegrați în familiile biologice 6 copii.

Totodată, în perioada 2016-2021, și în cadrul Centrului de Plasament Temporar al Copiilor cu Dizabilități din municipiul Orhei, au fost reintegrați 3 copii în familiile biologice.

În concluzie, se constată că numărul mic de copii, încadrați în procesul de dezinstituționalizare, demonstrează că gradul de dizabilitate a copiilor este unul sever, procesul de reabilitare și de pregătire a tutelaților pentru viața în comunitate decurge anevoios. Familia biologică/lărgită nu este pregătită nici moral, nici material de a lua copilul în familie. Aceștia nu sunt pregătiți și nu dispun de abilități de îngrijire care ar răspunde nevoilor acestor copii. Din cauza problemelor de sănătate și necesitățile pe care le au copii, este destul de problematic de a identifica o altă formă de protecție.

În contextul dat, Ministerul Muncii și Protecției Sociale a informat că în scopul de a asigura accesul persoanelor cu dizabilități, inclusiv al copiilor, la diferite tipuri de servicii sociale au fost elaborate și aprobate reglementări și standarde minime de calitate ce țin de organizarea și funcționarea mai multor tipuri de servicii sociale specializate: *Serviciul social „Casa comunitară”, Serviciul social „Locuința protejată”, Serviciul social „Echipa mobilă”, Serviciul social „Asistența personală”, Serviciul social „Respiro”, Serviciul social „Plasament familial pentru adulți”, Serviciul de interpretare în limbajul mimico-gestual pentru persoanele cu deficiențe de auz, ș.a.*

Concomitent, persoanele cu dizabilități, inclusiv copiii cu dizabilități beneficiază, după caz, de mai multe tipuri de prestații sociale: pensie de dizabilitate sau alocație socială de stat, alocație pentru îngrijire, însoțire și supraveghere, suport financiar de stat, compensație pentru serviciile de transport, după caz, ajutor social și ajutor pentru perioada rece a anului, ajutor material.

Totodată Ministerul menționează că minimul de existență se calculează pentru 3 grupe

social- demografice: populația în vârstă aptă de muncă, copiii (diferite grupe de vârstă) și persoanele peste limita vârstei de pensionare. Pentru categoriile de persoane defavorizate, inclusiv pentru persoanele și copiii cu dizabilități, statul conform prevederilor legislației în vigoare le acordă suport sub formă de prestații și servicii sociale, în dependență de necesitățile individuale și reieșind din posibilitățile financiare ale statului.

Analizând informația oferită de Minister, putem concluziona că aceasta nu se referă la recomandarea care a fost făcută de către Ombudsmanul Copilului în 2016, or problema a fost abordată încă din anul 2013¹²⁷, astfel recomandarea se consideră a fi neîndeplinită, iar problema nerezolvată.

Evident că cuantumul prestațiilor sociale oferite familiilor cu copiii cu dizabilități adesea nu acoperă coșul de consum. Această situație este condiționată de faptul că până la moment nu este stabilit minimul de existență pentru un copil cu dizabilități. În contextul celor menționate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a înaintat în adresa Parlamentului Republicii Moldova o propunere de modificare a legislației, în scopul de a stabili valoarea minimului de existență pentru copiii cu dizabilități la nivel național¹²⁸.

Una din constatările anterioare a Ombudsmanului Copilului care viza Casa-internat pentru copii cu deficiențe mintale (băieți) Orhei era lipsa mobilierului necesar, precum și a aparatelor tehnice (calculatoare, mese pentru calculatoare, dulap pentru haine a beneficiarilor).

În procesul de monitorizare din anul 2021, administrația Centrului de plasament temporar pentru copii cu dizabilități din municipiul Hâncești, a susținut că instituția a fost asigurată cu mobilier, tehnică, material didactice conform necesităților copiilor. O altă situație a indicat Centrul de plasament temporar pentru copii cu dizabilități din municipiul Orhei, menționând că instituția a fost asigurată parțial cu suportul necesar în achiziționarea mobilierului și tehnicii, susținând că este nevoie de echipament pentru persoanele imobilizate orizontal și sunt în stare gravă.

Agenția Națională Asistență Socială, în răspunsul oferit Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, informează că la capitolul asigurarea instituțiilor vizate cu suportul necesar, achiziționarea mobilierului și tehnicii, reies din necesitățile copiilor aflați în instituție și

¹²⁷ http://old.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_temat.pdf, Raport tematic „Monitorizarea nivelului de trai a familiilor în care există persoane cu dizabilități severe, ce necesită îngrijire din partea unei terțe persoane”;

¹²⁸ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/10/Propunere-minim-existenta-semnat.pdf>

menționează că aceasta se realizează conform bugetului aprobat. Astfel, constatăm că problema asigurării copiilor cu echipamentul necesar rămâne a fi în continuare nesoluționată.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră necesar de promovat ideea că fiecare copil se va afla în plasament până la momentul reintegrării în familia biologică sau extinsă sau până la identificarea unui serviciu alternativ plasamentului rezidențial. Este inechitabil de a obstrucționa posibilitatea integrării sociale pentru cineva, indiferent de gravitatea deficienței pe care o are.

În conformitate cu Standardele minime de calitate privind îngrijirea, educarea și socializarea copiilor din instituțiile de tip rezidențial¹²⁹: „Copiii beneficiază de îngrijire de tip rezidențial numai după ce s-au depus toate eforturile și după ce s-au epuizat toate alternativele de tip familial. Plasamentul instituțional reprezintă ultima opțiune de protecție a copilului.”

Agencia Națională Asistență Socială menționează că prin Hotărârea Guvernului nr. 893/2018, cu privire la aprobarea Programului național de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale din instituțiile rezidențiale subordonate și Planul de acțiuni privind implementarea acestuia, pentru anii 2018-2026, are ca scop reformarea sistemului rezidențial de îngrijire a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale prin dezvoltarea și prestarea serviciilor sociale comunitare, pentru a asigura dreptul la viață independentă și trai în comunitate a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale.

Apreciem că în pofida existenței cadrului legal, numărul persoanelor care se află în instituțiile vizate, este unul relativ mare.

Conform articolului 51 din Constituția Republicii Moldova, persoanele cu dizabilități beneficiază de o protecție specială din partea întregii societăți. Statul asigură pentru ele condiții normale de tratament, de readaptare, de învățământ, de instruire și de integrare socială.

Comentariului General Nr. 9 (2006) a Comitetului ONU pentru drepturile copilului, stipulează că articolului 23 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, ar trebui considerat drept principiul esențial pentru implementarea acesteia, în privința copiilor cu dizabilități prin beneficierea de o viață împlinită și decentă în condiții care să le garanteze demnitatea, să le favorizeze autonomia și să le faciliteze participarea activă la viața comunității. Măsurile întreprinse de statele părți cu privire la realizarea drepturilor copiilor cu

¹²⁹ Punctele 28 și 29 ale Standardelor minime de calitate privind îngrijirea, educarea și socializarea copiilor din instituțiile de tip rezidențial, aprobate prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.432 din 20 aprilie 2007;

dizabilități ar trebui să fie direcționate către acest obiectiv. Mesajul de bază este că copiii cu dizabilități ar trebui incluși în societate. Măsurile întreprinse pentru implementarea drepturilor cuprinse în Convenție în privința copiilor cu dizabilități, de exemplu în domeniile educației și sănătății, ar trebui să vizeze în mod explicit incluziunea maximă a acestor copii în societate.

Resursele alocate pentru copiii cu dizabilități ar trebui să fie suficiente și destinate pentru a le asigura toate nevoile, inclusiv programe stabilite pentru instruirea profesioniștilor care lucrează cu copiii cu dizabilități precum profesori, fizioterapeuți și decidenți; campanii de educație; sprijin financiar pentru familii; menținerea venitului; securitate socială; dispozitive de asistare și servicii conexe. În plus, finanțarea trebuie asigurată și pentru alte programe care vizează includerea copiilor cu dizabilități în educația obișnuită, printre altele prin renovarea școlilor pentru a le face accesibile fizic copiilor cu dizabilități.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului constată că serviciile pentru copiii cu dizabilități sunt adesea furnizate de diferite instituții guvernamentale și organizații ale societății civile, cel mai adesea, aceste servicii sunt fragmentate, nu au continuitate și nu sunt coordonate, ceea ce duce la suprapunerea funcțiilor și la repetarea deficiențelor. Prin urmare, stabilirea unui mecanism de coordonare corespunzător devine esențial. Acest mecanism ar trebui să fie multisectorial, incluzând toate organizațiile publice sau private. Acesta trebuie să fie împuternicit și susținut cu resursele financiare și umane corespunzătoare necesare, de la cele mai înalte niveluri de guvernare pentru a-i permite să funcționeze la întregul său potențial.

Monitorizând situația copiilor cu dizabilități din Centrele de plasament vizate, dar și recomandările înaintate de către Ombudsmanul Copilului, este constatat că deși îngrijirea copiilor cu dizabilități este o obligație a statului, organizațiile societății civile îndeplinesc adesea aceste funcții fără sprijinul, finanțarea sau recunoașterea corespunzătoare din partea autorităților. Prin urmare, sunt încurajate să sprijine și să coopereze cu organizațiile necomerciale, fapt care să le permită să participe la furnizarea de servicii pentru copiii cu dizabilități, inclusiv instruirea personalului de îngrijire și de profil și să se asigure că aceștia funcționează în deplină conformitate cu dispozițiile și principiile Convenției.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reiterează faptul că copiii cu dizabilități sunt cel mai bine îngrijiți în cadrul propriului mediu familial, cu condiția ca familia să fie asigurată în mod corespunzător în toate aspectele. Un astfel de sprijin acordat familiilor include educarea părintelui/părinților și a fraților, nu numai cu privire la dizabilitate și cauzele acesteia,

ci și la cerințele fizice și mintale unice ale fiecărui copil; sprijin psihologic sensibil la stresul și dificultățile impuse familiilor copiilor cu dizabilități; educarea limbajului comun al familiei, de exemplu limbajul semnelor, astfel încât părinții și frații să poată comunica cu membrii familiei cu dizabilități; sprijin material sub formă de alocații speciale, precum și consumabile și echipamente necesare, cum ar fi mobilierul special și dispozitivele de mobilitate, care sunt considerate necesare pentru ca copilul cu dizabilități să poată trăi un stil de viață demn, autonom și să fie pe deplin inclus în familie și comunitate.

În cadrul procesului de monitorizare s-a constatat și lipsa unui mecanism de monitorizare postinstituțională a copiilor cu dizabilități.

Pentru a asigura respectarea drepturilor copiilor cu dizabilități, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului înaintea următoarelor **RECOMANDĂRI:**

- **Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Biroul Național de Statistică** vor elabora o formulă de calcul a minimumului de existență a persoanelor/copiilor cu dizabilități, inclusiv dezagregată pe tipul de dizabilitate;
- **Ministerul Muncii și Protecției Sociale** va institui mecanisme intersectoriale unificate de monitorizare postinstituțională a copiilor cu dizabilități pentru elaborarea de programe intersectoriale de protecție a copilului cu dizabilități la nivel local și național;
- **Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Sănătății** va elabora programe de instruire, inclusiv continuă și la locul de muncă pentru toți actorii mecanismelor de cooperare intersectorială care să considere o abordare unică pentru toată țara pe fiecare mecanism adresat în domeniul respectării drepturilor copiilor cu dizabilități;
- **Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Sănătății** va elabora programe de instruire, inclusiv continuă și la locul de muncă pentru psihologi, personalul de îngrijire, educatori, alți actori implicate în activitatea cu copiii cu dizabilități;
- **Ministerul Muncii și Protecției Sociale** va solicita autorităților abilitate, scoaterea moratoriului pentru funcțiile de îngrijire și a personalului auxiliar din cadrul Centrelor de plasament temporar pentru copiii cu dizabilități din municipiul Hâncești și Orhei;
- **Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Agenția Națională Asistență Socială** va dezvolta implementarea, monitorizarea și evaluarea unei politici cuprinzătoare care să acopere toate domeniile reglementate de Convenție, care să fie susținută de resurse umane, tehnice și financiare suficiente pentru acoperirea necesităților copiilor cu

dizabilități (inclusiv echipamente necesare);

- **Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Agenția Națională Asistență Socială** va institui și dezvolta politici, mecanisme și instrumente de colaborare interinstituțională dintre autoritatea tutelară locală și instituțiile specializate destinate copiilor cu dizabilități.

CAPITOLUL VII

EVALUAREA RESPECTĂRII DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR COPIILOR AFLAȚI ÎN CENTRELE FTIZIOPNEUMOLOGICE DE REABILITARE PENTRU COPII CORNEȘTI ȘI TÂRNOVA

Pe parcursul anului 2021 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a analizat respectarea *drepturilor copiilor aflați în Centrul Ftiziopneumologic de reabilitare pentru copii Cornești și Târnova*. De menționat că subiectul respectiv mereu s-a aflat în vizorul Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, iar concluziile și recomandările au fost prezentate în Raportul pe marginea vizitei preventive efectuate la Centrul ftiziopneumologic de reabilitare pentru copii din or. Cornești, r. Ungheni¹³⁰, elaborat în 2013.

În anul 2021, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a analizat situația copiilor plasați în instituțiile menționate prin urmare a elaborat Raportului Tematic „*Evaluarea respectării drepturilor și libertăților copiilor instituționalizați în Centrele ftiziopneumologice de reabilitare pentru copii din Cornești și Târnova*”.

În cadrul procesului de monitorizare și evaluare a situației acestor copii, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a fost preocupat de problematica respectării drepturilor copiilor pe parcursul plasării în Centrele de ftiziopneumologie de reabilitare pentru copii din Cornești și Târnova, analizând: cadrul legal care reglementează acest segment; serviciile destinate copiilor, pe care le prestează instituțiile respective și impactul lor asupra drepturilor copilului; precum și eficiența serviciilor sociale destinate copiilor care sunt plasați în centrele respective.

Severitatea epidemiei tuberculozei în Republica Moldova rămâne a fi condiționată de diversitatea problemelor socio-economice cu care se confruntă pacienții și familiile acestora.

¹³⁰ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_ftiziopneumologic_cornesti_2013-1.pdf

Necesitățile pacientului cu tuberculoză sunt de cele mai dese ori multidimensionale, iar serviciile medicale și de suport prevăzute de legislație sunt insuficiente pentru acoperirea lor, inclusiv, suport social și psihologic.

La nivel internațional, din perspectiva Convenției ONU cu privire la drepturile copilului¹³¹ care reglementează protecție drepturilor copiilor plasați în Centrele fiziopneumologice de reabilitare pentru copii din Cornești și Târnova, sunt prevederile art. 24, 25 și 26 analizate în coroborare cu celelalte prevederi expuse în tratatul internațional.

În acest sens, Comitetul ONU pentru drepturile copilului¹³², încurajează statele părți la adoptarea soluțiilor cât mai prietenoase copiilor care suferă de această afecțiune. Comitetul indică faptul că, „tuberculoza în calitate de afecțiune va lăsa sechele adânci în aspect medical al copilului, astfel statele urmează să se asigure că vor întreprinde toate măsurile necesare pentru a nu admite schingiuirea/stigmatizarea pe plan social”¹³³.

Cu privire la cadrul normativ în vigoare în Republica Moldova în scopul prevenirii și combaterii tuberculozei în rândul copiilor menționăm primordial Constituția Republicii Moldova¹³⁴ care prin art. 36 „Dreptul la ocrotirea sănătății”, art. 47 „Dreptul la asistență și protecție socială” și art. 50 „Ocrotirea mamei, copiilor și a tinerilor”, oferă o protecție copiilor care suferă de tuberculoză.

Din cadrul legislativ se impune primordial a evidenția *Legea nr. 153 din 4 iulie 2008 cu privire la controlul și profilaxia tuberculozei*¹³⁵, care reglementează realizarea politicii statului în domeniul controlului și profilaxiei tuberculozei în scopul protecției sănătății cetățenilor și asigurării bunăstării sanitar-epidemiologice a populației.

Totuși legea nu reglementează clar protecția persoanelor care sunt supuse măsurilor tratamentului coercitiv, stipulând doar la art.15 alin.(2) că „Modul de aplicare a tratamentului coercitiv și de supraveghere medicală a categoriei de bolnavi menționată la alin.(1) se stabilește de Guvern”.

Hotărârea Guvernului nr. 295/2012 oferă o gamă largă a acțiunilor care trebuie să fie respectate înaintea luării deciziei de spitalizare a pacientului.

¹³¹ https://drepturilecopilului.md/files/publications/CDC_2005_final.pdf

¹³² <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIntro.aspx>

¹³³ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fGC%2f2003%2f3&Lang=en

¹³⁴ <file:///C:/Users/OMBUDSMAN/Downloads/Constitutia%20RM%20format%20mic%20Rom%20Tipar%2014-07-2016.pdf>

¹³⁵ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110512&lang=ro

O problemă constantă însă, la acest capitol este internarea coercitivă a copiilor care sunt diagnosticați cu tuberculoză contagioasă. Deși Legea nr. 153/2008 cu privire la controlul și profilaxia tuberculozei prevede la art.13, alin.(2) că „Copiilor de până la 18 ani, persoanelor supuse măsurii de ocrotire judiciare sub forma tutelei se acordă asistență medicală antituberculoasă cu consimțământul reprezentantului legal, cu excepția cazurilor prevăzute de prezenta lege și de alte acte legislative și normative în vigoare”¹³⁶, la art.16, alin.(4) stabilește că „...copiii din focarele de tuberculoză se izolează pentru tratament preventiv în instituții de întremare specializate”¹³⁷, fapt ce permite, pe de o parte, concluzionarea că internarea coercitivă a copiilor este posibilă, iar pe de altă parte, nu oferă nici un mecanism de control juridic, care ar fi răspunde interesului superior al copilului.

În primul rând, actul normativ enunțat urmează a fi coroborat cu *principiul respectării dreptului la viață și dezvoltare a copilului*. Deși principiul respectiv este unul general și se regăsește în majoritatea tratatelor internaționale se constată că acest principiu este omis în majoritatea normelor legislative naționale.

Un alt principiu la care urma să se racordeze legislația națională este *principiul nediscriminării*, consacrat în articolul 2 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului. Deși se evidențiază faptul că acesta este un principiu general care este recunoscut uniform în toate instrumentele de protecție a drepturilor omului, copiii în calitate de grup special urmează să beneficieze de o protecție specială în raport cu acesta.

Principiul interesului superior al copilului, este cel de-al treilea element de baza în realizarea protecției drepturilor copilului. Astfel, în implementarea prevederilor actelor normative din segmentul tuberculozei legiuitorul urmează să se asigure că toate acțiunile care vor fi întreprinse de deținătorii de obligații vor fi în strictă concordanță cu acest principiu și nu vor dăuna intereselor copilului. Deși la prima vedere ar fi logic și corect de considerat că în problemele legate de sănătate celelalte drepturi sunt plasate pe un loc secundar, totuși în conformitate cu prevederile Convenției și recomandările Comitetului ONU pentru drepturile copilului, toate drepturile urmează a fi implementate uniform.

Ultimul principiu care urma să fie incorporat în legislația națională analizată este *principiul respectării opiniei și participării copilului în procesul de luare a deciziilor pe*

¹³⁶ Idem;

¹³⁷ Ibidem;

segmentele care îl vizează. Astfel este evident faptul că nici Legea 153/2008 și nici Hotărârea Guvernului 295/2012 nu prevede un mecanism de antrenare a copilului în procesul de luare a deciziei, în consecință copilul este exclus total din luarea deciziilor pe acest segment. Argumentul precum că problemele legate de sănătate sunt mult prea serioase pentru a fi discutate cu copii nu poate fi acceptat, deoarece obligația statului este de a prezenta orice tip de informații într-o manieră cât mai prietenoasă și pe înțelesul nivelului de dezvoltare a copilului.

În concluzie se evidențiază faptul că actele normative analizate nu corespund nici unui din principiile prestabilite de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului este evidentă necesitatea unei remanieri a situației existente, prin modificarea actelor normative existente.

Din domeniul protecției sociale a copiilor care suferă de tuberculoză este necesar a menționa Legea nr. 140 din 14 iunie 2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. Deși legea respectivă nu instituie o măsură specială de protecție a copiilor care suferă de tuberculoză sau a copiilor aflați în focare de tuberculoză, aceasta vizează situația acestora prin prisma prevederilor art. 8, lit. d) „copiii sunt lipsiți de îngrijire și supraveghere din partea părinților din cauza absenței acestora de la domiciliu din motive necunoscute”¹³⁸. Astfel, în situația în care părinții copiilor au fost diagnosticați cu tuberculoză și au fost îndreptați pentru a trece procedura de tratament în instituția medicală specializată, autoritățile tutelare de nivelul I și II urmează să întreprindă măsuri concrete în scopul asigurării protecției copiilor evidențiați.

Problema majoră privind protecția copiilor survine în cazul în care părinții sunt diagnosticați pozitiv, iar copiii au rezultatele testelor negative. În asemenea situații, odată ce copii au ieșit din instituția medicală, aceștia se consideră ca și copiii în situație de risc, fiind potențiali copii care pot practica vagabondajul sau cerșetoritul. Situația respectivă se întâmplă din cauza stigmatizării sociale a familiilor care suferă de tuberculoză și din cauza că autoritățile tutelare de nivelul I (primăriile), nu doresc sau nu reușesc să ofere o protecție eficientă a copilului venit din focarul de tuberculoză.

În scopul evitării înrăutățirii situației de risc a copilului rămas temporar fără îngrijire părintesc din cauza internării reprezentanților legali în instituțiile medicale, reprezentantul autorității tutelare locale, specialistul pentru protecția copilului (dacă există, conform ultimilor date erau doar 17 specialiști în toată țara), sau asistentul social urmează să decidă asupra

¹³⁸ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110518&lang=ro

plasamentului de urgență a copilului în termen de 72 de ore. Conform standardelor internaționale și a celor naționale din domeniu, în asemenea situații urmează să aibă prioritate plasamentul de urgență în cadrul familiei biologice extinse (bunei, unchi, mătuși) totuși, în realitate se constată că acești copii sunt plasați în Centrele de fiziopneumologie de reabilitare pentru copii din Cornești sau Târnova.

Determinând această categorie de copii ca fiind în situație de risc, putem concluziona că Legea 140/2013 ca și în alte situații conexe nu a prevăzut „revederea periodică a plasamentului copilului”, prevăzută de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului în articolul 25¹³⁹. Drept rezultat copii care inițial urmează a fi plasați pentru un termen de maxim 6 luni se pot afla în asemenea instituții mai mulți ani, fără ca cineva din rude sau autorități să se intereseze de soarta acestora.

În concluzie este constatată necesitatea de modificare a Legii nr. 140/2013 în contextul aspectelor specifice copiilor care se află/s-au aflat în focarele de tuberculoză și a prevederilor legate de revederea plasamentului copiilor instituționalizați în centrele specializate de recuperare.

Analizând Hotărârea Guvernului nr.1160 din 20 octombrie 2016 privind aprobarea Programului național de control al tuberculozei pentru anii 2016-2020, (*primul Program național fiind legiferat prin Hotărârea Guvernului nr. 559 din 28 mai 2001 pentru perioada anilor 2011-2005*), cu toate că au trecut practic 20 de ani de la adoptarea primului program național situația în domeniul prevenirii tuberculozei nu a cunoscut schimbări pozitive, ci din contra, s-a înrăutățit. De menționat că în perioada anului 2001 când a fost elaborat primul Program național de control a tuberculozei numărul persoanelor care erau infectate cu această maladie era de 2895¹⁴⁰, iar în perioada anului 2020 conform datelor Institutului de Ftiziopneumologie, numărul persoanelor bolnave de tuberculoză a ajuns la 3255, dintre care copii 159¹⁴¹.

În urma analizei actelor respective, constatăm faptul că acestea nu corespund principiului interesului superior al copilului și nu pot asigura pe deplin o protecție eficientă copiilor care suferă de tuberculoză. Deși legiuitorul a modificat pe parcursul timpului a adoptat patru Programe naționale de control a tuberculozei acestea nu fac altceva decât să înrăutățească

¹³⁹ https://drepturilecopilului.md/files/publications/CDC_2005_final.pdf

¹⁴⁰ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=47137&lang=ro

¹⁴¹ <http://ftiziopneumologie.asm.md/>

situația reală a copilului vizând doar aspectul de sănătate, iar celelalte aspecte necesare pentru o dezvoltare adecvată a copilului sunt practic total neglijate.

Din perspectiva legislației analizate la subiectul abordat concluzionăm că deși Republica Moldova posedă o legislație pertinentă de protecție a persoanelor împotriva tuberculozei, implementarea acesteia este defectuoasă, necesitând modificări/ajustări și mecanismele de aplicare, pentru a oferi specialiștilor posibilitatea de a aborda o politică corectă care să răspundă interesului superior al copilului.

În concluzie Avocatul Poporului pentru drepturile copilului conchide faptul că, autoritățile naționale urmează să implementeze un șir de acțiuni la nivel legislativ astfel încât să ridice nivelul de compatibilitate dintre cadrul normativ național cu cel internațional.

Centrul Ftiziopneumologic de Reabilitare pentru copii Cornești

Centrul Ftiziopneumologic de Reabilitare pentru copii Cornești a fost constituit în baza Hotărârii Guvernului nr. 212 din 22 februarie 2002 cu privire la reorganizarea sanatoriilor pentru copii din subordinea Ministerului Sănătății, în baza fostului sanatoriu antituberculos pentru copii Cornești, cu preluarea funcțiilor ultimului.

Capacitatea centrului constituie 100 paturi, predestinat pentru copiii cu vârsta de la 3 la 11 ani din toată Republica Moldova, copii cu procese locale tuberculoase în fază involutivă, cu sechele posttuberculoase, în perioada precoce sau tardivă de contaminare tuberculoasă, cu reacții hiperergice și salt tuberculinic, contaminați și necontaminați din focarele de tuberculoză, cu maladii nespecifice cronice ale organelor respiratorii și copii care fac frecvent infecții respiratorii.

În activitatea sa nemijlocită, Centrul Cornești se conduce de un șir de acte legislative, iar la data de 18 martie 2002 a fost adoptat Statutul Centrului Ftiziopneumologic de Reabilitare pentru Copii Cornești. În discuțiile cu administrația Centrului s-a menționat că în anul 2019 s-a elaborat un proiect de Regulament de activitate, care a fost trimis *spre avizare și aprobare către Ministerul Sănătății, dar care nu a fost probat nici până la etapa actuală.*

În perioada anului 2021 Centrul a găzduit 199 de copii dintre care 114 băieți și 85 de fete număr care este în creștere față de aceeași perioadă a anului 2020, când numărul total de copii internați a constituit 128.

În cadrul monitorizării a fost atrasă atenția asupra respectării drepturilor tangențiale sistemului rezidențial al instituției. Astfel, cu privire la respectarea **dreptului la educație**, s-a

concluzionat că instituția dispune de 12 cadre didactice care asigură exercitarea fizică a dreptului copilului la educație. Din cauza faptului că instituția este specializată în instituționalizarea copiilor de la 3-11 ani aici în mare parte este asigurat procesul educațional din ciclul preșcolar și ciclul primar al învățământului general. Centrul Cornești asigură copiii cu manualele necesare conform curriculumului de studiu și cu rechizitele de birou necesare, din bugetul instituției. Realizarea programului de învățământ are loc conform curriculumului național, iar obiectele de studiu predate corespund domeniului aprobat de Ministerul Educației și Cercetării.

Totuși, din cadrul discuțiilor cu administrația instituției a fost evidențiat faptul că nu este atestată o colaborare oficială între direcția de învățământ raională în cărei rază teritorială se află Centrul Cornești, motiv din care sunt anumite probleme cu privire la acordarea gradelor de calificare pentru personalul didactic încadrat în instituția rezidențială. Problema respectivă se este cauzată de faptul că Centrul fiziopneumologic se află în subordinea Ministerului Sănătății și efectiv acesta nu a asigurat o colaborare eficientă a instituțiilor din subordine cu entitățile din domeniul educației. Astfel, analizând informația prezentată de către Direcția Educație a raionului Ungheni, se atestă o atitudine indiferentă față de procesul educațional care se desfășoară în cadrul instituției date¹⁴².

Problema respectivă este menținută inclusiv și de către Ministerul Educației Cercetării care deși este instituția primordială în asigurarea politicilor din domeniul educației nu a întreprins măsuri concrete în vederea garantării nivelului de calitate a studiilor prestate în cadrul instituției vizate. Ministerul Educației și Cercetării susține ca și autoritățile locale pasând esponsabilitatea și nu doresc să-și asume responsabilitatea pentru a redresa situația creată¹⁴³.

¹⁴² Din răspunsul Direcției Educație Ungheni „conform anexei nr. 5 la Hotărârea Guvernului cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Sănătății nr. 148 din 25 august 2021, fondatorul I.P. „Centrul fiziopneumologic de Reabilitare pentru Copii Cornești”, este Ministerul Sănătății. Potrivit pct. 7 sbpct. 11) din Regulamentul cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Sănătății, una din funcțiile de bază ale acestuia constă în coordonarea și monitorizarea activității autorităților administrative din subordine și a instituțiilor publice în care Ministerul deține calitate de fondator.”;

¹⁴³ Din răspunsul MECC nr. 03/1-09/125 din 17 ianuarie 2022 „Centrele Ftiziopneumologice de Reabilitare pentru Copii din localitățile Cornești și Târnova asigură continuitatea procesului educațional prin intermediul personalului didactic angajat în cadrul instituțiilor. De menționat că, în conformitate cu Hotărârea Guvernului nr. 148/2021 cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Sănătății, ambele Centre Ftiziopnemologice sunt incluse în lista instituțiilor publice în care Ministerul Sănătății are calitatea de fondator. La solicitare, Ministerul Educației și Cercetării realizează vizite de monitorizare la Centrele menționate. Un mecanism instituțional de cooperarea între ministerul Educației și Cercetării și Ministerul Sănătății nu există.”;

De asemenea a fost constatat și faptul că deși înșiși angajații centrului menționează faptul că în cadrul instituției există anumite cazuri de abuz și violență între copii aceștia, deși au un Registru de evidență a cazurilor de abuz și violență, în conformitate cu Ordinul Ministerului Educației nr. 77/2013, totuși completarea acestui registru este formală, iar o evidență corespunzătoare nu este ținută în acest sens.

Analizând respectarea dreptului la educație se evidențiază și faptul că deși instituția rezidențială asigură în mare parte minimul de calitate solicitat de actele normative din domeniul respective, se atestă totuși unele carențe în asigurarea implementării art. 29 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului. Centrul asigură doar condițiile de predare a materiilor de studiu incluse în programa națională de învățământ lăsând la o parte aspectul general al dreptului la educație în raport cu Convenția ONU și anume formarea copilului drept un individ activ al societății care își conștientizează drepturile și responsabilitățile și poate face uz de el în caz de necesitate. La acest aspect, precizăm faptul că colaboratorii centrului nu a putut prezenta programe educaționale consacrate drepturilor copilului, care au fost desfășurate în incinta instituției.

În concluzie, evidențiem faptul că, deși asigurarea dreptului la educație atinge standardele minime de calitate solicitate de programa națională de studii, per general, dreptul copilului la educație nu este racordat la standardele prestabilite de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului.

Respectarea dreptului la familie, a fost un alt segment analizat în cadrul monitorizării, deoarece contactul cu familia biologică este primordial pentru buna dezvoltarea a copilului. Asigurarea contactului cu familia nu presupune doar asigurarea contactului părinților/rudelor cu copilul dar și implicarea lor activă în procesul de reabilitarea și în procesul de formare a copilului atât timp cât acesta se află în instituția respectivă.

Din analiza stării de fapt a fost constatat că asigurarea dreptului la familie a copilului este superficială, aceasta datorându-se în mare parte lipsei de interes din partea părinților. Administrația instituției a menționat că copii în cele mai dese cazuri sunt practic abandonați în centrele respective rudele invocând diverse motive precum: lipsa resurselor financiare, boala, lipsa condițiilor de trai distanța mare, aflarea peste hotarele țării, etc., pentru ca să vină în vizită la proprii copii. De remarcat că nici instituția nu întreprinde măsuri suficiente și nu aplică mecanismul intersectorial de cooperare, pentru a implica familia sau autoritățile tutelare de la

locul de trai al copilului, în cele mai frecvente situații acest contact stabilindu-se doar la momentul instituționalizării copilului și la momentul de externare. Starea de lucruri a devenit și mai critică în situația creată de pandemie, când și instituția a fost nevoită să impună restricții în vederea întreprinderilor în format fizic.

În cadrul vizitei de monitorizare a fost remarcat faptul că instituția nu dispune de o cameră amenajată special, în scopul de a realiza întreprinderile părinților/rudelor cu copilul, acestea având loc în holul instituției sau în camera de zi a copiilor. Centrul Cornești nu dispune de o cameră separată în care părinții ar putea rămâne cu copiii în cazul vizitelor de lungă durată (1-2 zile), motivul invocat fiind limitarea resurselor financiare.

De evidențiat este că, contactul cu familia biologică în mare parte se menține prin comunicarea telefonică. În incinta instituției copii au posibilitatea de a vorbi cu părinții de la telefonul staționar care este amplasat în anticamera directorului instituției, sau de la telefonul mobil personal, în cazul în care îl dețin. Dar trebuie evidențiat faptul că administrația instituției a menționat că în scopul evitării acțiunilor infracționale și a conflictelor între copii, toate telefoanele mobile, sunt depozitate și păstrate la directorul instituției. Respectiv, din cele analizate conchidem faptul că contactul telefonic indiferent de tipul dispozitivului staționar/mobil se face doar cu acordul administrației instituției fapt ce poate fi calificat ca un obstacol în comunicarea copiilor cu propria familie. În acest sens, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în recomandările sale anterioare, inclusiv în rapoartele anuale a subliniat de mai multe ori importanța contactului telefonic liber, a copiilor instituționalizați, a căror deplasare este restricționată sau interzisă din cauza regimului instituției în care se află. Contactul cu familia biologică sau cu persoanele din afara instituției reprezintă o premisă pentru o resocializare mai rapidă a copilului în situația când acesta va finisa tratamentul și va fi întors în familie/comunitate/societate.

În aceste condiții concluzionăm faptul că Centrul de Reabilitare Cornești înregistrează curențe la stabilirea și menținerea contactului familial între copil și familia biologică și extinsă nefiind asigurat implementarea corespunzătoare a dreptului la familie garantate prin prisma prevederilor art. 5, 9 și 10 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului¹⁴⁴.

Referitor la asigurarea **dreptului la sănătate** se constată faptul că, Centrul de Ftiziopneumologie Cornești, fiind instituție cu specific medical în domeniul prevenirii și

¹⁴⁴ https://drepturilecopilului.md/files/publications/CDC_2005_final.pdf

profilaxiei tuberculozei, își desfășoară activitatea în concordanță cu legislația din domeniul sănătății și a Protocoalelor Naționale citate anterior. Totuși, din perspectiva asigurării drepturilor copilului s-au constatat un șir de curențe care urmează a fi înlăturate cât la nivel instituțional atât și prin intervenția Ministerului Sănătății în calitate de fondator care coordonează activitatea Centrului. În cadrul monitorizării s-a constatat o discrepanță în procesul de internare a copiilor. Din discuțiile purtate cu administrația instituției s-a constatat că la momentul internării copiilor în Centrul de reabilitare, care are loc urmare a avizului medicului fiziopneumolog și a comisiei de profil acesta, în multe cazuri este însoțit pentru a fi internat fie de asistentul social din localitate, un colaborator medical, sau o rudă. Respectiv, în urma celor enunțate se constată problema cu privire la semnarea acordului cu privire la internarea copilului și cu privire la administrarea tratamentului medicamentos. În această ordine de idei conchidem faptul că în conformitate cu legislația în vigoare reprezentanții legali ai copilului sunt părinții, tutorii sau curatorii or persoanele care înlocuiesc aceste persoane. În condiția în care copilul este adus de o persoană care nu posedă nici un fel de împuterniciri cu privire la reprezentarea copilului în fața autorităților publice, semnarea acordurilor respective urmează a fi interpretată ca fiind nulă de principiu.

De asemenea, o altă problemă conexă respectării dreptului la sănătate a copilului o reprezintă perioada tratamentului administrat. Termenul plasamentului se decide de către comisia specializată ulterior prelungirea tratamentului se decide de un comitet specializat compus din 3 medici din cadrul spitalului IMSP IFP „Chiril Draganiuc”. Totuși, din informațiile analizate se denotă faptul că în mai multe cazuri copilul a fost plasat în centru, deoarece pentru autoritățile publice locale internarea într-o asemenea instituție sau o instituție similară, reprezintă mai degrabă o formă de repaos, drept consecință copii fiind lăsați în aceste instituții pe perioade care pot depăși și doi ani sau și mai mult.

În consecință, susținem faptul că autoritățile urmează să reevalueze procedeele de instituționalizare a copiilor în Centrul de Reabilitare Ftiziopneumologic Cornești.

Neadmiterea discriminării și reîncadrarea socială au fost alte două domenii. Respectiv, se evidențiază faptul că copiii care suferă de tuberculoză, ca și copiii care sunt infectați cu HIV/SIDA, sunt în continuare marginalizați și stigmatizați de restul societății. Totodată, pandemia a îngreunat cu mult procesul de încadrare socială a copiilor care suferă de tuberculoza astfel, aceștia prezentând în continuare o dilemă nesoluționată de către autoritățile

publice centrale și locale. Se evidențiază de asemenea și faptul că Centrul de reabilitare Cornești menține legături de slabe cu instituțiile conexe, copiii nu sunt implicați în alte activități decât cele care se petrec pe teritoriul instituției, cu mici excepții atunci când sunt donații din afara instituției, de la partenerii non-guvernamentali cu care colaborează instituția.

O altă problemă depistată în cadrul Centrului de Reabilitare Cornești reprezintă divergența datelor de internare. Conform răspunsului parvenit din cadrul instituției la data de 10 decembrie 2021, în perioada anului 2021, din totalul numărului de copii internați în instituția rezidențială cei mai mulți au parvenit din cadrul raionului Nisporeni – 82, Strășeni 39, Chișinău – 20, Anenii-Noi – 22. Totuși, în urma analizei răspunsurilor parvenite din cadrul instituțiilor medicale teritoriale se constată o divergență considerabilă în datele raportate. Astfel, în baza răspunsului parvenit de la instituția Medico-sanitară publică Centrul de sănătate Nisporeni, cu semne de tuberculoză au fost depistați doar 4 copii, care au fost repartizați în Centrele de reabilitare Cornești și Târnova¹⁴⁵.

În consecință se recomandă instituirea unui mecanism eficient de monitorizare și raportare cu privire la internare copiilor în Centrul de reabilitare Cornești.

Cu privire la respectarea **drepturilor și libertăților civile** (libertatea de asociere, exprimare, participare), putem afirma că centrul nu organizează activități și nu are strategii de implicare a copilului în procesul decizional.

În cadrul monitorizării s-au purtat discuții confidențiale cu copiii, unde ultimii au menționat că sunt satisfăcuți în mare parte de condițiile din Centru, dar vor să fie întorși mai curând acasă.

Centrul Ftiziopneumologic de Reabilitare pentru copii Târnova

Centrul Ftiziopneumologic de Reabilitare pentru copii Târnova a fost constituit în baza Hotărârii Guvernului nr. 212 din 22 februarie 2002 cu privire la reorganizarea sanatoriilor pentru copii din subordinea Ministerului Sănătății, în baza fostului sanatoriu antituberculos pentru copii „Târnova”, cu preluarea funcțiilor ultimului.

Centrul Târnova reprezintă o instituție bugetară, republicană, astfel bugetul alocat pentru perioada anului 2021 a constituit 23 840 400 lei, iar la data monitorizării (14 decembrie 2021), în buget mai fiind disponibili încă câteva milioane de lei care au rămas de pe urma achiziționării produselor alimentare, din motiv nu a fost suplinit numărul total de paturi

¹⁴⁵ Răspunsul IMSP Nisporeni nr. 01-14/391 din 23 decembrie 2021;

preconizat pentru perioada anului 2021. Ombudmasnul Copilului atrage atenția asupra discrepanței inexplicabile de moment cu privire la diferența dintre sumele bugetare alocate care constituie practic 300%, respectiv bugetul alocat pentru Centrul de reabilitarea din Târnova este de 3 ori mai mare decât bugetul Centrului de reabilitare Cornești, deși numărul copiilor plasați în cadrul centrului de reabilitare Târnova, în anul 2021 este mai mic față de numărul copiilor din instituția rezidențială Cornești 135/199. Deși s-a încercat să se obțină o informație la acest capitol, nici colaboratorii instituțiilor rezidențiale și nici autoritatea publică centrală reprezentată de Ministerul Sănătății nu a oferit un răspuns plauzibil în acest sens.

Centrul este organizat pentru 200 paturi, predestinat pentru copiii cu vârsta de la 7 la 16 ani din toată Republica Moldova, copiii cu procese locale tuberculoase în fază involutivă, cu sechele post tuberculoase, în perioada precoce sau tardivă de contaminare tuberculoasă, cu reacții hiperergice și salt tuberculinic, contaminați și necontaminați din focarele de tuberculoză, cu maladii nespecifice cronice ale organelor respiratorii și copii care fac frecvent infecții respiratorii.

În instituția vizată au fost depistați 9 copii care se află în Centrul respectiv mai mult de 4 ani, cu toate că internarea recomandată constituie termenul maxim de 6 luni cu posibilitatea de prelungire la recomandarea Comitetului format din 3 medici. În perioada anului 2021, cei mai mulți copii au fost instituționalizați din cadrul raioanelor Dondușeni și Anenii Noi câte 25 și respectiv 26 de copii.

Reieșind din considerentul că observațiile constatate în cadrul Centrului de reabilitare Târnova sunt similare celor listate mai sus în capitolul destinat Centrului Cornești, vom evidenția aspectele cele mai importante.

- Internarea copilului are loc în majoritatea cazurilor, în prezența persoanelor străine copilului care nu dispun de împuternicirile necesare pentru a semna acordul de internare și acordul cu privire la administrarea tratamentului medicamentos;
- Acordurile și informația cu privire la internare sunt comunicate și discutate cu persoanele adulte, fără a comunica copilului și a-i explica pe înțelesul lui, reieșind din maturitatea sa, situația reală în care se află;
- La internare, copilul este examinat de medicul de gardă împreună cu asistenta medicală;

- Centrul nu dispune de un mecanism concret de internare a pacientului, acesta rămânând în mare parte la discreția medicului de gardă;
- Contactul copilului cu familia biologică este unul redus în mare parte, din cauza interesului scăzut al părinților, dar și din cauza conlucrării slabe a instituției rezidențiale cu autoritățile tutelare locale și cu familia;
- Contactul copilului cu părinții sau rudele este realizat în mare parte prin telefonul mobil sau prin telefonul fix. Copiii nu dispun de o intimitate sporită în momentul discuțiilor cu persoanele apropiate;
- Centrul dispune camere de vizită de lungă durată unde părinții pot rămâne peste noapte;
- În perioada anului 2021, contactul copilului cu familia a fost destul de redus din cauza condițiilor pandemice COVID-19;
- Instituția nu dispune de un articol bugetar cu privire la procurarea vestimentației pentru copii, aceasta fiind în mare parte asigurată de către familia copilului sau de către organizațiile filantropice cu care colaborează Centrul;
- Centrul dispune de cadrele didactice necesare pentru asigurarea implementării programului de studiu pentru ciclul primar și gimnazial;
- Instituția nu asigură copiii cu manuale;
- Instituția nu deține evidența cazurilor de abuz și violență asupra/între copii;
- Participarea copilului în procesul decizional este una formală, fără respectarea recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului¹⁴⁶;
- Centrul nu implementează politici de reîncadrare socială a copilului după momentul externării și în scopul evitării stigmatizării copiilor care au fost tratați de tuberculoză;
- În cadrul vizitei de monitorizare administrația Centrului Târnova nu a permis reprezentanților Oficiului Avocatului Poporului să poarte discuții confidențiale cu copiii, care se aflau în instituție;
- Din discuțiile în prezența directorului Centrului copii au menționat că sunt satisfăcuți de condiții, dar doresc să plece cât mai repede acasă;

¹⁴⁶https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f12&Lang=en

- Implementarea Convenției ONU cu privire la drepturile copilului în cadrul Centrului Ftiziopneumologic de Reabilitare pentru Copii Târnova este una nesatisfăcătoare care necesită intervenția autorităților atât la nivel local cât și la nivel central.

În concluzia celor enunțate supra, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului înaintază următoarele **RECOMANDĂRI:**

- **Ministerul Sănătății** va definitiva și aproba Regulamentele de funcționare a Centrelor Ftiziopneumologic de Reabilitare pentru Copii Târnova și Cornești;
- **Ministerul Sănătății în comun cu Ministerul Educației și Cercetării** vor stabili un mecanism de monitorizare a procesului educativ și de colaborare, în scopul de a evalua și acredita periodic instituțiile didactice din cadrul Centrelor Ftiziopneumologice de Reabilitare pentru Copii din Târnova și Cornești;
- **Ministerul Sănătății** va reevalua politica de instituționalizare a copiilor în faza de reabilitare a tuberculozei evitând la maxim posibil plasarea copilului în sistemul rezidențial;
- **Ministerul Sănătății în comun cu Ministerul Educației și Cercetării** vor identifica soluții pentru asigurarea fondului de carte a Centrelor Ftiziopneumologic de Reabilitare pentru Copii Târnova și Cornești, în special manuale pentru predarea obiectelor de studiu din cadrul curriculumului național de învățământ;
- **Ministerul Sănătății în colaborare cu autoritățile tutelare locale** vor întreprinde măsuri în scopul de a evita plasamentul de lungă durată a copilului;
- **Ministerul Sănătății** va modifica/îmbunătăți mecanismele de lucru pentru racordarea acestora la prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului.

CAPITOLUL VIII

EVALUAREA GRADULUI DE FUNCȚIONARE A SERVICIILOR DE ASISTENȚA PSIHOLAGICĂ ACORDATE COPILOR SUPUȘI ABUZULUI

Abordarea și organizarea serviciilor psihologice pentru copiii în situații de risc devine un subiect actual la nivel național, fiind în interacțiune cu nevoile de ocrotire a dreptului oricărui copil la viață, supraviețuire și dezvoltare, sănătate, precum și recuperare fizică și psihologică¹⁴⁷.

Violența față de copii este problemă actuală pentru Republica Moldova, iar asistența psihologică oferită victimelor abuzului la orice etape este necesară pentru creșterea calității vieții copiilor și asigurarea unei dezvoltări armonioase a acestora.

Abuzul de orice fel și neglijarea pot modifica grav structura personalității copilului, iar dacă nu sunt depistate și tratate corespunzător, pot avea repercusiuni majore în timp, însoțind subiectul de-a lungul întregii vieți.¹⁴⁸ Protecția și îngrijirea sunt tot atât esențiale pentru a reduce daunele, cât și pentru a depăși consecințele traumei, prin urmare, oferirea serviciilor de asistență și reabilitare a copiilor victime ale violenței, exploatării și traficului necesită atenție sporită, iar dezvoltarea acestora devine o prioritate pentru instituțiile statului.

Ratificând instrumente internaționale cu privire la drepturile copiilor¹⁴⁹, statul și-a asumat responsabilitatea pentru elaborarea de politici, crearea cadrului instituțional și folosirea unor mecanisme eficiente de protecție a diferitor categorii de copii, precum și prestarea unor servicii calitative încât acestea să răspundă necesităților copilului și să asigure creșterea nivelului bunăstării lui.

În acest sens, cele mai des întâlnite servicii pentru copiii victime a violenței, neglijării, exploatării și traficului sunt acelea care asigură: asistența medicală, asistența juridică, asistența psihologică, serviciile educaționale și cele de asistență socială.

Servicii de asistență psihologică pentru copiii victime ale violenței, exploatării și traficului în Republica Moldova sunt realizate atât de instituțiile de stat, cât și cele private.

¹⁴⁷ Articolul 39 al Convenției ONU pentru drepturile copilului;

¹⁴⁸ Salvați Copiii. Ghid de bune practici pentru prevenirea abuzului asupra copilului, București, 2003;

¹⁴⁹ Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului (adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 20 noiembrie 1989); Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (adoptată la 04 noiembrie 1950, ETS nr. 5); Convenția Europeană pentru Exercițarea Drepturilor Copiilor (adoptată la 25 ianuarie 1996, ETS nr. 160); Convenția Consiliului Europei pentru Protecția Copiilor contra Exploatării Sexuale și Abuzului Sexual (adoptată la 25 octombrie 2007, ETS Nr. 201);

Trebuie să evidențiem faptul că servicii specializate pentru această categorie de beneficiari există cel mai des în cazul instituțiilor neguvernamentale. Instituțiile de stat care oferă asistență psihologică, de regulă, au un număr mare de beneficiari cu un spectru larg de probleme: asistența psihologică în instituțiile școlare, serviciile de asistență psihopedagogică, centre de plasament, centre de zi, centrele de sănătate mintală. Practic specializate sunt, după cum am menționat mai sus, doar Centrele pentru victimele și potențialele victime ale traficului de ființe umane și centrele pentru victimele violenței domestice.

Analizând funcționalitatea serviciilor de asistență psihologică oferite de către instituțiile guvernamentale, putem sublinia câteva constatări de bază:

- Instituțiile guvernamentale depun eforturi pentru a oferi servicii de asistență psihologică de calitate tuturor grupurilor vulnerabile, în special copiilor victime ale violenței, exploatării și traficului.

- Chiar dacă legislația, politicile, studiile în domeniu indică oferirea serviciilor de consiliere și asistență psihologică specializată pentru copiii victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, prestarea lor este fragmentată. Serviciile psihologice nu sunt distribuite uniform la nivel național și activitatea multor dintre acestea depinde mai degrabă de susținerea donatorilor și/sau de autoritățile locale și, respective, de bugetele locale, și practic nu se bazează pe evaluarea necesităților.

- Nu există o bază normativă cu referire la activitatea psihologului și activităților acestuia, iar încercările eșuate de a adopta o Lege cu privire la exercitarea profesiei de psiholog influențează negativ asupra oferirii de servicii de calitate.

- Numărul specialiștilor psihologi este insuficient practic în toate instituțiile, fie ele din domeniul educație sau asistență socială (iar în unele lipsesc totalmente), cel mai mult această problemă se observă în localitățile rurale. Este constatată necesitatea unităților de psiholog în majoritatea instituțiilor de educație, precum și în cadrul direcțiilor de asistență socială și protecție a familiei teritoriale.

- Imposibilitatea de a oferi date cu referire la cazurile în care a fost nevoie de implicarea psihologului, în mare parte este cauzată de lipsa unor instrumente de evaluare a eficacității intervenției specialiștilor în procesul de identificare, evaluare, referire, asistență și monitorizare a copiilor victime. Existența unor date cu referire la intervenția psihologului în cazurile copiilor

victime ale violenței, exploatării și traficului ar putea argumenta necesitatea dezvoltării acestui serviciu în cadrul DASPF.

– Statul și-a asumat angajamentele și costurile pentru reabilitarea psihologică în cazul copiilor victime ale infracțiunii. Cu toate acestea, chiar dacă art.8 al Legii nr.137 din 29.07.2016 privind reabilitarea victimelor infracțiunilor, prevede faptul că consilierea psihologică, este asigurată de către psihologii din cadrul subdiviziunilor teritoriale de asistență socială, după 5 ani, încă în majoritatea DASPF teritoriale nu există unitate de psiholog. Legea 137/2016 este actul normativ ce argumentează crearea acestui serviciu, iar autoritățile de toate nivelele trebuie să ofere resursele necesare (financiare, metodologice, etc) pentru dezvoltarea acestuia.

– Imposibilitatea de a avea servicii specializate în toate localitățile (publice sau prestatori de servicii private), impune specializarea și/sau perfecționarea psihologilor ce sunt implicați în intervenția cazurilor de violență, neglijare, exploatare și abuz asupra copilului, fie aceștia din instituții educaționale sau din domeniul de asistență socială, organe de drept, sau instituții medicale. Lipsa instruirilor suficiente în acest domeniu este resimțită de către specialiștii vizați dar și de către beneficiarii acestor servicii.

– Instituțiile superioare de învățământ care pregătesc specialiști psihologi nu au cursuri speciale privind asistența copiilor victime a violenței, neglijării, exploatării și traficului, însă, toate universitățile au în planul-cadru de studiu cursuri privind evaluarea psihologică și consiliere psihologică atât la programele de licență, cât și cele de master.

– Salarizarea specialiștilor psihologi în cadrul instituțiilor de învățământ este nemotivată, chiar dacă conform Codului Educației, psihologul este considerat cadru didactic, nivelul de salarizare fiind mai mic decât al unui profesor. Clasa de salarizare este 52 pentru psiholog și 56 pentru profesor, ceea ce face neechitabilă munca realizată de către psiholog, iar solicitările de intervenție printre care implicarea acestuia în identificarea și asistarea cazurilor de violență, neglijare, exploatare și trafic necesită eforturi suplimentare financiare pentru perfecționare profesională și îmbunătățirea bazei metodologice (mulți specialiști menționează că merg la instruiți pe cont propriu).

– Dificultățile cu care se confruntă psihologii din instituțiile de învățământ și din Serviciul Asistență Psihologică în asistența copiilor victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului țin de insuficientă formare/pregătire a specialiștilor; volumul

exagerat de atribuții, timpul restricționat, număr mare de elevi pentru un psiholog; rolul psihologului școlar perceput incorect („statutul dubios”, „imaginea negativă a psihologului”, „psihologul poate orice”); lipsa ghidurilor practice, a materialelor și literaturii de specialitate; lipsa de condiții, a echipamentului de lucru în multe cazuri; lipsa programelor de intervenție, standardelor de lucru; lipsa instrumentelor de evaluare (testelor); mecanismul defectuos de asigurare a confidențialității.

În contextul celor indicate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, pentru dezvoltarea serviciilor psihologice oferite copiilor victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului înaintea următoarele **RECOMANDĂRI:**

- **Ministerul Educației și Cercetării** va elabora Legea cu privire la profesia de psiholog și mecanismul de atestare/licențiere a activității de psiholog, evidența psihologilor, standarde de calitate, ceea ce va permite unificarea standardelor pentru furnizarea de servicii psihologice populației, asigurarea calității, precum și disponibilitatea de consiliere, psihoterapie și sprijin;
- **Ministerul Muncii și Protecției Sociale** va facilita crearea serviciilor specializate de asistență psihologică a copiilor în situații de risc/victimelor infracțiunilor, în funcție de nevoile copiilor și numărul beneficiarilor acestor servicii;
- **Ministerul Educației și Cercetării** va dezvolta module de instruire inițială și continuă privind asistența psihologică a copiilor victime sau potențiale victime a violenței, neglijării, exploatării și traficului ce va fi integrat în programele de instruire inițială și continuă a tuturor specialiștilor din instituțiile ce oferă servicii pentru copii;
- **Ministerul Educației și Cercetării** va revizui actele care indică numărul de specialiști psihologi în instituțiile de educație și identifică numărul optim de specialiști în funcție de numărul de solicitări, nevoile copiilor și standardele de lucru;
- **Ministerul Educației și Cercetării** va revizui clasa de salarizare a psihologilor din instituțiile de învățământ și Serviciile de asistență psihopedagogică;
- **Ministerul Muncii și Protecției Sociale** va introduce unitatea de psiholog în cadrul Direcțiilor de asistență socială și protecție a familiei (p.15 capitolul VII al Regulamentului cadru de organizare și funcționare a structurii teritoriale de asistență social);

- **Ministerul Muncii și Protecției Sociale** va dezvolta un instrument de evaluare și monitorizare a calității serviciilor psihologice acordate copiilor victime a violenței, neglijării, exploatării și traficului;
- **Ministerul Educației și Cercetării** va elabora un Ghid metodologic pentru psihologi privind intervenția psihologică în cazul copiilor victime a violenței, neglijării, exploatării și traficului;
- **Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Sănătății, Centrul Republican de Asistență Psihologică, Autoritățile Publice Locale, Administrația Națională a Penitenciarelor** vor întreprinde măsurile necesare pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă a specialiștilor și vor oferi instrumentele de evaluare psihologică, metodologiile și materialele necesare;
- **Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Sănătății, Ministerul Muncii și Protecției Sociale** vor întreprinde măsurile necesare pentru intensificarea mecanismului de cooperare în cazurile copiilor-victime a violenței, neglijării, exploatării și traficului și vor identifica posibilități de implicare a serviciilor de asistență psihologică private cu examinarea posibilității finanțării acestor servicii din bugetul de stat.

CAPITOLULL IX

PROPUNERI DE MODIFICARE A LEGISLATIEI

PE SEGMENTUL DREPTURILOR COPIILOR ÎNAINTATE

DE AVOCATUL POPORULUI PENTRU DREPTURILE COPILULUI

Pe parcursul anului 2021 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, a înaintat mai multe propuneri de modificare a cadrului normativ, ca urmare a deficiențelor identificate privind respectarea drepturilor copiilor la mai multe compartimente.

Au fost identificate unele lacune în aplicarea cadrului normativ în vigoare, inclusiv prin lipsa unui mecanism clar privind *dreptul la proprietate*, procesul de dobândire a dreptului de succesiune, modul de gestionare a patrimoniului dobândit de copiii minori, dar și exigențele la eliberarea autorizațiilor de către consiliul de familie sau autoritățile tutelare, în cazurile ce vizează drepturile patrimoniale ale copiilor.

În contextul celor menționate, a fost înaintată către Guvernul Republicii Moldova, propunerea de modificare a legislației¹⁵⁰, prin care s-a recomandat crearea unui grup de lucru interministerial (Ministerul Justiției, Ministerul Sănătății, Ministerul Muncii și Protecției Sociale) cu participarea/consultarea reprezentanților Camerei Notariale din Moldova, reprezentanților autorităților tutelare teritoriale, societății civile din domeniul drepturilor copilului, etc. pentru analiza cadrului legal în vigoare care vizează drepturile patrimoniale ale copilului, inclusiv a copiilor aflați în situații de risc și intervenirea cu amendamentele de rigoare; examinarea circumstanțelor expuse, inclusiv în cadrul grupului de lucru creat și oferirea explicațiilor de rigoare în Comentariul la Codul Civil pentru a asigura interpretarea și aplicarea echivocă de către autoritățile competente a prevederilor Codului Civil și a elimina orice ambiguități din lege; elaborarea cadrului metodologic, Regulamentului /Instrucțiunii privind exigențele la eliberarea autorizațiilor autorităților tutelare în cazurile ce vizează drepturile patrimoniale ale copiilor și altor acte procedurale necesare pentru punerea în aplicare neuniformă a prevederilor din Codul civil vizate, reglementarea unei proceduri unificate cu privire la luarea în considerare a opiniei copilului, în mod obligatoriu, în conformitate cu vârsta și gradul său de maturitate, precum și elaborarea unor ghiduri metodologice pentru reprezentanții autorităților tutelare cu privire la examinarea cazurilor ce vizează drepturile

¹⁵⁰ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/06/04-2-5-din-26.03.21-prop.-de-modif.-a-leg-tiei.pdf>

patrimoniale ale copilului în scopul facilitării procesului de consolidare a capacităților profesionale ale acestora.

Prin răspunsul Ministerului Justiției¹⁵¹, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, a fost asigurat că vor fi analizate deficiențele de ordin normativ enunțate în propunere. În ceea ce privește Comentariul Codului Civil, a fost menționat că nu este atribuția Ministerului Justiției, și că, urmare a adoptării Legii nr. 133/2018 privind modernizarea Codului civil, prin care au fost operate o serie de modificări conceptual, este necesară elaborarea unui nou comentariu, or cel existent cuprinde constatări perimate. În acest sens, Consiliul Superior al Magistraturii a solicitat suportul partenerilor de dezvoltare pentru elaborarea comentariului Codului civil al Republicii Moldova.

În procesul de monitorizare a respectării drepturilor copiilor cu dizabilități, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a constatat lipsa determinării *minimului de existență* a acestui grup de persoane. Ombudsmanul Copilului își manifestă îngrijorarea cu privire la insuficiența măsurilor din sistemul de protecție socială a copiilor cu dizabilități. Minimul de existență stabilit ar trebui să constituie temeiul legal pentru stabilirea ulterioară a cuantumului prestațiilor sociale și dezvoltarea serviciilor sociale necesare pentru persoanele și copiii cu dizabilități.

Pentru respectarea dreptului la asistență socială a copilor cu dizabilități, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, a înaintat propunerea de modificare a legislației¹⁵² către Comisia parlamentară protecție socială, sănătate și familie, Comisia parlamentară drepturile omului și relații interetnice și Prim-ministrului Republicii Moldova, prin care recomandă inițierea evaluării intermediare a Legii nr. 152/2012 cu privire la minimul de existență pentru aprecierea eficienței și eficacității acțiunii prevederilor legale asupra grupurilor vulnerabile și examinarea oportunității revizuirii în sensul completării prevederilor articolului 4 cu o listă cu grupurile distincte, persoane cu dizabilități și copii cu dizabilități. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a propus examinarea oportunității de ajustare a Hotărârii Guvernului nr. 285/2013 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de calculare a mărimii minimului de existență, cu includerea unor prevederi referitoare la modul de calculare a minimului de existență pentru persoane și copii cu necesități special, precum și evaluarea

¹⁵¹ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/06/raspunsul-MJ-din-9.06.21-la-nr.04-2-5-21.pdf>

¹⁵² <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/01/Scrisoare-c%C4%83tre-comisiile-parlamentare-%C8%99i-Guvern.pdf>

situației cu privire la statisticile disponibile în domeniul dizabilității, cu stabilirea unei evidențe dezagregate, inclusiv după tipul dizabilității.

Răspunsul parvenit de la Ministerul Muncii și Protecției Sociale¹⁵³ în mare parte se referă la serviciile create în beneficiul persoanelor cu dizabilități, fără a face referiri concrete la situația copiilor cu dizabilități și propunerile înaintate de către Ombudsmanul Copilului cu referire la evaluarea situației privind statisticile disponibile în domeniul dizabilității, stabilirea unei evidențe dezagregate, inclusiv, stabilirea minimumului de existență pentru aceste categorii de persoane/copii, prin ajustarea Legii nr. 152/2012 cu privire la minimumul de existență și Hotărârii Guvernului nr. 285/2013 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de calculare a mărimii minimumului de existență pentru persoanele/copiii cu dizabilități. În scopul de a preveni și elimina premisele pentru încălcarea drepturilor și libertăților copiilor, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, a solicitat repetat un răspuns exhaustiv pe marginea problemei și a propunerilor înaintate.

În scopul de a monitoriza respectarea dreptului la asistență socială pentru *copiii în situație de risc*, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a examinat proiectul Regulamentului¹⁵⁴ de organizare și funcționare al Serviciului social Centrul de zi pentru copii în situație de risc, elaborat de Direcția generală pentru protecția drepturilor copilului a Consiliului municipal Chișinău și plasat pentru consultări publice.

Urmare a examinării proiectului de Regulament, Ombudsmanul Copilului a venit cu o opinie, prin care susține inițiativa Direcției generale pentru protecția drepturilor copilului a Consiliului municipal Chișinău. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului este de opinie că actul normativ în acest domeniu ar trebui să răspundă necesităților reale ale beneficiarilor cu stabilirea unor obiective clare pentru a eficientiza procesul de evaluare a progreselor înregistrate în urma implementării acestuia. Urmare a analizei proiectului propus, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a venit cu unele sugestii pentru a îmbunătăți acest document din perspectiva abordării bazate pe drepturile omului, și mai exact, a drepturilor copiilor.

O altă problemă abordată în adresările Avocatului Poporului pentru drepturile copilului se referă la *refuzul de a achita indemnizația stabilită copilului cu statut de copil orfan*, în

¹⁵³ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/01/R%C4%83spuns-Ministerul-Muncii-%C8%99i-Protec%C8%9Biei-Sociale.pdf>

¹⁵⁴ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/10/opinie-catre-DGPDC-din-26.10.2021.pdf>

cazul continuării studiilor peste hotarele țării. Au fost identificate imperfecțiuni în Legea nr. 315/2016 privind prestațiile sociale pentru copii și Regulamentul cu privire la modul de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru unele categorii de copii și tineri, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 132/2020, în vigoare de la 1 ianuarie 2021. Aspectul la care atrage atenția Avocatul Poporului pentru drepturile copilului este lipsa/imperfecțiunea prevederilor din Regulamentul cu privire la modul de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru unele categorii de copii și tineri, privind achitarea prestațiilor sociale pentru copiii care au rămas temporar fără ocrotire părintească sau au rămas fără ocrotire părintească și sunt încadrați în una din instituțiile de învățământ din altă țară, echivalente instituțiilor de învățământ de nivelul 3-7 din Republica Moldova.

În acest context a fost înaintată propunerea de modificare a legislației¹⁵⁵ către Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, prin care a fost recomandată inițierea procedurii de operare a modificărilor/completărilor în textul Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru unele categorii de copii și tineri aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 132/2020, în vederea înlăturării normelor limitative în raport cu copiii care își continuă studiile peste hotarele Republicii Moldova, precum și pentru asigurarea implimentării fără echivocuri a prevederilor respective de către instituțiile care le aplică, precum și revizuirea punctului 18 din Hotărârea Guvernului nr. 581/2006 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă, astfel încât să fie incluse toate tipurile instituțiilor de învățământ, conform Codului educației nr. 152/2014, pentru a oferi posibilitate tuturor copiilor/tinerilor aflați sub tutelă/curatelă de a beneficia de indemnizația lunară respectivă.

Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, prin răspunsul său¹⁵⁶ a menționat, că recomandările în cauză vor fi supuse examinării și analizei riguroase în procesul de perfecționare/îmbunătățire a cadrului normativ în domeniul protecției drepturilor copilului.

Siguranța și protecția copilului împotriva violenței, abuzului și/sau neglijenței a fost și rămâne un subiect prioritar în agenda Avocatului Poporului pentru drepturile copilului.

¹⁵⁵ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/04/04-2-04-din-02.03.2021-propunere-de-modificare-a-legisla%C8%9Biei-%C3%AEndemniza%C8%9Bii-p-u-unele-categorii-de-copii-%C8%99i-tineri-MSMP.pdf>

¹⁵⁶ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/04/04-2-04-din-02.03.2021-r%C4%83spunsul-MSMP-nr.-14-1231-din-09.03.2021-16.03.2021.pdf>

În contextul inițiativei legislative¹⁵⁷ privind modificarea Codului Educației al Republicii Moldova prin care se propune introducerea noțiunii de **bullying**, fenomen care își face simțită prezența tot mai insistent, ca formă de violență interpersonală între elevi, însoțită de diverse alte forme de abuz, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a înaintat forului legislativ Opinia sa cu unele propuneri la proiectul înregistrat. Avocatului Poporului pentru drepturile copilului a menționat că este un proiect de lege vital și un pas important pentru asigurarea demnității tuturor copiilor din Republica Moldova.

În context, Ombudsmanul Copilului a propus de a fi introdusă în Codul Educației reglementarea care să prevadă că cadrele didactice vor fi instruite, în cadrul sesiunilor de perfecționare pe care le urmează, și cu privire la violența psihologică - bullying. Această mențiune presupune că cadrele didactice vor fi instruite cum să identifice fenomenul și cum să aplice strategiile și măsurile potrivite.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră că doar definirea noțiunii de bullying în Codul Educației este insuficientă, fără alte reglementări clare în dispozițiile de conținut cu privire la interzicerea acțiunilor de bullying, drepturile și obligațiile personalului implicat în procesul educațional, consecințele juridice în cazul admiterii sau inacțiunii în cazurile de bullying.

Ombudsmanul Copilului constată carențe de ordin legislativ și procedural în cazul desfacerii căsătoriei de către organul de stare civilă și notar. În consecință, din cauza acestor carențe este lezat **dreptul copilului la opinie** care este parte a procesului de desfacere a căsătoriei de comun acord a soților. Atât organul de stare civilă cât și notarul, în cadrul procedurii de desfacere a căsătoriei de comun acord nu iau în considerare opinia copilului privind stabilirea domiciliului, în lipsa reglementărilor legale, proceduri și mecanisme de implementare.

În acest context, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, a înaintat propunerea de modificare a legislației¹⁵⁸ către Guvernul Republicii Moldova. Propunerea recomandă revizuirea prevederilor Codului Familiei nr. 1316 din 26.10.2000, Legii privind procedura notarială nr. 246 din 15.11.2018, Legii privind actele de stare civilă nr. 100 din 26.04.2001 întru valorificarea aspectului ascultării opiniei copilului la desfacerea căsătoriei părinților la

¹⁵⁷ Proiectul de lege pentru modificarea Codului educației al Republicii Moldova nr.152/2014, Inițiativa legislativă nr. 301 din 25.10.2021;

¹⁵⁸ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/01/propCodului-Fam.pdf>

organul de stare civilă și notar; elaborarea normelor de completare/modificare a Codului Familiei nr. 1316 din 26.10.2000, Legii privind procedura notarială nr. 246 din 15.11.2018, Legii privind actele de stare civilă nr. 100 din 26.04.2001 cu stipularea procedurii de audiere a copilului la desfacerea căsătoriei părinților în procedură administrativă și notarială, autorității responsabile în desfășurarea audierii, formei audierii, circumstanțelor care contravin intereselor copilului și pot fi invocate drept temei de respingere de către notar a cererii de divorț; elaborarea actelor de executare a legilor (Codul Familiei nr. 1316 din 26.10.2000, Legea privind procedura notarială nr. 246 din 15.11.2018, Legea privind actele de stare civilă nr. 100 din 26.04.2001) pentru descrierea detaliată și clară a procedurii de audiere a copilului la desfacerea căsătoriei părinților în procedură administrativă și notarială, cu oferirea de modele de acte ce urmează a fi întocmite la finele procedurii și întru respectarea interesului superior al copilului.

Ministerul Justiției, în răspunsul¹⁵⁹ expediat Oficiului Avocatului Poporului, a indicat că, există anumite posibilități de intervenție în cadrul normativ pentru sporirea clarității și accesibilității acestuia, fără a indica exhaustiv metodele de intervenție.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a fost informat despre unele cazuri când ***dreptul la cetățenie*** prin aplicarea prevederii art.11 alin.(1) lit.a) din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024/2000 este în defavoarea persoanelor născute în străinătate. Situația aparent problematică a fost invocată de persoanele născute în afara Republicii Moldova, ai căror părinți sau cel puțin unul din ei la momentul nașterii erau cetățeni ai Republicii Moldova și, care la momentul solicitării certificatului de neapartenență la cetățenia Republicii Moldova constată că dețin cetățenia Republicii Moldova în baza art. 11 alin. (1) lit. a), deși nu au avut nici o relație juridică cu statul. Starea de lucruri creată trezește nedumerirea persoanelor, mai ales că nu au exprimat nici un consimțământ în acest sens și întâmpină impedimente la obținerea cetățeniei altui stat, angajarea în forțele de ordine, organele de securitate etc. Practica demonstrează că pentru început acestea urmează să perfecteze actele de identitate moldovenești, după care să urmeze etapele procedurii de renunțare la cetățenia Republicii Moldova. Aceste acțiuni implică cheltuieli de ordin financiar, dar și de timp.

În rezultatul ședinței de lucru cu reprezentanții autorităților publice ce au atribuții în domeniul cetățeniei (Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Aparatul

¹⁵⁹ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/01/doc17.pdf>

Președintelui Republicii Moldova, Agenția Servicii Publice și Ministerul Justiției), Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a venit cu propunerea către Ministerul Justiției privind crearea unui grup de lucru interministerial (compus din angajați ai Ministerului justiției, Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, Comisiei pentru problemele cetățeniei și acordării de azil politic de pe lângă Președintele Republicii Moldova, cu disponibilitatea participării reprezentantului Oficiului Avocatului Poporului, etc.) pentru o analiză amplă a practicii altor state și examinarea oportunității de a opera modificări/rezerve în legătură cu aplicarea art. 11 alin. (1) lit. a) din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024/2000 în privința copiilor născuți în afara teritoriului Republicii Moldova ai căror părinți sau cel puțin unul din ei la momentul nașterii erau cetățeni ai Republicii Moldova, și care nu avut nici o legătură juridică cu statul.

Ministerul Justiției, prin răspunsul său, a informat că, dacă la etapa la care urmare a unei analize se va atesta și comunica existența unei probleme sistemice, Ministerul va rămâne deschis pentru discuții și analiză a unor eventuale intervenții legislative.

Pe segmentul dreptului la cetățenie, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a depus sesizare la Curtea Constituțională a Republicii Moldova pentru exercitarea controlului constituționalității sintagmei „cu condiția că, la momentul nașterii, cel puțin unul dintre părinți deține drept de ședere sau beneficiază de protecție internațională acordate de autoritățile competente ale Republicii Moldova ori este recunoscut apatrid de autoritățile competente ale Republicii Moldova” din art. 11 alin. (1) lit. c) a Legii cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024/2000, în redacția Legii nr. 132/2017 pentru modificarea și completarea Legii cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024/2000, în partea ce ține de condiționarea acordării cetățeniei copilului născut pe teritoriul Republicii Moldova de forma juridică de aflare a părinților/părintelui pe teritoriul Republicii Moldova.

Problema identificată a constat în faptul că redacția actuală a art. 11 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 1024/2000, prin care este considerat cetățean al Republicii Moldova copilul născut pe teritoriul Republicii Moldova din părinți care au cetățenia unui alt stat sau unul dintre care este apatrid sau beneficiar de protecție internațională, iar celălalt este cetățean străin, cu condiția că, la momentul nașterii, cel puțin unul dintre părinți deține drept de ședere sau beneficiază de protecție internațională acordate de autoritățile competente ale Republicii Moldova ori este recunoscut apatrid de autoritățile competente ale Republicii Moldova, pare a fi discriminatorie,

deoarece condiționarea cetățeniei copilului născut pe teritoriul Republicii Moldova de forma juridică de aflare a părinților săi pe acest teritoriu, precum și excluderea sintagmei „...dacă statul acela nu acordă cetățenie copilului” din redacția inițială a Legii nr. 1024/2000, poate genera copii apatrizi de la naștere, în cazurile în care țara de origine a părinților/unuia din părinți nu acordă cetățenia sa copiilor născuți pe teritoriul altor state sau are rezerve în privința acestora. Caracterul discriminatoriu al normei legale a fost constatat și de Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității prin Avizul consultativ emis la solicitarea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului. Sesizarea este în examinare la Curtea Constituțională.

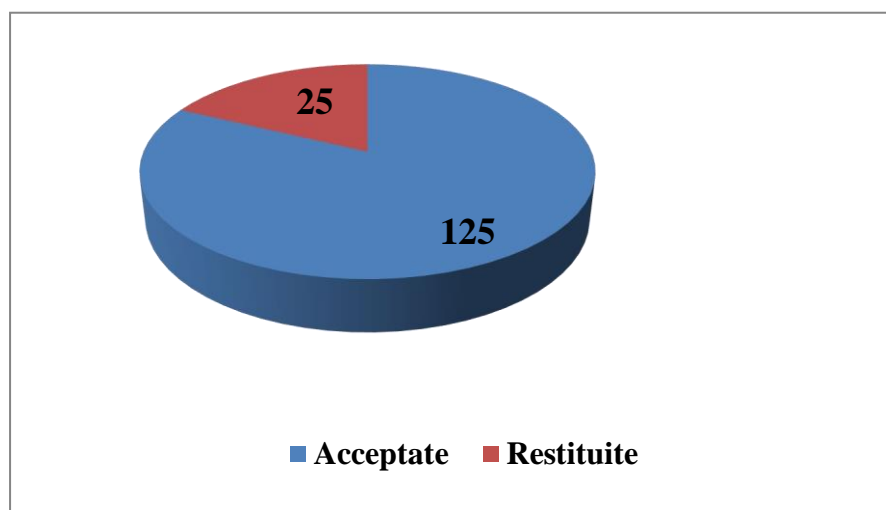
CAPITOLUL X

CERERILE PARVENITE ÎN ADRESA

AVOCATULUI POPORULUI PENTRU DREPTURILE COPILULUI ÎN 2021

În anul 2021 în adresa Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului au parvenit **150 de cereri**. Se atestă o scădere a numărului de adresări comparativ cu anul precedent. (anul 2016 – 95 cereri; anul 2017 – 147 cereri; anul 2018 – 174 cereri; anul 2019 – 129 cereri; anul 2020 – 178 cereri; anul 2021 – 150 cereri)

Din numărul total de cereri 125 cereri au întrunit condițiile de admisibilitate și au fost acceptate spre examinare. În privința a 25 cereri au fost emise decizii de restituire a cererii fără examinare, explicând petiționarului procedura pe care acesta este în drept să o folosească pentru a-și apăra drepturile și libertățile.

În contextul atribuțiilor funcționale, în scopul asigurării respectării drepturilor copilului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, este în drept să acționeze din oficiu pentru a asista copilul aflat în dificultate sau situație de risc. Urmare a informațiilor apărute în mass-media, rețelele de socializare, și apelurilor preluate de la „Telefonul Copilului” (0 80011116), pe parcursul anului 2021, Ombudsmanul Copilului s-a sesizat din oficiu, în 24 cazuri, în care s-a atestat încălcarea dreptului la sănătate – 3; dreptul la educație – 4; protecție față de abuz și neglijare – 5; dreptul la familie – 4; dreptul la nume – 3; dreptul la supraviețuire și dezvoltare - 5.

**Clasificarea cererilor privind dreptul pretins încălcat după Convenția ONU cu privire
la drepturile copilului**

TEMATICA ADRESĂRILOR	Cereri recepționate	Cereri acceptate	Cereri restituite	Re Cereri remise	nr. Acte de acționare	Concluzii în instanța de judecată
Dreptul la identitate și cetățenie, art. 8	1	1			1	
Violența asupra copiilor: art. 19	21	19	2		4	
<i>Violența în instituțiile de învățământ</i>						
<i>Violența domestică</i>	7	4	3		2	
<i>Violența în alte instituții ale statului asupra copiilor</i>	1	1				
<i>Exploatarea sexuală, art. 34</i>	2	2			1	
Recuperarea/ reintegrarea fizică, psihologică, socială a copiilor victime ale unei forme de neglijență și abuz, art. 39	15	10	5			
Mediul familial al copilului/separarea și menținerea relațiilor cu părinții, art. 9	15	12	3		6	
Responsabilitățile, drepturile și îndatoririle ce revin părinților naturali, art. 5	22	22			3	
Reîntregirea familiei, reședința părinților în state diferite, art. 10	4	4				
Responsabilitatea comună a părinților de a crește copilul, servicii de îngrijire a copiilor, art. 18	6	3	3			
Asigurarea unui nivel de trai decent din partea părinților prin asistența materială (nevoia de hrană, îmbrăcăminte, locuință, pensia alimentară), art. 27	8	5	3			2
Protecția specială și servicii alternative din partea statului pentru copiii lipsiți de mediul familial, art. 20	5	5				
Transferul/ reîntoarcerea copilului din străinătate, art. 11	5	3	2			
Asistența socială, art. 26	6	3	2	2	1	
Dreptul la sănătate și servicii medicale, art. 24	3	2	1			
Dreptul la educație, art. 28	2	2			2	
Dreptul la viață decentă a copiilor handicapați fizic și mental, CES, art. 23	4	4			2	

Opinia copilului, inclusiv în orice procedură judiciară sau administrativă, art. 12	1	1				
Dreptul la libertatea de exprimare, art. 13	1	1				
Protejarea copilului împotriva informațiilor și materialelor care dăunează bunăstării acestuia, art. 17	1	1				
Exploatarea economică a copilului, art. 32	2	2				
Traficul de copii, art. 35	2	2				
Interzicerea torturii, acces rapid la asistență juridică, altă asistență corespunzătoare, art. 37	1	1				
Drepturile copiilor bănuți, acuzați sau găsiți vinovați de încălcarea legii penale, art. 40	2	2				
Drepturile copiilor aparținând unei minorități, etnice, religioase sau lingvistice, art. 30	1	1				
Dreptul copilului la libertatea de asociere și la libertatea de întrunire pașnică, art. 15	2	2				1
Număr total cereri	150	125	25	2	20	6

Dinamica acțiunilor procesuale/actelor de reacționare

Acțiuni procesuale	2017	2018	2019	2020	2021
Aviz cu recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului (art.24 din Legea nr.52 din 03.04.2014)	28	25	14	17	22
Demers (pentru intentarea unui proces penal/disciplinar în privința persoanei cu funcții de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea considerabilă a drepturilor și libertăților omului (art.25 alin.(1) lit.b) din Legea nr.52	4	1	1	3	2
Sesizare asupra cazului de încălcare a eticii de serviciu, târăgănare și birocrațism (art.25 alin.(1) lit.d) din Legea nr.52	4	4	2	6	-
Acțiuni în instanța de judecată/intervenire în proces pentru a depune concluzii/concluzii (art.25 alin.(2) și (3) din Legea nr.52	8	8	3/6/10	1/3/7	8
Acord de conciliere (art.23 alin.(3) din Legea nr.52	1	1	-	-	-
Propuneri privind îmbunătățirea activității aparatului administrativ în temeiul subpunctului 6 din punctul 7 al capitolului II din Regulamentul de organizare și funcționare a OAP	1	1	1	2	-
Solicitare de efectuare a expertizei judiciare	-	-	-	-	-

(art.11 lit.m) din Legea nr.52)					
Propuneri și recomandări de perfecționare a legislației (art.27 lit.(a) din Legea nr.52)	4	1	2	7	6
Sesizarea Curții Constituționale în vederea controlului constituționalității actelor normative (art.26 din Legea nr.52)/opinii	2	2 opinii	-/2	2	1
Opinii asupra proiectelor de acte normative (art.27 lit.(b) din Legea nr.52)	1	8	11	8	2
T O T A L	53	51	52	57	41

DREPTURILE COPILULUI PRIN PRISMA EXAMINĂRII CERERILOR

Copiii, titulari de drepturi, rămân în viziunea Avocatului Poporului pentru Drepturile Copilului prioritari în procesul de activitate, mai cu seamă atunci, când își propune să ilustreze modul în care norma juridică se adaptează intereselor și necesităților specifice ale lor, rolul părinților/reprezentanților legali, precum și al autorităților publice responsabile de implementarea cadrului juridic de promovare, asigurare și protecție a drepturilor copilului, fiind unul esențial, în situațiile în care responsabilitățile le revin în cea mai mare măsură.

Recunoscând principiile fundamentale ale educației¹⁶⁰, Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului pe parcursul anului 2021 a monitorizat implementarea mecanismelor de protecție și intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului¹⁶¹. În acest sens Ombudsmanul Copilului menționează că *directorii instituțiilor de învățământ sunt obligați să stipuleze în regulamentele de activitate, contracte și în fișele de post ale salariaților obligativitatea sesizării cazurilor de abuz și neglijare, să informeze și să pună la dispoziția salariaților fișe de sesizare, registre, precum și să asigure la nivelul fiecărei instituții implementarea procedurii de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ, să desemneze o persoană din rândul membrilor administrației instituției în calitate de coordonator al activităților de gestionare a cazurilor de abuz și neglijență, precum și să organizeze activități de informare a copiilor și părinților,*

¹⁶⁰ Art.7 din Codul Educației al Republicii Moldova;

¹⁶¹ Ordinul Ministerului Educației nr.77 din 22.02.2013;

*îngrijitorilor, reprezentanților legali ai copiilor, despre modul de sesizare a cazurilor suspecte de abuz și neglijare.*¹⁶²

În pofida existenței unui mecanism proactiv, garantat de stat, Ombudsmanul Copilului a identificat un număr impunător de cazuri de abuzpsihologic și fizic¹⁶³ admis în privința copiilor în cadrul unor instituții de educație timpurie și de nivel liceal, atât din partea personalului de conducere, cât și din partea minorilor înșiși. Monitorizarea și intervenția Avocatului Poporului pentru Drepturile Copilului au făcut să fie stabilite cauzele care generează apariția acestora: nivelul nesatisfăcător al stafului, de cunoaștere a procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului¹⁶⁴ și a metodologiei¹⁶⁵, precum și a politicii de protecție a copilului per ansamblu. Abordarea necorespunzătoare din partea cadrelor didactice și a personalului de conducere a procesului de implementare a mecanismelor de protecție, în opinia Ombudsmanului Copilului este cauzată de: fenomenul protecționismului/favoritismului colegial, al cvasisolidarității corporative, din cauza indiferenței și/sau lipsei capacităților de a identifica și/sau a percepe potențialele abuzuri/neglijențe atât din partea personalului, cât și din partea elevilor, frica copiilor de a-și exprima opinia, pentru a nu fi supuși ulterior unor eventuale acțiuni de victimizare și hărțuire.

Constatarea cea mai gravă a Ombudsmanului Copilului în acest sens este ***mușamalizarea cazurilor de abuz și violență admise în privința minorilor din partea managerilor de conducere și/sau a personalului din instituția de învățământ, precum și a organelor de control, fapt ce duce la eschivarea, în majoritatea cazurilor, de la răspunderea administrativă și/sau penală, anchetele interne de serviciu și intervenția organelor de urmărire penală, având deseori finalități formale.***

În opinia Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, personalul de conducere/didactic nu asigură în deplină măsură securitatea vieții și ocrotirii sănătății copiilor, elevilor și studenților în procesul de învățământ¹⁶⁶, în unele cazuri fiind chiar complice prin

¹⁶² Idem, punctele 2 și 3;

¹⁶³ Pe parcursul anului 2021 au fost examinate 39 cazuri unde copiii au fost supuși actelor de violență din partea cadrelor didactice în instituțiile de învățământ general și preșcolar;

¹⁶⁴ Ordinul Ministerului Educației nr.77 din 22.02.2013;

¹⁶⁵ Metodologia de aplicare a Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ preuniversitar în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului (Ordinul Ministerului Educației nr. 858 din 23 August 2013)

¹⁶⁶ Articolul 35 din Codul Educației al Republicii Moldova ;

tolerare, tănuire a unor fapte de acest gen. În context, Ombudsmanul Copilului evidențiază cazul sesizat de mama unui minor privind acțiunile de violență aplicate în privința acestuia. Educatoarea din cadrul unei instituții preșcolare din Chișinău a lăsat fără supraveghere copiii, ulterior au fost depistate urme de strangulare și leziuni vizibile în jurul gâtului unui copil, a apărut presupunerea că aceste leziuni au fost cauzate în timpul cât a lipsit educatoarea și copiii au rămas fără supraveghere. Deși, cazul a fost examinat de organul de urmărire penală, petenta a solicitat intervenția Avocatului pentru drepturile copilului pe motivul că administrația instituției preșcolare creează impedimente ce duc la tergiversarea cercetării, existau încercări de a mușamaliza cazul. Urmare a investigării cazului, Ombudsmanul Copilului a constatat aplicarea neconformă a mecanismului de intervenție a lucrătorilor instituției de învățământ în cazurile de abuz și neglijare, or acțiunile/inacțiunile cadrelor didactice, manifestate prin neglijare în supraveghere, care au dus la vătămare corporală ușoară a unui minor, au fost interpretate drept unele impasibile vizavi de integritatea fizică și psihică a minorului, examinarea cazului de către Comisia multidisciplinară, fiind lipsită de o abordare bazată pe drepturile copilului, managerului instituției a manifestat o atitudine părtinitoare a față de angajatele implicate în conflict, ultimilor fiindu-le aplicată mustrare aspră. Mai mult, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a stabilit că în pofida existenței prevederilor legale în regulamentul intern a mecanismului de protecție, instituția s-a aflat în imposibilitatea de a prezenta registrul și fișa de sesizare a cazului. Răspunsul DGETS¹⁶⁷ la situația sesizată, în opinia Ombudsmanului Copilului, este unul formal, or managerul instituției a fost sancționat pentru îndeplinirea necorespunzătoare a atribuțiilor, persoanele implicate continuă să activeze împreună cu angajatele ce se fac vinovate de conflict. **Cazurile de abuz față de copii în instituțiile educaționale constituie o încălcare gravă a legislației, însă, în majoritatea cazurilor, abuzatorilor li se aplică alte sancțiuni, decât concedierea, prevăzută legal pentru manifestarea oricărui tip de violență față de copil, chiar și o singură dată**¹⁶⁸.

Un caz similar este cel al fraților, elevi într-un liceu din capitală, ai căror părinți au sesizat Ombudsmanul Copilului cu scopul de a interveni pe faptul acțiunilor de abuz psihologic și discriminare admise de către personalul responsabil de gospodărie al instituției liceale, în privința copiilor. Petenții au invocat faptul că angajata manifestă un comportament agresiv față

¹⁶⁷ Răspunsul nr.0118/1716 din 18.05.21 al DGETS;

¹⁶⁸ Ordinul Ministerului Educației nr.77 din 22.02.2017;

de copiii lor, hărțuindu-i verbal, fapt care a dus la afectarea psihologică a copiilor și apariția fricii de a frecventa liceul. Considerând acțiunile invocate drept discriminatorii pe criteriu etnic și de abuz psihologic, Ombudsmanul Copilului a intervenit către administrația liceului cu avize, prin care a solicitat luarea măsurilor urgente regăsite în politica de protecție a copiilor aprobată la nivel de stat. Urmare răspunsurilor parvenite din instituția vizată, Ombudsmanul Copilului a constatat o lipsă de cunoaștere a metodologiei de aplicare a procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ preuniversitar în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului, dar și o atitudine părtinitoare a personalului de conducere față de acest caz, demonstrată prin acțiuni formale și analiză subiectivă a faptelor sesizate, recomandările nefiind realizate. Acționând în interesele superioare ale copiilor, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a sesizat Ministerul Educației și Cercetării, care are calitatea de fondator al acestei instituții, solicitându-i să întreprindă măsuri pentru a redresa situația și gestiona pozitiv cazul astfel, încât mediul școlar să fie unul prietenos copiilor. Totodată, Ombudsmanul Copilului a sesizat și Consiliul de Egalitate în vederea examinării circumstanțelor discriminatorii și acțiunilor de hărțuire și victimizare. În pofida faptului că Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică a acordat suport liceului privind implementarea politicilor de protecție a copilului împotriva abuzurilor, instituția liceală rămâne la moment lipsită de un management fiabil, persoanele responsabile de situația de conflict, continuând să activeze în instituție, iar gestionarea defectuoasă a cazului, generând efecte negative atât asupra copiilor victime, cât și a membrilor familiei acestora. Mai mult, starea de lucruri, a făcut părinții să nu fie siguri de mediul școlar în care își fac studiile copiii, iar întru prevenirea unor acțiuni abuzive repetate, au decis ca aceștea să nu frecventeze școala. Atenționând autoritatea centrală prin numeroase avize despre agravarea situației în instituția liceală, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului rămâne îngrijorat de tergiversarea acțiunile/inacțiunilor acesteia, având în vedere că faptele se referă la copii, autoritățile urmând a avea intervenții prompte în acest sens.

Este de menționat că un rol important în gestionarea cazurilor de abuz admise în privința copiilor în cadrul instituțiilor de învățământ, o are *psihologul școlar*, or acesta are menirea de a contribui la crearea unui climat psihologic favorabil și la diminuarea situațiilor de conflict, însă în majoritatea cazurilor examinate acesta sau lipsește în instituție sau are o pregătire superficială vizavi de acțiunile de intervenție. În procesul de investigare a cazurilor de abuz,

Ombudsmanul Copilului observă că psihologii instituțiilor de învățământ, deseori chiar cunoscând faptul comportamentelor deviante sau despreconflictele dintre elev-elev, elev-profesor, psihologii rămân pasivi în soluționarea acestora sau acțiunile de intervenție nu sunt conforme.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului urmărește o tendință a psihologilor școlari de a reduce activitatea de intervenție doar la *observație, interviu și convorbire*, care în esență reprezintă o etapă preliminară în soluționarea cazurilor. Or, aceste intervenții au drept scop interviuarea ambelor părți, înțelegerea cauzelor, analiza modului în care situația de conflict/abuz putea fi evitată, analiza consecințelor asupra elevilor, clasei, identificarea și adoptarea măsurilor necesare menținerii stării de bine. Astfel, Ombudsmanul Copilului urmărește omiterea esențialului în intervențiile de supervizare a cazurilor de abuz, și anume *opinia copilului (victimă și/sau abuzator)* cu privire la incidentul creat. Iar în cazul în care se admite, că copilul trece prin criza de vârstă, nu este creat un plan individual de lucru cu copilul pe viitor, pentru a depăși problemele caracteristice vârstei și pentru a depăși situații similare pe viitor.

Finalitățile educaționale a procesului educației incluzive, la fel au constituit subiecte în cererile parvenite în adresa Ombudsmanului Copilului. Astfel, se constată în continuare lipsa toleranței față de copiii cu nevoi speciale, atât a unor grupuri de părinți, cât și a personalului de conducere din unele instituții de învățământ, în procesul de implementare a educației incluzive. Ombudsmanul Copilului rămâne profund dezamăgit de faptul, că promovarea educației incluzive stârnește atitudine negativă în sistemele de învățământ. La această concluzie Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a ajuns în momentul în care cererile adresate lui, au demonstrat acțiuni discriminării în privința copiilor cu nevoi speciale în procesul educațional. Așa motive cum sunt „lipsa capacităților de înțelegere reduse”, „crearea impedimentelor și sustragerea atenției elevilor la ore, alții decât cei cu nevoi speciale”, „lipsa capacităților și a pregătirii cadrelor didactice” au stat la baza sesizărilor Ombudsmanului Copilului, invocându-se faptul că educația incluzivă este un proces prematur pentru învățământul moldovenesc, pledându-se pentru menținerea procesului de educație în instituții speciale pentru aceștea. Trezește uimire faptul că această abordare a dreptului la educație a fost manifestată și în unele instituții de învățământ în domeniul privat, care interpretează educația incluzivă a copiilor cu nevoi speciale, drept un fenomen ce „strică imaginea” unor astfel de instituții, oferind acestui

proces o tentă agresivă. În context, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a reamintit angajamentul statului privind implementarea programului de dezvoltare a educației¹⁶⁹, al cărui scop este asigurarea oportunităților și șanselor egale pentru persoanele exclusive/marginalizate de a beneficia de drepturile fundamentale ale omului la dezvoltare și educație, în condițiile diversității umane, intervenind cu acțiuni prompte pe cazurile individuale pentru repunerea în dreptul la educație și excluderea fenomenului de discriminare. Totuși în opinia Ombudsmanului Copilului managementul educației incluzive este unul defectuos, în mare parte din cauza faptului că eforturile Statului pentru fortificarea și fezabilitatea serviciilor de educație incluzivă la nivel instituțional sunt insuficiente. Mai grav, nu există resurse financiare adecvate pentru promovarea pozitivă a educației incluzive în rândul cadrelor didactice, cât și datorită percepției negative a avantajelor educației incluzive, de către acestea, în special la nivel local. În acest sens, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului găsește necesară consolidarea colaborării interinstituționale și acordarea de suport adecvat din partea autorităților publice locale, precum și promovarea educației incluzive și a toleranței în rândul părinților ai căror copii sunt alții decât cei cu nevoi speciale, precum și a promovării și dezvoltării serviciilor de voluntariat. Ombudsmanul Copilului constată necesitatea stridentă de monitorizare activă a educației incluzive și implicare promptă a autorităților responsabile de asigurarea incluziunii, dar și de educarea unei percepții pozitive a procesului de incluziune în rândul cadrelor didactice, permanent, dar mai ales atunci când sunt identificate lacune și/sau impedimente care fac implementarea lui dificilă, ori acestea duc la nerealizarea obiectivelor educaționale, garantate de norma legală. Astfel, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului constată în continuare stagnarea procesului de educație incluzivă și îndeamnă autoritățile statului de a atrage atenție sporită acestui subiect, pentru garantarea și asigurarea dreptului la educație, pe principii nediscriminatorii.

Astfel, în cadrul examinării unui caz, Ombudsmanul Copilului a găsit neproportională cerința obligatorie pentru *părinții ai căror copii împlinesc vârsta de 7 ani către începutul anului școlar, de a înscrie copiii în clasa întâi*,¹⁷⁰ raportată la capacitățile copiilor cu CES. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a găsit nejustificat răspunsul DGETS, prin care copilul urmează a fi înmatriculat în școală generală obligatoriu, odată ce a împlinit vârsta de

¹⁶⁹ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.523/11.07.2011;

¹⁷⁰ Metodologia de înscriere a copiilor în clasa I, aprobată prin ordinul Ministerului Educației nr.305/2016 și modificată prin ordinul nr.149 /2017;

școlarizare, în caz contrar, acesta urmează a fi școlarizat în instituție specială. Or, în condițiile în care aflarea copilului într-o instituție de educație timpurie generală a dus la o incluziune pozitivă a acestuia, cazul urmează a fi soluționat în mod individual, cu luarea în considerație a recomandărilor psihopedagogice și medicale. Ombudsmanul Copilului a recomandat autorităților centrale din domeniul educației, revizuirea cerinței obligatorii de înmatriculare copilului cu CES, prin prisma criteriului de proporționalitate, or încurajarea părinților de a instituționaliza copilul într-o școală specială vine în detrimentul stării de bine a acestuia.

În concluzie, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reiterează că mecanismele de protecție garantate de Stat nu au continuitate practică, ci mai mult *de hârtie*, abordarea implementării acestora fiind lipsită de respectarea *interesului superior al copilului*. În acest sens, Ombudsmanul Copilului consideră importantă consolidarea organizării instituționale privind intervenția lucrătorilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare și trafic, prin ghidarea și instruirea în mod uniform și practic a acestora; prin antrenarea psihologilor calificați în gestionarea cazurilor de abuz și violență; prin realizarea frecventă a acțiunilor de audit cu referire la organizarea procesului de intervenție; precum și prin realizarea anchetelor disciplinare bazate pe o abordare a drepturilor copilului. Totodată, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră valoroasă îmbunătățirea și dezvoltarea organizării activităților de prevenire a violenței în cadrul instituțiilor de învățământ, prin plasare vizibilă a panourilor informative și ajustarea paginilor web ale instituțiilor de învățământ cu informații ce vizează prevenirea și modul de soluționare a cazurilor de abuz și violență; implicarea activă a părinților și/sau a reprezentanților legali în ședințe informative, precum și monitorizarea în permanență a comportamentelor psiho-emoționale a copiilor, pentru stabilirea caracterului pozitiv și/sau negativ al mediului familial din care vin aceștea.

Reafirmând obligația statului de a proteja copiii de toate formele de maltratare săvârșită de către părinți sau alte persoane răspunzătoare de îngrijirea copiilor și de a aplica programe preventive și de tratament în această privință,¹⁷¹ Avocatul Poporului pentru drepturile copilului susține principiul prin care ***în toate deciziile și acțiunile ce afectează copiii ca indivizi sau grup, interesele lor majore trebuie luate în considerare în mod primordial, indiferent dacă deciziile sunt luate de guvern, de autorități administrative sau judiciare, sau de însuși***

¹⁷¹ Articolul 19 din Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului;

*membrii familiei.*¹⁷² În acest sens Ombudsmanul Copilului atrage atenția asupra rolului important pe care îl au organele de urmărire penală, precum și instanțele judecătorești la investigarea și examinarea cazurilor de violență și abuz admise în privința copilului, or cazurile aflate în examinare generează îngrijorare. O atenție sporită este necesar să fie oferită copiilor fără familie, statul fiind obligat de a oferi protecție specială și de a asigura posibilitatea îngrijirii corespunzătoare din partea altei familii sau în cadrul unei instituții.¹⁷³ Ombudsmanul Copilului a considerat neadecvată intervenția organului de urmărire penală vizavi de acțiunile/inacțiunile de protecție realizate de către autoritățile publice, precum și însăși față de investigarea cazului de abuz sexual admis în privința unui minor aflat în custodia unui Centru de Plasament. Urmare a acțiunilor de investigare întreprinse, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a stabilit un șir de circumstanțe, care indică vădit asupra unor acțiuni formale de protecție a interesului superior al copilului și/sau chiar inacțiuni ale autorităților publice locale din satul Larga, raionul Briceni, cât și a reprezentanților procuraturii Briceni, care a prezentat Procuraturii Generale raportul de rigoare. Rezumând concluziile Avocatului Poporului pentru drepturile copilului atestăm: *calitatea proastă a investigării penale de către Procuratura Briceni, caracterizată prin lipsă de obiectivitate și analiză complexă a circumstanțelor cazului, nefiind luate în considerație caracterul grav al acțiunilor, având în vedere faptul aplicării lor asupra minorilor, precum și lipsa de acțiune a organului de urmărire penală pe fapt (in rem și nu in personam); lipsa de plenitudine a acțiunilor de constatare a persoanelor care se prezumă, că ar fi realizat acțiuni de abuz și hărțuire, inclusiv sexuală, asupra minorului, precum și a persoanelor care s-ar fi aflat în cunoștință de cauză a circumstanțelor abuzive; calificarea juridică eronată a infracțiunii de către organul de urmărire penală Briceni, ori pentru cât de corect este calificată fapta prejudiciabilă săvârșită, depinde și cursul examinării cauzei penale per ansamblu, precum și echitatea pedepsei; lipsa examinării de către organul de urmărire penală Briceni, a acțiunilor/inacțiunilor autorităților publice vizate, inclusiv a responsabililor din SAP Briceni, în contextul asigurării măsurilor de protecție a minorului-victimă. În urma examinării cazului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a stabilit încălcarea prevederilor art.3, art.12.art.19, art.20 și art.34 din Convenția ONU privind protecția drepturilor copilului, precum și în materie procesuală, a prevederilor art.3 din Convenția*

¹⁷² Idem;

¹⁷³ Ibidem, articolul 20;

Europeană pentru Drepturile Omului, în contextul relor tratamente, admise de către autoritățile publice Briceni pe caz, pentru care a solicitat reluarea examinării și investigării circumstanțelor, cu declanșarea unei cauze penale noi.

Deciziile instanțelor judiciare, la fel, sunt lipsite de o abordare bazată pe drepturile copilului. În opinia Ombudsmanului Copilului, instanțele judiciare deseori nu iau în considerație interesul superior al copilului în procesul de examinare a cauzelor, or sarcinile procedurii civile constau în judecarea justă, în termen rezonabil, a cauzelor de apărare a drepturilor încălcate sau contestate, a libertăților și a intereselor legitime ale persoanelor fizice, care sunt subiecte ale raporturilor juridice civile, familiale, de muncă și ale altor raporturi juridice,¹⁷⁴ iar cauzele privind apărarea drepturilor și intereselor minorului, se judecă de urgență și în mod prioritar¹⁷⁵.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a găsit lipsită de imparțialitate și tergiversată examinarea de către instanțele ierarhic inferioare a cauzelor civile cu privire la decăderea din drepturile părintești, fapt care l-a determinat să înnainteze, cu *titlu de excepție*, concluziile sale, Curții Supreme de Justiție.

În acest sens, Ombudsmanul Copilului a considerat necesar de a sublinia că instanțele de judecată urmau să analizeze multilateral și atent circumstanțele, pentru a adopta o soluție proporțională și echitabilă, în special când acestea se referă *apriori* la siguranța integrității fizice și psihice a unui minor și *posteriori* la exercitarea drepturilor părintești. Mai mult, instanțele judiciare urmează să țină cont de concluziile autorităților tutelare, de expertizele specialiștilor atrași pentru a stabili starea psiho-emoțională și cea de sănătate a copiilor, precum și de acțiunile organului de poliție, urmare intervenției de asigurare a protecției copiilor. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a găsit nejustificat termenul de 3 ani pentru examinarea cauzei de către instanța de fond unde este vizat un minor. De asemenea, Ombudsmanul Copilului a găsit eronată interpretarea instanței de apel a elementului de extraneitate, evidențiind, că egalitatea juridică a părților atrage, implicit egalitatea sistemelor de drept la care acestea aparțin, iar între sisteme de drept aflate „pe picior de egalitate”, se va determina aplicabilitatea aceluia care vine să răspundă în mod pozitiv și prioritar *interesului superior al copilului*.

¹⁷⁴ Articolul 4 Cod Procedură Civilă a Republicii Moldova;

¹⁷⁵ Articolul 192 alineatul (3) Cod de Procedură Civilă a Republicii Moldova.

Deși în totalitatea circumstanțelor lor, cauzele civile au avut obiect și subiecți similari, excepție fiind tații biologici, care urmau a fi decăzuți din drepturile părintești, deciziile instanțelor de recurs au avut finalitate diferită. Pe una din cele două cauze, instanța de recurs a considerat admisibilitatea recursului cu casarea integrală a deciziei instanței de apel și trimitere spre rejudecare a cauzei. În cea de a doua cauză, a fost emisă încheiere de inadmisibilitate a recursului pe motiv că criticile aduse împotriva deciziei instanței de apel, în cererea de recurs suplimentară, nu pot fi avute în vedere, întrucât acestea au fost formulate după termenul legal de motivare a recursului,¹⁷⁶ deși recursul a fost stabilit de către aceeași instanță, ca declarat în termen.

Din constatările instanței de recurs Ombudsmanul Copilului subliniază că argumentele invocate în recursul declarat se referă la dezacordul recurentei cu soluția pronunțată de către instanța de apel, însă nu relevă încălcarea esențială sau aplicarea eronată a normelor de drept material, respectiv nu constituie temei de casare a deciziei contestate.¹⁷⁷

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului observă că încheierea de inadmisibilitate reproduce detaliat temeiurile de ilegalitate invocate de către recurentă, concluzia fiind caracterul declarativ al acestora. Așadar, o astfel de interpretare a admisibilității recursului vine în contradicție cu esența examinării acesteia, prin care, caracterul vădit neîntemeiat al recursului, nu mai constituie temei de inadmisibilitate. Asemenea abordare poate duce la reconsiderarea poziției privind compatibilitatea instituției admisibilității recursului cu Convenția europeană, or CtEDO, s-a bazat pe prezumția, că în cadrul acestei proceduri nu se examinează fondul cauzei.¹⁷⁸ Altfel spus, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră inadmisibilitatea recursului pe cauza dată drept una care a știrbit din esența dreptului de acces la justiție pentru recurent, generând inaplicabilitatea unei eventuale protecții legale pentru minor.

Existența unor astfel de cazuri, în opinia Ombudsmanului Copilului, reafirmă necesitatea instituirii organelor de drept specializate în investigarea și examinarea cauzelor în care sunt vizați copiii, ori abordarea generală a proceselor de urmărire penală și a celor judiciare, diminuează din caracterul pozitiv al principiului considerării interesului superior al

¹⁷⁶ Încheierea Colegiului Civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 31.03.2021; pe cauza civilă nr. 2ra-263/21;

¹⁷⁷ Idem;

¹⁷⁸ https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Admisibilitatea%20recursului%20in%20procedura%20civila%20experienta%20Republicii%20Moldova%20in%20contextul%20regional%2028II%29.pdf

copilului în toate deciziile luate în privința acestora.¹⁷⁹ De asemenea, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului găsește importantă revizuirea practicii Curții Supreme de Justiție, privind inadmisibilitatea recursului, în special pe cauzele privind acțiunile de abuz și violență admise în privința copiilor, astfel încât aceasta să nu afecteze fondul recursului și al dreptului în esență.

Celeritatea nesatisfăcătoare a acțiunilor de protecție realizate de către autoritățile tutelare în privința copiilor aflați în situație de risc, reprezintă un alt subiect identificat de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în procesul de examinare a cererilor. În contextul Legii nr.140/2013, Ombudsmanul Copilului menționează că copiii beneficiază de protecție fără vreo discriminare¹⁸⁰(..), iar autoritățile tutelare trebuie să întreprindă toate măsurile necesare pentru asistența și suportul copiilor¹⁸¹(..), care s-ar afla în una din situațiile ce prezintă risc: copiii supuși violenței, neglijării; care practică vagabondajul, cerșitul, prostituția; copiii lipsiți de îngrijire și supraveghere din partea părinților care absentează de la domiciliu, refuză să exercite obligațiile părintești sau au decedat; copiii care trăiesc în stradă, au fugit sau au fost alungați de acasă; copiii au fost abandonați de părinți; copiii sunt victime ale infracțiunilor; sau există o măsură de protecție judiciară în privința unui părinte¹⁸².

În contextul examinării cererilor adresate Ombudsmanului Copilului în anul precedent, cele mai frecvent întâlnite situații de risc în care s-ar fi aflat copiii au derivat din imposibilitatea/refuzul exercitării drepturilor părintești sau din admisibilitatea abuzului exercitării drepturilor părintești. Este de remarcat faptul că ambele situații s-au regăsit în cazurile în care părinții se află/s-au aflat în proces de separare sau divorț. Deoarece fiecare copil are dreptul să locuiască în familie, să-și cunoască părinții, să beneficieze de grija lor, să coabiteze cu ei¹⁸³, este de obligația părinților să asigure condiții de trai adecvate pentru dezvoltarea și confortul psihoemoțional al acestora, ori părinții poartă răspundere, în modul stabilit, pentru exercitarea drepturilor părintești în detrimentul intereselor copilului¹⁸⁴. Un element important al exercitării drepturilor părintești este asigurarea interesului superior al copilului în orice acțiune ce ține de dezvoltarea și educația acestuia, indiferent de faptul dacă

¹⁷⁹ Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului;

¹⁸⁰ Articolul.2 din Legea nr.140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți;

¹⁸¹ Idem, articolul 5;

¹⁸² Ibidem, articolul 8;

¹⁸³ Alineatul (2) al articolului 51 din Codul Familiei al Republicii Moldova;

¹⁸⁴ Idem, alineatul (4) al articolului 62;

părinții locuiesc împreună sau separat, iar în orice conflict sau litigiu în relațiile familiale, care crează sau ar putea crea un pericol pentru creșterea și dezvoltarea normală a copilului, afectează interesele lui legale, autoritatea tutelară recomandă membrilor familiei aflați în conflict sau litigiu soluționarea acestuia în cadrul unui proces de mediere¹⁸⁵.

Ombudsmanul Copilului consideră esențial rolul autorității tutelare în procesul de asigurare a drepturilor copilului, în special când relațiile familiale dintre soți generează conflicte ostile și acțiuni de violență psihologică și fizică, aceasta distruge echilibrul psiho-emoțional al copilului făcându-l vulnerabil în fața problemelor familiale cu care se confruntă, plasându-l în situație de risc.

O problemă des abordată în contextul exercitării drepturilor părintești sesizată de Ombudsmanul Copilului pe parcursul anului trecut, a fost asigurarea dreptului de comunicare a copiilor cu părinții care se află în proces de divorț și/sau în privința cărora deja există decizie judecătorească de încetare a relațiilor de familie. În opinia Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, cazurile investigate au dovedit atât incapacitatea părinților de a menține relații pozitive, indiferent de care ar fi statutul lor, cât și cea a autorităților publice de protecție a copilului de a acționa cu fermitate pentru a asigura protecția și realizarea dreptului copilului la comunicare. În context, Ombudsmanul Copilului subliniază că părintele care locuiește împreună cu copilul nu are dreptul să împiedice contactul dintre copil și celălalt părinte care locuiește separat¹⁸⁶, părinții în acest sens au dreptul să încheie un acord privind exercitarea drepturilor părintești de către părintele care locuiește separat de copil¹⁸⁷, iar în cazul unor divergențe apărute între soți, autoritatea tutelară teritorială intervine întru soluționarea acestora, prin stabilirea unui program de întrevederi, care poate fi contestat în instanța judecătorească sau să recomande și să încredințeze soluționarea cazului unui mediator. Programul de întrevederi se va întemeia pe un șir de factori¹⁸⁸ care necesită a fi luați în calcul și necesită a fi respectat de ambii părinți, indiferent dacă cel separat locuiește în țară sau se află peste hotarele ei, ori părintele în a cărui custodie se află copilul asigură comunicarea cu celălalt părinte prin

¹⁸⁵ Alineatul (4) articolul 7 din Codul Familiei;

¹⁸⁶ Idem, alineatul (1) articolul 64;

¹⁸⁷ Ibidem, alineatul (2) articolul 64;

¹⁸⁸ Ibidem, alineatul (2¹) articolul 64;

intermediul tehnologiilor informaționale sau alte mijloace, precum și posibilitatea vizitării copilului¹⁸⁹.

În pofida prevederilor legale existente, adresările către Ombudsmanul Copilului au demonstrat că realizarea comunicării copilului cu părinții nu a fost posibilă, dată fiind deplasarea acestuia de către unul din părinți peste hotarele țării, fără acordul celuilalt părinte, sau date fiind relațiile ostile dintre soți, inclusiv dintre cei care se află în proces de separare/divorț.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a considerat nejustificative și chiar îngrijorătoare inacțiunile autorității tutelare teritoriale și locale, în contextul asigurării dreptului copilului minor de a se vedea cu mama sa, copil în a cărui privință a fost instituită temporar măsură de protecție. Dată fiind necesitatea mamei biologice de a se angaja în câmpul muncii și de găsi un domiciliu stabil, întru asigurarea unui trai decent copilului, ultimul a fost încredințat pe o perioadă scurtă de timp unei rude, care a fost numită tutore. Ulterior, la solicitarea mamei că copilul să revină la dânsa, tutorele a refuzat, intervenția autorităților locale tutelare fiind redusă doar la elaborarea unui grafic de întrevederi, care nu putea fi realizat. Mai mult, administrația publică locală și teritorială au menționat, că tutorele este agresiv și nu oferă acces reprezentanților mecanismului intersectorial pe teritoriul locuinței sale, copilul în acest timp fiind închis în casă și lipsit de orice comunicare. Urmare a intervenției Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, copilul a revenit la mama lui.

Lipsite de raționamente pozitive, au fost considerate de Ombudsmanul Copilului și acțiunile unei autorități tutelare municipale, atunci când, în pofida constatării în cadrul ședinței multidisciplinare, a actelor de violență admise din partea tatălui în privința copiilor minori, Comisia a continuat să întocmească grafic de întrevederi pentru aceștia, fără să considere necesar a interpreta situația dată drept una de risc pentru minori. Având în vedere că soții se aflau în proces de divorț, iar abordarea mecanismului de protecție din partea autorității tutelare era lipsită de abordarea bazată pe interesul superior al copilului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a depus concluziile de rigoare în instanța de judecată.

În cazurile unde părinții se află în proces de separare/divorț, apar cazuri de scoatere ilegală a copilului de pe teritoriul țării de către un părinte, care sunt contrare obligațiunii de a respecta programul de întrevederi și asigurării unei comunicări pozitive a copilului cu ambii

¹⁸⁹ Ibidem, alineatul (2³) articolul 64;

părinți. În opinia Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, deplasarea ilicită a minorilor reprezintă o temă tot mai actuală în Republica Moldova. Este o traumă trăită de foarte mulți părinți și copii, în contextul creșterii ratei divorțurilor în care sunt implicați minori și a mobilității din ce în ce mai mari a persoanelor, datorită migrației populației peste hotarele țării.

Ombudsmanul Copilului subliniază că în numeroase cazuri deplasarea nejustificată sau nereturnarea unui copil este cauzată de lipsa de cunoștințe din partea părintelui răpitor. De multe ori, părinții nu cunosc condițiile în care se pot deplasa dincolo de frontiera statului cu copiii lor sau etapele pe care trebuie să le parcurgă atunci când călătoresc în străinătate cu copilul. Există situații în care, unul dintre părinți (de cele mai multe ori, acest lucru se întâmplă în căsătoriile cu element de extranietate) deplasează copilul spre domiciliere din locul stabil de conviețuire, în țara sa natală, fără a avea acordul celeilalte părți. Această situație intervine între părinții unui copil, ori între părinți și bunici, una din părți fiind cea care deplasează/reține ilicit un copil în alt loc decât cel al domiciliului său obișnuit. Considerând reținerea minorilor și/sau refuzul înapoierii acestora o încălcare a prevederilor Convenției de la Haga asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, în litigiile judiciare a căror obiect îl constituiau raporturile familiale și despre care a fost sesizat, Ombudsmanul Copilului a intervenit prompt prin depunerea concluziilor în instanțele de judecată, reiterând că pentru un părinte și copilul său, a fi împreună reprezintă un element esențial al vieții de familie, chiar dacă relația dintre părinți a încetat, și că măsurile interne care-i împiedică să fie împreună constituie o ingerință în dreptul protejat de art.8 al CEDO¹⁹⁰.

În concluzie, referitor la situațiile identificate în procesul de examinare a cererilor, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră regretabilă și deocamdată nesoluționată efectiv incapacitatea autorităților tutelare de a interpreta și identifica corect o eventuală situație de risc în care s-ar afla un copil, sau din cauza unor factori socio-umani¹⁹¹ evitarea de a recunoaște existența situației de risc. În majoritatea cazurilor investigate, autoritatea tutelară consideră a nu interveni în vederea evaluării mediului familial și a stării de bine a copilului, a căror părinți se află în divorț ostil, menționând, că nu ar fi de competența lor și că norma legală nu prevede astfel. De asemenea Ombudsmanul Copilului constată o lipsă de

¹⁹⁰ Cauza *Costreie vs România*, CtEDO;

¹⁹¹ Reprezentanții autorității tutelare teritoriale și locale deseori sunt în relații de rudenie și/sau prietenie cu unul din soți, care în cele mai dese cazuri, este cel ce manifestă comportament abziv, ostil și agresiv în procesul de separare/divorț;

conștientizare a abuzului în exercitarea drepturilor părintești, din partea autorităților tutelare, fără a le supune răspunderii contravenționale și/sau penale, deseori făcându-se referire la faptul, că deciziile lor au titlu de recomandare. Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului consideră că autoritățile centrale de protecție a copilului nu au suficiente mecanisme fiabile întru implimentarea prevederilor Convenției de la Haga.

CAPITOLUL XI

ACTIVITATEA DE PROMOVARE A DREPTURILOR COPILOR

Activitatea de promovare a drepturilor copilului, realizată de Oficiul Avocatului Poporului în anul 2021 a inclus tradițional mai multe evenimente: Decada Drepturilor Copilului, campanii, întâlniri ale Ombudsmanului Copiilor cu elevi, studenți, pedagogi, asistenți sociali, funcționari publici, etc., participări la discuții pe marginea unor subiecte legate de drepturile omului, lansarea unor astfel de discuții.

RAPOARTE TEMATICE ȘI RAPOARTE SPECIALE

În 2021 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului și Direcția Drepturile Copilului au elaborat **12 studii și rapoarte tematice**: Raportul tematic *Respectarea dreptului copilului la sănătate în instituțiile de învățământ*¹⁹², Raportul tematic *Evaluarea Curriculumului național la disciplinele care contribuie la pregătirea copilului către viața adultă, dezvoltarea personală, Drepturile Copilului și Ombudsmanul Copilului; educația sexuală*, Raportul special: *Respectarea drepturilor copilului în perioada pandemică Covid-19*¹⁹³, Raportul tematic *Monitorizarea respectării drepturilor copiilor din focarele de tuberculoză instituționalizate*, Raportul tematic *Evaluarea gradului de funcționare a serviciilor de asistență psihologică acordate copiilor supuși abuzului*, Raportul tematic *Monitorizarea respectării drepturilor copilului aflați în instituțiile de detenție*¹⁹⁴, Raportul tematic *Monitorizarea implementării recomandărilor Avocatului Poporului pentru drepturile copilului privind respectarea dreptului la educație al deținuților minori din instituțiile penitenciare*¹⁹⁵, Raportul tematic *Utilizarea imaginii copiilor în campaniile electorale*¹⁹⁶, Monitorizarea implementării recomandărilor Avocatului Poporului pentru drepturile copilului înaintate în Raportul *Evaluarea situației copiilor plasați în casele-internat pentru copii cu deficiențe mintale Orhei și Hâncești în procesul de dezinstituționalizare*¹⁹⁷, Evaluarea implementării recomandărilor Avocatului Poporului pentru drepturile copilului în Raportul tematic *Incluziunea socială a copiilor cu*

¹⁹² http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/04/RAPORT_SANITATIE_RED-2021.pdf

¹⁹³ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/08/RAPORT_PANDEMIE_COPII.pdf

¹⁹⁴ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/09/Raport-dr-penitenciare-red.-1-3-1.pdf>

¹⁹⁵ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/09/RAPORT-REC-EDUCATIE-3-2.pdf>

¹⁹⁶ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/05/RaportELECT2021-.pdf>

¹⁹⁷ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/11/Raport-Orhei-H%C3%AEnce%C8%99ti-final-.pdf>

*tulburări din spectru autist în Republica Moldova*¹⁹⁸, Raport tematic *Evaluarea impactului măsurilor luate în legătură cu pandemia generată de virusul COVID-19 privind drepturile copilului* elaborat în colaborare cu ENOC-UNICEF și Raportul tematic *Educația drepturilor copilului în sistemul național de învățământ*.

ACTIVITATEA DE PROMOVARE A DREPTURILOR COPIILOR

În anul 2021, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu a participat la un șir de evenimente, conferințe și reuniuni. O atenție sporită a fost atrasă colaborării eficiente dintre Ombudsmanul Copilului și Comisiile parlamentare, care pe parcursul anului 2021 au organizat mai multe ședințe comune și discuții publice pe marginea fenomenului de bullying în școlile din Republica Moldova, organizate de Comisia parlamentară cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media și UNICEF Moldova.

La ședința comună a Comisiei parlamentare cultură, educație, cercetare, tineret, sport și a Comisiei mass-media, și protecție socială, sănătate și familie a fost discutat subiectul *„Incluziunea educațională și socială a copiilor și tinerilor cu Tulburări din Spectrul Autist (TSA)”*, în baza concluziilor din *Raportul tematic* al Avocatului Poporului pentru drepturile Copilului din 2016 *„Incluziunea socială a copiilor cu tulburări din spectru autist în Republica Moldova”*, precum și la ședința Grupului de lucru privind incluziunea educațională și socială a copiilor și tinerilor cu Tulburări din Spectrul Autist (TSA).

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu a prezentat în cadrul ședinței Comisiei parlamentare drepturile omului și relații interetnice, constatările privind situația copiilor aflați în detenție, reflectate în **Rapoartele tematice: „Respectarea dreptului la învățatură a deținuților minori din instituțiile penitenciare”, „Evaluarea respectării drepturilor copiilor aflați în detenție în legătură cu urmărirea penală sau executarea pedepsei”, „Respectarea drepturilor copiilor cu vârsta 0-3 ani, care se află împreună cu mamele lor ce-și execută pedeapsa în instituțiile penitenciare din Moldova”, „Monitorizarea implementării recomandărilor Avocatului Poporului pentru drepturile copilului privind respectarea drepturilor copiilor aflați în instituțiile de detenție” și „Monitorizarea implementării recomandărilor Avocatului Poporului pentru drepturile**

¹⁹⁸ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/11/Raport-privind-implementarea-recomand%C4%83rilor-autism.pdf>

copilului privind respectarea dreptului la educație al deținuților minori din instituțiile penitenciare”, elaborate de Ombudsmanul Copilului pe parcursul mandatului.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu a participat la ședința organizată de Comisia parlamentară cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media pentru discutarea **propunerii Ombudsmanului privind crearea unei instituții de educație preșcolară și a unui centru pentru activități extrașcolare în cadrul Liceului Teoretic „Alexandru cel Bun”, prin reorganizarea Școlii de tip internat pentru copii rămași fără ocrotire părintească din Bender.**

Ombudsmanul Copilului a participat la audierile publice privind respectarea drepturilor copiilor în situație de stradă, organizate în cadrul Comisiei drepturile omului și relații interetnice, cu participarea reprezentanților autorităților responsabile și a societății civile, la ședința Comisiei parlamentare drepturile omului și relații interetnice, în cadrul căreia a fost discutat **Raportul tematic „Respectarea dreptului copilului la sănătate în instituțiile de învățământ”** elaborat de Ombudsmanul Copilului etc.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu a continuat în 2021 colaborarea cu administrația publică, în acest sens a organizat mai multe ședințe de lucru cu reprezentanții Direcției Generale pentru Protecția Drepturilor Copilului mun. Chișinău, a participat la Conferința cadrelor didactice din raionul Strășeni, organizată de Direcția Generală Educație și Cultură a Consiliului Raional Strășeni în colaborare cu Asociația Obștească „ATU”, la Forumul cadrelor didactice și celor de conducere cu genericul „Sistemul educațional municipal la 30 ani de la proclamarea independenței Republicii Moldova”, organizat de Direcția Generală Educație, Tineret și Sport a Consiliului municipal Chișinău sub egida Primăriei municipiului Chișinău, a participat la ședința Grupului Tehnic de lucru pentru elaborarea *Programului pentru Protecția Copilului pentru anii 2022-2026* și a *Planului de acțiuni* pentru implementarea acestuia, a participat la evenimentul organizat de Direcția Generală pentru Protecția Dreptului Copilului a Consiliului municipal Chișinău – *Forumul Municipal al Partenerilor în domeniul Protecției Copilului* etc.

La inițiativa Avocatului Poporului pentru drepturile copilului Maiei Bănărescu la Comrat, a fost organizată *o masă rotundă cu tema „Dreptul copiilor la odihnă și dezvoltare în UTA Găgăuzia”* la care au participat șefi ai Direcțiilor UTA Găgăuzia, specialiști în protecția drepturilor copilului și reprezentanți ai primăriilor și adjunctul Bașcanului.

Ombudsmanul Copilului Maia Bănărescu a avut întâlniri cu conducerea raionului Ialoveni și Strășeni, cu reprezentanții autorităților tutelare teritoriale și locale, în cadrul acestor evenimente a fost discutat rolul esențial al ambelor entități în protecția și asigurarea realizării drepturilor copilului.

Avocatului Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu a participat la evenimente organizate de organizațiile neguvernamentale și în comun cu acestea, având o comunicare continuă, precum evenimentul consacrat Zilei Internaționale a Bolilor Rare, organizat de Asociația Obștească „Copiii Ploii”, discuția publică cu privire la accesul la educație de calitate și desfășurarea examenelor de absolvire 2021, organizată de Consiliul Național al Tineretului din Moldova, la lansarea filmului documentar „Educația după gratii” realizată în cadrul proiectului „Extinderea cursurilor de pregătire profesională pentru minorii din Goian”, implementat de către Fundația „Regina Pacis”, *masa rotundă cu genericul „Acceptarea dizabilității. Metode de combatere a discriminării”*, organizată de A.O. „SUNSHINE” în cadrul proiectului „Suntem diferiți, dar la fel” – Octombrie – Luna sensibilizării și conștientizării umane față de persoanele cu sindromul Down, evenimentul de totalizare a proiectului coordonat de Misiunea socială „Diaconia”, la discuția publică organizată de Centrul de Informare ONU, pe lângă Biblioteca Națională cu tematica „Accesul la informare și participarea tinerilor, ca o condiție prealabilă pentru reducerea inegalităților și promovarea drepturilor omului” ș.a.

De asemenea, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu pe parcursul anului 2021 a participat la mai multe evenimente, inclusiv cele organizate de organizații internaționale, la ședința Comitetului național pentru combaterea traficului de ființe umane, la atelierul de consultare a foii de parcurs PNUD – OIM în domeniul migrației și dezvoltării durabile în Moldova, **la cea dea 25-a Conferință și Adunarea generală anuală a Rețelei Europene a Ombudsmanilor Copilului (ENOC) cu genericul „Covid-19, învățăm pentru viitor”** a abordat în cadrul Conferinței subiectul asigurării drepturilor copiilor în situație de stradă și a copiilor din detenție, a participat la Odesa, Ucraina, la reuniunea de lucru cu reprezentanții autorităților ucrainene în domeniul protecției dreptului copilului, privind elaborarea proiectului Acordului bilateral între Guvernele Republicii Moldova și Ucrainei cu privire la repatrierea copiilor în țara lor de origine.

În noiembrie 2021, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a lansat Decada *Drepturilor Copilului în perioada 10-20 noiembrie 2021*, în contextul zilei de 20 noiembrie, data adoptării Convenției ONU pentru drepturile copilului de către Asambléa Generală ONU, care la nivel mondial este marcată drept *Ziua drepturilor copilului*. În acest context, Ombudsmanul Copilului a recomandat ca în instituțiile de educație de toate nivelurile, dar și altor entități, instituții publice, mass-media, organizații neguvernamentale să organizeze și desfășoare activități de promovare a drepturilor copilului.

Pe parcursul anului 2021, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu în comun cu Alianța ONG-urilor active în domeniul Protecției Sociale a Copilului și Familiei (APSCF) și Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului (CIDDC) au desfășurat ateliere în cadrul Programului de dezvoltare a capacităților adulților referitor la participarea copilului în procesul decizional, la care au participat peste 150 de profesioniști care lucrează cu copiii. Urmare a Programului de dezvoltare a capacităților adulților referitor la participarea copilului în procesul decizional, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu în comun cu reprezentanții societății civile participanți la Program, Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului (CIDDC) și Alianța ONG-urilor active în domeniul Protecției Sociale a Copilului și Familiei (APSCF) au elaborat proiectul Regulamentului Consiliului Consultativ al Copiilor pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului (Ombudsmanul Copilului) din cadrul Oficiului Avocatului Poporului, care a fost consultat în cadrul a 3 ateliere online cu un grup de 60 copii selectați din diferite regiuni ale țării și adaptat conform propunerilor copiilor. Varianta finală a Regulamentului Consiliului Consultativ al Copiilor a fost prezentată la **Forumul Național al Copiilor** care este organizat anual de Ombudsmanul Copilului. La finalul procesului de consultare a opiniei copiilor referitor la Regulamentul

Consiliului Consultativ al Copiilor pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului (Ombudsmanul Copilului) din cadrul Oficiului Avocatului Poporului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a avut o ședință de totalizare cu grupul de copii participanți la cele trei ateliere on-line.

ACTIVITĂȚILE DE INFORMARE ȘI CELE DE INSTRUIRE

Activitatea de instruire realizată de formatorii Avocatului Poporului pentru drepturile copilului corespunde rigorilor înaintate față de activitatea de promovare a Instituției Naționale pentru Drepturile Omului, în conformitate cu Principiile de la Paris.

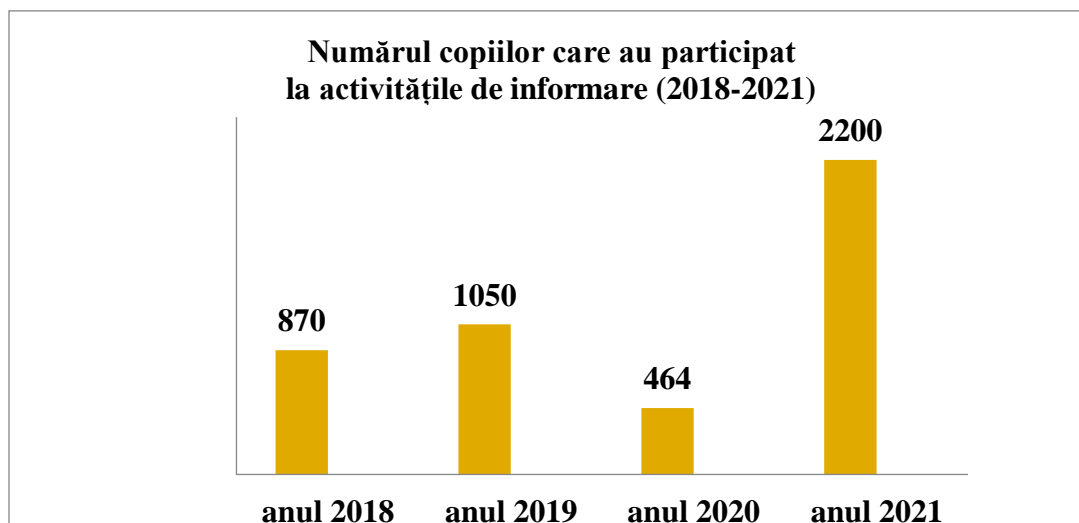
Pe parcursul anului 2021, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în comun cu Alianța ONG-urilor active în domeniul Protecției Sociale a Copilului și Familiei (APSCF) și Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului (CIDDC) au desfășurat 22 de ateliere în cadrul **Programului de dezvoltare a capacităților adulților referitor la participarea copilului în procesul decizional**, la care au participat peste 150 de profesioniști care lucrează cu copiii. Scopul programului a fost crearea unui spațiu pentru adulții care lucrează cu și pentru copii pentru a învăța, a împărtăși și a se inspira împreună, identificând procese și metode realiste și legale, prin care se asigură că iau în considerare opinia copilului. Participanții la program au studiat în cadrul a două grupuri: primul format din angajați din domeniile educație, asistență socială, justiție, voluntari din ONG-uri locale și naționale și grupul al doilea format din reprezentanți ai societății civile.

Urmare a Programului de dezvoltare a capacităților adulților referitor la participarea copilului în procesul decizional, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, în comun cu reprezentanții societății civile participanți la program, Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului (CIDDC) și Alianța ONG-urilor active în domeniul Protecției Sociale a Copilului și Familiei (APSCF) au elaborat proiectul **Regulamentului Consiliului Consultativ al Copiilor pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului (Ombudsmanul Copilului) din cadrul Oficiului Avocatului Poporului**, care a fost consultat în cadrul a trei ateliere on-line cu un participarea unui grup de copii selectați din diferite regiuni ale țării și adaptat conform propunerilor înaintate de copii. Varianta finală a **Regulamentului Consiliului Consultativ al Copiilor** a fost prezentată la **Forumul Național al Copiilor** care este organizat anual de Ombudsmanul Copilului.

Un loc aparte în lista activităților de informare îl ocupă activitățile de informare organizate pentru copii. Comunicarea cu copiii, care pentru angajații OAP constituie un grup aparte din perspectiva atât abordărilor cât și a tematicii. Angajații OAP, în special Direcția drepturile Copilului, au menținut un dialog deschis cu copiii pe parcursul întregului an, iar când restricțiile pandemice au fost diminuate, au avut și o serie de activități cu prezență fizică. Copiii

de diferite vârste au aflat în cadrul activităților de informare despre Ombudsmanul Copiilor, cu ce se ocupă acesta, cum își pot apăra copiii drepturile, cum pot preveni violența și cum trebuie să procedeze dacă au devenit victime ale violenței. Copiii au fost informați despre pericolele de pe internet și cum să se comporte în mediul on-line și să folosească internetul, evitând pericolele.

Statistic, în anul 2021 au avut loc 53 activități de informare în domeniul promovării drepturilor copilului, dintre care 43 au fost realizate de Direcția Drepturile Copilului cu participarea a 1700 de copii, în total activitățile au întrnit 2200 copii: elevii, copiii-activiști, tineri, elevi din învățământul tehnic. Activitatea, din cauza pandemiei, a fost desfășurată în regim mixt - on-line și fizic, a demonstrat capacitatea formatorilor OAP de a se adapta la diferite circumstanțe obiective și de a face față riscurilor posibile.

De asemenea au fost realizate 22 activități de instruire cu tematica drepturilor copilului. La aceste activități au participat 80 pedagogi, peste 200 de funcționari publici, reprezentanți ai autorităților publice locale, asistenți sociali.

COOPERAREA INTERNAȚIONALĂ

Avocatului Poporului pentru drepturile copilului cooperează cu Instituțiile Naționale pentru Protecția Drepturilor Omului, Ombudsmanii Copilului din mai multe țări, cu organizații/rețele internaționale din domeniul drepturilor omului Alianța Globală pentru Instituțiile Naționale pentru Drepturile Omului (GANHRI), Rețeaua europeană a instituțiilor naționale pentru drepturile omului (ENNHRI), Institutul Internațional a Ombudsmanului (IOI),

Asociația Ombudsmanilor și Mediatorilor Francofoni (AOMF), UNICEF, EOI, Rețeaua Europeană a Ombudsmanilor pentru Protecția Drepturilor Copilului (ENOC) și alți parteneri externi (Consiliul Europei, Misiunea OSCE în Moldova, Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului OSCE/ODIHR etc.). Cooperarea este orientată spre consolidarea capacităților echipei OAP privind apărarea drepturilor și libertăților omului și cetățenilor Republicii Moldova, precum și spre eficientizarea activității prin corespundere agendei internaționale a instituțiilor naționale pentru drepturile omului. Pe parcursul anului 2021 activitatea a continuat să fie afectată de pandemia de coronavirus. Acțiunile și evenimentele din cadrul procesului de colaborare s-au desfășurat preponderent în regim on-line. Reprezentanții Avocatului Poporului pentru drepturile copilului și angajații Direcției Drepturile Copilului au participat la diverse activități în cadrul colaborării cu organizațiile internaționale:

- La **20 martie 2021** Comisia Europeană pentru democrație prin drept (Comisia de la Veneția) a organizat **cea de a 126-a Sesiune Plenară** on-line, în cadrul evenimentului Avocatul Poporului pentru Drepturile Copiilor Maia Bănărescu a avut o intervenție cu privire la Avocatul poporului pentru drepturile antreprenorilor. Ca rezultat al audierilor din 20 martie, Comisia de la Veneția a făcut publică opinia cu privire la impactul instituirii funcției de Avocat al Poporului pentru antreprenori asupra activității Oficiului Avocatului Poporului, care a expus tranșant argumente referitoare la inoportunitatea adoptării unei atare decizii.
- La **7 aprilie 2021** a avut loc webinarul on-line privind Rezoluția ONU „*Rolul instituțiilor Ombudsmanilor și Mediatorilor în promovarea și protejarea drepturilor omului, buna guvernare și statul de drept și standardele Consiliului Europei*”. În cadrul acestui eveniment, organizat de Consiliul Europei, în colaborare Instituția Mediatorilor Regatului Maroc și Comisia de la Veneția au fost discutate subiecte cu privire la conceptul Rezoluției Națiunilor Unite cu privire la rolul Ombudsmanului și Mediatorilor, Principiile de la Veneția privind protecția și promovarea instituției mediatorilor, strategia IOI pentru consolidarea rolului instituției de mediere în cadrul organismelor Națiunilor Unite, precum și standardele Consiliului Europei. Oficiul Avocatului Poporului a fost reprezentat de angajații Direcției Promovarea Drepturilor Omului și Comunicare.
- Pe **26-27 aprilie 2021** reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului au participat la reuniunea de nivel înalt „*Recomandarea Consiliului Europei privind dezvoltarea și*

consolidarea Instituțiilor Naționale pentru Drepturile Omului (INDO) eficiente, pluraliste și independente". Această Recomandare a Consiliului Europei, reprezintă o etapă importantă pentru afirmarea în continuare a rolului decisiv al INDO în promovarea și protecția drepturilor omului în Europa, inclusiv printr-o cooperare eficientă cu Consiliul Europei. Evenimentul a fost găzduit de **Rețeaua europeană a instituțiilor naționale pentru drepturile omului (ENNHRI)** și Președinția germană a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei.

- La **27 mai 2021** *Împuternicitul pentru Drepturile Omului a Radei Supreme a Ucrainei* a organizat un forum internațional on-line privind protejarea drepturilor romilor. La eveniment au participat reprezentanții OAP. În cadrul forumului s-a discutat despre dezvoltarea unor mecanisme eficiente de protejare a drepturilor romilor, dezvoltarea și implementarea politicilor de integrare a minorității rome în societate, combaterea atitudinilor și stereotipurilor xenofobe față de romi.
- Pe **20 iulie 2021** a avut loc conferința regională on-line „*Drepturile persoanelor în vârstă și rolul Ombudsmanului/INDO*”, eveniment organizat de Ombudsmanul din Georgia. Obiectivul Conferinței a fost sensibilizarea cu privire la drepturile persoanelor în vârstă din regiune, de a discuta provocările și rolul existent al Ombudsmanului/al INDO și de a împărtăși experiența Ombudsmanului regional/ a INDO în promovarea și protejarea drepturilor persoanelor în etate.
- La **29 septembrie 2021** a avut loc prima Adunare Generală a **Rețelei europene a instituțiilor naționale pentru drepturile omului (ENNHRI)**, care a reunit 41 de membri ai organizației, din care face parte și Oficiul Avocatului Poporului. În cadrul sesiunilor de lucru s-a discutat planul strategic al *Rețelei europene a instituțiilor naționale pentru drepturile omului* pentru anii 2022-2025, provocările cu care s-au confruntat la nivel național INDO, obiectivele Rețelei europene a instituțiilor naționale pentru drepturile omului de a oferi suport INDO pentru a deveni mai puternice în conformitate cu Principiile de la Paris, Rețeaua europeană a instituțiilor naționale pentru drepturile omului să devină o rețea puternică și de durată pentru INDO etc.
- La **08 decembrie 2021** s-a desfășurat seminarul „*Promovarea participării cadrelor independente de monitorizare a Organizațiilor Persoanelor cu Dizabilități și Organizațiilor Societății civile în activitatea Comitetului ONU pentru Drepturile*

Persoanelor cu Dizabilități în timpul pandemiei”. Obiectivul evenimentului a fost acumularea de informații privind aspectele principale și diversele oportunități de conlucrare cu Comitetul ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, organul experților independenți care monitorizează punerea în aplicare a Convenției ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, în perioada pandemiei Covid-10. De asemenea speakerii au prezentat experiențele și cele mai bune practici cu privire la comunicarea acestora cu Comitetul. Ca rezultat, seminarul a dus la facilitarea și promovarea ONG-urilor, mecanismelor independente de monitorizare, INDO-rilor de a avea o interacțiune efectivă și semnificativă cu Comitetul.

- În perioada **16-17 decembrie 2021** a avut loc Adunarea Generală Extraordinară GANHRI. În calitate de membru cu drept de vot, Oficiul Avocatului Poporului a participat la alegerile din cadrul GANHRI printr-o platformă de vot online pentru a alege Președintele și Secretarul și membrii Biroului GANHRI.
- La **30 septembrie 2021** a avut loc întrevederea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu și a angajaților OAP cu Reprezentantul Oficiului Înaltului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați în Europa Centrală, Roland Schilling, care se afla într-o vizită de lucru în Republica Moldova. În cadrul întrunirii participanții au abordat subiecte privind monitorizarea respectării drepturilor solicitanților de azil, refugiaților, solicitanților statutului de apatrid și apatrizilor în Republica Moldova; misiunile de monitorizare a punctelor de trecere a frontierei și locurile de cazare a solicitanților de azil la frontieră precum și cooperarea UNHCR cu Oficiul Avocatului Poporului (OAP).
- La **04 octombrie 2021** Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Maia Bănărescu s-au întâlnit cu directorul Oficiului Directoratului General de Programe al Consiliului Europei (ODGP), Verena Taylor, aflată în vizită la Chișinău. În cadrul întrevederii au fost trecute în revistă activitățile mai importante realizate de CoE în ultimii ani precum și discutate perspectivele colaborării Oficiului Avocatului Poporului (OAP) cu CoE în contextul realizării Planului de acțiuni Republica Moldova – CoE pentru 2021-2024, promovarea și protecția drepturilor omului fiind o componentă de bază a acestuia.